

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

TÜRK CEZA KANUNUNDA
DAVA ZAMANAŞIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selma GEMİCİ TOKDEMİR

İSTANBUL 2023

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

TÜRK CEZA KANUNUNDA
DAVA ZAMANAŞIMI

Selma GEMİCİ TOKDEMİR

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Ayşe NUHOĞLU

İSTANBUL 2023

T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

.../.../....

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Program Adı:	KAMU HUKUKU TEZLİ YÜKSEK LİSANS
Öğrencinin Adı Soyadı:	Selma GEMİCİ TOKDEMİR
Tezin Adı:	TÜRK CEZA KANUNUNDA DAVA ZAMANAŞIMI
Tez Savunma Tarihi:	

Bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Doç. Dr. Yücel Batu SALMAN
Enstitü Müdürü

Bu tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans Tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Tez Danışmanı:	Prof. Dr. Ayşe NUHOĞLU	Medipol Üni.	
2. Üye (Kurum İçi):	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sinan ALTUNÇ	BAU	

3. Üye (Kurum Dışı):	Dr. Öğr. Üyesi Hande ULUTÜRK	BAU	
----------------------------	------------------------------------	-----	--

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan bütün atıfları yaptığımı beyan ederim.

Ad, Soyad : Selma GEMİCİ TOKDEMİR

İmza :

ÖZ

TÜRK CEZA KANUNUNDA DAVA ZAMANAŞIMI

Selma GEMİCİ TOKDEMİR

Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ayşe NUHOĞLU

Aralık 2023, 116 sayfa

Ceza yargılamasında suçluların cezalandırılması ile bozulan toplumsal düzenin yeniden sağlanması amaçlanır. Dava zamanaşımı ise devletin cezalandırma hakkının sona ermesi sonucunu doğurur. Milli hukukumuzda dava zamanaşımı kurumu Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenmiştir. Bunun yanında bazı özel ceza kanunları da zamanaşımına ilişkin düzenlemeler içermektedir.

Her suçun toplum üzerindeki etkisi aynı nitelikte değildir. Bu nedenle farklı nitelik ve ağırlıktaki suçlar için kanunda öngörülen zamanaşımı süresi eşit değildir. Ağırlığı nazara alınarak bazı suçlar kanun koyucu tarafından dava zamanaşımının kapsamı dışında tutulmuştur. Dava zamanaşımı şartları oluşması halinde ortaya çıkan sonuçların etki ve önemi karşısında bu kurum incelenmeye değer bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dava zamanaşımı, Türk Ceza Kanunu, cezalandırma hakkı, zamanaşımı süreleri, insanlığa karşı suçlar, Anayasa

ABSTRACT

STATUTE OF LIMITATIONS FOR LITIGATION IN THE TURKISH PENAL CODE

Selma GEMİCİ TOKDEMİR

Public Law Master's Program

Supervisor: Prof. Dr. Ayşe NUHOĞLU

December 2023, 116 page

In criminal proceedings, it is aimed to restore the social order that has been disrupted by punishing the criminals. The statute of limitations for litigation results in the termination of the state's right to punishment. In our national law, the statute of limitations is regulated in the Turkish Criminal Code. In addition, some special criminal laws contain regulations on the statute of limitations.

The impact of every crime on society is not of the same nature. Therefore, the statute of limitations stipulated in the law for offenses of different nature and gravity is not equal. Considering its impact on the social order, some crimes were excluded by the legislator from the scope of the statute of limitations. This institution was found worthy of examination in the face of the impact and importance of the consequences arising in the event of the statute of limitations in the case.

Keywords: Statute of limitations, Turkish Penal Code, right to punishment, statute of limitations, crimes against humanity, Constitution

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın hocam Prof. Dr. Ayşe Nuhoglu'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sevgili aileme, hiçbir yardımı esirgemedi yanımda oldukları için tüm kalbimle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	xii

1.GİRİŞ	1
---------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

ZAMANAŞIMINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

I. ZAMANAŞIMI KAVRAMI.....	3
II. ZAMANAŞIMININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	5
III. ZAMANAŞIMINI HAKKINDA İLERİ SÜRÜLEN GÖRÜŞLER	9
A- Zamanaşımının Lehinde Olan Görüşler	9
1- Sosyal Yararın Azalması	9
2- Uslanma	10
3- Unutma.....	11
4- Manevi Ceza	11
5- Cezanın Önleme Özelliği.....	11
6- Soruşturma/Kovuşturmanın Terki	12
7- Psikolojik Değişme	12
8- Suça Ait Delillerin Kaybolması.....	12
B- Zamanaşımının Aleyhinde Olan Görüşler	13
1- Beccaria'nın Görüşü	13
2- Bentham'ın Görüşü.....	13
3- Pozitivistlerin Görüşü	14
4- Değerlendirme	14
IV. ZAMANAŞIMININ HUKUKİ NİTELİĞİ	15

a- Usul Hukukuna İlişkin Bir Kurum Olarak Kabul Eden Görüş	18
b- Maddi Hukuka İlişkin Bir Kurum Olarak Kabul Eden Görüş	18
c- Karma Görüş	19
d- Türk Hukukundaki Durum ve Görüşümüz	19
V. CEZA KANUNLARININ ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI VE DAVA ZAMANAŞIMI	20

İKİNCİ BÖLÜM

DAVA ZAMANAŞIMI VE SÜRELER

I. KAVRAM	23
II. DAVA ZAMANAŞIMININ HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRELER VE ŞİKAYET İLE KARŞILAŞTIRILMASI	23
III. DAVA ZAMANAŞIMI VE DİĞER KURUMLARIN UYGULAMA ÖNCELİĞİ	26
a) Dava Zamanaşımı, Şikâyetten Vazgeçme, Şikâyetten Feragat ve Ön Ödeme	26
b) Dava Zamanaşımı, Hükümlünün Ölümü ve Af	31
c) Dava Zamanaşımı ve Beraat	32
d) Dava Zamanaşımı ve Davanın Reddi	34
e) Dava Zamanaşımı, Görevsizlik ve Yetkisizlik	37
IV. DAVA ZAMANAŞIMI SÜRELERİNİN BELİRLENMESİ HUSUSUNDA BAŞLICA SİSTEMLER	37
A) Somut Ceza Sistemi	38
B) Soyut Ceza Sistemi	38
C) Karma Sistem	39
D) TCK'da Kabul Edilen Sistem	39
V. DAVA ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN HESAPLANMASI	41
VI. TÜRK CEZA KANUNUNDA DAVA ZAMANAŞIMI SÜRELERİ	42

A) Fiili İşlediği Sırada 12-15 ve 15-18 Yaş Grubunda Bulunan Çocuklar Yönünden	43
B) Suçların İctimai Halinde	46
C) Seçimlik Ceza Gerektiren Suçlarda	47
D) Yargılamanın Yenilenmesi Halinde	48
E) Türk Ceza Kanunu'nda Dava Zamanaşımına Uğramayan Suçlar	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DAVA ZAMANAŞIMININ BAŞLAMASI VE SONA ERMESİ

1- DAVA ZAMANAŞIMININ BAŞLAMASI	54
A) Dava Zamanaşımının Ne Zaman Başlayacağına Dair	54
1- Yetkili Merciler Tarafından Suçun Öğrenildiği Tarih	54
2- Savcılığın İlk Soruşturma İşlemini Tarih	54
3- Suçun İşlendiği Tarih	54
4- Suçun İşlendiği Tarihi Takip Eden Gün	54
5- TCK'da Kabul Edilen Sistem ve Yorum	55
B) Belirli Suç Tiplerine Göre Dava Zamanaşımının Başlaması	56
1- TCK'da Açıkça Belirlenen Suç Tipleri Yönünden	56
a) Tamamlanmış Suçlarda:	56
b) Teşebbüs halinde kalan suçlarda:	59
c) Kesintisiz suçlarda:	60
d) Zincirleme suçlarda:	61
2- Dava Zamanaşımını Başlangıcının Şarta Bağlandığı Haller	61
a) Çocuklara karşı üstsoy veya bunlar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kimseler tarafından işlenen suçlarda:	62
b) Evlenme Yasaklarına Aykırılık Suçunda:	64
c) İftira Suçunda:	66
3- Cezalandırılabilme Şartını Taşıyan Suçlarda	67
4- Kovuşturma Şartı Taşıyan Suçlarda	68

5- Suçun İşlendiği Tarihin Belli Olmaması Halinde.....	68
--	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DAVA ZAMANAŞIMI ENGELLERİ

I. GENEL OLARAK	70
II. DAVA ZAMANAŞIMININ DURMASI	70
A) Dava Zamanaşımını Durduran Nedenler.....	71
1- TCK'da Düzenlenen Dava Zamanaşımını Durduran Nedenler	72
a) İzin ya da Karar Alınması	72
b) Bekletici Meselenin Çözümü	77
c) Fail Hakkında Kaçaklık Kararı Verilmiş Olması	81
2- Dava Zamanaşımının Durmasına Dair TCK Dışındaki Nedenler	82
a) Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi	82
b) Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması	83
c) Uzlaşma Teklifinde Bulunulması	84
d) Görev Uyuşmazlığının Çözümünün Beklenmesi	84
e) Bankacılık Kanunu'ndaki Özel Düzenleme	85
f) Yangın, Yer Sarsıntısı, Seylap veya Heyelan Sebebiyle Mahkeme ve Adliye Dairelerinde Ziyaa Uğrayan Dosyalar Hakkında Yapılacak Muamelelere Dair Kanunda Yer Alan Düzenleme	85
A) Dava Zamanaşımının Durmasının Etkileri.....	86
I. DAVA ZAMANAŞIMININ KESİLMESİ	87
A) Dava Zamanaşımını Kesen Nedenler.....	88
a) Şüpheli veya Sanıklardan Birinin Savcı Huzurunda İfadesinin Alınması veya Sorguya Çekilmesi.....	89
b) Şüpheli veya Sanıklardan Biri Hakkında Tutuklama Kararı Verilmesi	94
c) Suçla İlgili Olarak İddianame Düzenlenmesi	98

d) Sanıklardan Bir Kısmı Hakkında da Olsa Mahkûmiyet Kararı Verilmesi⁹⁹

B) Dava Zamanaşımının Kesilmesinin Sonuçları..... 104

a) Dava Zamanaşımı Süreleri Bakımından..... 104

b) Suç Ortaklarına Etkisi Bakımından 106

II. DAVA ZAMANAŞIMININ DURMASI İLE KESİLMESİ ARASINDAKİ FARKLAR 110

III. DAVA ZAMANAŞIMININ HUKUKİ SONUÇLARI 111

SONUÇ..... 113

KAYNAKÇA 117

KISALTMALAR

AIHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AIHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

BAM: Bölge Adliye Mahkemesi

Bkz: Bakınız

C.: Cilt

CMK: 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu

CMUK: 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu

ÇKK: Çocuk Koruma Kanunu

C.D.: Ceza Dairesi

E.: Esas

K.: Karar

M.: Madde

Y.: Yargıtay

R.G.: Resmi Gazete

S.: Sayı

s.: Sayfa

TCK: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

Y.: Yargıtay

YCGK: Yargıtay Ceza Genel Kurulu

İBK: İçtihadı Birleştirme Kararı

SİDAS: Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi

1.GİRİŞ

İnsan doğası gereği sosyal bir varlık olduğundan, huzur içerisinde yaşamasının koşulu toplum düzeninin sağlanmasıdır. Toplum düzeni kaynağını gelenek, ahlak, din gibi manevi temel ve yaptırımları olan sistemlerden aldığı gibi, modern yaşamda bu düzeni sağlama görevi insan eliyle devletlere verilmiştir. Devlet eliyle meydana getirilen hukuk kurallarıyla, emir ve yasaklar ortaya koyularak, toplumsal düzenin sağlanması amaçlanır.

Ceza hukuku, suç teşkil eden eylemlerin unsurlarını belirlemenin yanı sıra bu eylemler karşılığı uygulanacak ceza ve güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımları da düzenler.

Devlet, yasama organı eliyle suçları belirlediği gibi yargı organlarına devrettiği yetkilerin kullanılmasıyla failer hakkında soruşturma, kovuşturma yapma ve bu kişileri cezalandırılma hakkına da sahiptir.¹ Bireyler ilk çağlarda haksızlık karşısında öç alma ve kisas duyguları ile hakkının doğrudan peşine düşmekteyken, devletlerin yapılanması ile cezalandırma hakkını devlete devretmişlerdir.²

Bu noktada değinmek gerekir ki, suçun failinin cezalandırılmasının devletlerin hakkı mı olduğu yoksa devletlere verilmiş bir yetki mi olduğu doktrinde tartışılmalıdır. Cezalandırmanın devletler açısından bir hak olduğunun kabulü düşüncesi, bu halde hakkın kullanılıp kullanılmayacağı yönünde iradesinin de serbest bırakılmış olacağı yönüyle eleştirilmiştir. Modern ceza hukukunda cezaların adli para cezası ve hapis cezası olarak sınırlandırıldığı; kanunda belirlenen koşullar gerçekleştiğinde devletin ceza soruşturma ve kovuşturması yapmakla yükümlü olduğu ve tam bir iradi serbestlik alanı bulunmadığı nazara alındığında cezalandırmanın devlet için hak değil, yetki olduğu görüşleri öne sürülmüştür.³

Çalışmamızın kapsamı gereği teorik alandaki bu tartışmalara geniş yer ayrılmamış ise de tarafımızca, cezalandırmanın, devlete bireyler tarafından devredilmiş bir hak olduğu ve devletin bu hakkını yetkili organları eliyle kullandığının kabul edildiğini izah etmek gerekmiştir. Suç işlendikten sonra devlet, faili cezalandırma hakkına sahip olduğu gibi cezalandırma aynı zamanda devletin bir

¹ ÖZAR, Süleyman, Türk Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Doktora Tezi, Ankara 2020, s. 4.

² DİNLER, Veysel, Devletin Suç İhdas Etme ve Cezalandırma Yetkisinin Sınırı, Doktora Tezi, Isparta, 2013, s. 46

³ METİN, Y. ; DİNLER, V. “Devletin Cezalandırma Yetkisinin Anayasal Sınırları”, *Anayasa Mahkemesinin Kuruluşunun 50. Yılı Armağanı*, Ankara 2012, s. 1-54.

görevidir.⁴ Cezalandırma hakkının sınırlarının anayasal ve yasal düzende sınırlandırılmış olduğu nazara alındığında, cezalandırmanın devletin bir hakkı olduğunun kabulünün, eleştirildiği şekliyle bu hakkı kullanırken sınırsız olduğu sonucunu doğurmadığı düşünülmektedir.

Belirli koşulların gerçekleşmesi ile devlet, suç teşkil eden eylemin cezalandırılması hakkından feragat edebilir. Bu noktada açıklanan şekilde bir feragatin, toplum yararının sağlanması amacına nasıl bir etkisi olduğu, kaynağını hangi düşüncelerden aldığı hususu incelenmeye değer bulunmuştur.

Yargılamanın en etkin ve hızlı şekilde sürdürülmesi ile suçluların hak ettiği cezayı gecikmeksizin çekmesi hukuk devletinde yaşayan bir birey için haklı bir beklentidir. Ancak elde olmayan kimi sebeplerle yargılamanın uzun sürmesi neticesinde, elde edilmesi umulan delillerin zamanında toplanamaması, cezalandırmanın artık sosyal faydanın sağlanması noktasında etkili ve gerekli olmadığı düşüncesi ile devletin cezalandırmak yetkisinden vazgeçmesi ceza hukukunda “dava zamanaşımı” kurumu ile gerçekliğe kavuşmuştur.

Çalışmamızda, dava zamanaşımı kavramı, türleri, hukuki niteliği ve kaynağını aldığı görüşlerle birlikte incelenerek, tarihsel gelişimine değinilecek, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu çerçevesinde dava zamanaşımı kurumuna ilişkin sürelerin başlangıcı, hesaplanma yöntemleri, durma ve kesilmesi düzenlemeleri açıklanacak ve dava zamanaşımının yargılama sonunda meydana getirdiği netice üzerinde durulacaktır.

Sonuç olarak, her gün karşı konulamaz bir hızla değişen ve gelişen yeni dünya düzeninin, dava zamanaşımının temelini aldığı görüşler ve amaçladığı fayda üzerindeki etkisi, yapılan tüm inceleme ve değerlendirmeler ışığında şahsi görüşlerimizle birlikte ortaya konulmaya çalışılacaktır.

⁴ ÜNAL, Ramazan, Ceza Hukukunda Yaptırımın Uygulanması ve İnfaz Öncesi İmkanlar, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale 2011,

BİRİNCİ BÖLÜM

ZAMANAŞIMINA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

I. ZAMANAŞIMI KAVRAMI

Sınırlı yaşam süresine sahip insanın en değerli varlıklarından olan zaman, yaşam üzerinde etkilerini fiziki, sosyal ve psikolojik olarak doğrudan göstermektedir. Tüm hukuki düzenlemelerin amacının toplumsal düzenin sağlanması olduğu ve zaman olgusunun da toplumsal yaşama doğrudan etki eden bir unsur olduğu düşünüldüğünde, “zaman” kavramının hukuki düzenlemelerde yer alması kaçınılmazdır.

Hukuk biliminde zaman, düzenleyici bir unsur olarak kabul edildiği gibi, bazen de maddi gerçekliği neticesine hukuki sonuçlar bağlanmıştır.⁵ Özel hukukta, dava açma süresi, hak düşürücü süreler, kanun yolu başvuru süreleri, zamanaşımı def'i gibi düzenlemeler; ceza muhakemesi alanında dava açma ve kanun yolu süreleri, ceza hukukunda şikâyet süreleri, dava ve ceza zamanaşımı terimleri ve uygulamaları temelinin, zamanın yaşam üzerindeki etkilerinden almaktadır.

Hukukun her alanında zaman unsuru çeşitli şekillerde kullanıldığı gibi ceza hukukunda da önemli bir yer tutmaktadır.⁶ Adalet anlayışının gereği olarak suçu işleyen kimsenin, sebep olduğu haksızlık karşısında derhal cezalandırılması, hukuki neticenin gecikmeksizin meydana gelmesi beklenir.⁷ Suçun işlenmesinden sonra cezalandırmaya kadar uzunca zaman geçmesi, devletin ceza ve infaz ilişkisi ile sağlamaya çalıştığı sosyal faydayı ortadan kaldıracaktır. Zira zaman içinde delillerin kaybolması, suç teşkil eden eylemlerin ve failerin unutulmasından sonra, davaların açılması ve cezaya hükmedilmesi, kamu düzeninin sağlaması için artık bir zorunluluk olmayacaktır.⁸

Beccaria, cezaların çabuk verilmesinin oldukça yararlı olduğunu, çünkü ceza ile suç arasındaki zaman ne kadar az ise insan üzerindeki etkisinin o denli çok güçlü ve kalıcı olacağını ifade eder. Hafif bile olsa bir cezanın kaçınılmaz olması, cezadan kurtulma olasılığı olan daha ağır cezanın yarattığı korkudan daha fazla korku yaratır

⁵ CERTEL, Abdulkadir, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Ankara 2008, s. 16.

⁶ BAĞCI, Basri, Türk Ceza Hukukunda Zamanaşımı ve Müddetler, Ankara 1999, s.1

⁷ ARTUÇ, Mustafa, Hüküm Kurma Sanatı, 10. Bası, Ankara 2018, s.763.

⁸ TAŞDEMİR, Kubilay, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Ankara 2011, s.17.

ve caydırıcı olan budur. Yazar, cezalandırmadaki uzun gecikmenin, insanlar üzerindeki izlenim ve etkisini, “*Geciken ceza cezadan çok bir gösteriye dönüşür ve cezalandırma duygusunu güçlendirmeye yarayacak olan böylesine özel bir suçun cezanın çektirilmesinin seyircilerin ruhlarında doğurduğu dehşet zayıflar.*” şeklinde açıklamaktadır.⁹

Devletin cezalandırma hakkı belirli bir süre kullanılmaması halinde düşen bir hak değildir ancak devlet, çeşitli düşüncelerle aradan geçen uzun zamanı nazara alarak, artık yarar görmediğinden cezalandırma hakkını kullanmaktan vazgeçebilir.¹⁰ Bu aşamada zamanaşımı, belirli bir sürenin geçmesi şeklindeki doğal bir sonuç üzerine, devlet ile sanık arasındaki ceza ve infaz ilişkisini kaldırmak suretiyle hukuki bir nitelik kazanır.¹¹

Zamanaşımını ceza hukuku çerçevesinde dava zamanaşımı ve ceza zamanaşımı olarak iki başlıkta incelemek gerekir. Dava zamanaşımı, belirli bir sürenin geçmesi ile sanık ile devlet arasındaki yargılama ve cezalandırma ilişkisine son vermektedir. Ceza zamanaşımı ise suçu ve karşılık cezası sabit olan hükümlünün, devlet eli ile cezasının infaz edilmesi ilişkisinin ortadan kalkması şeklinde kendisini gösterir.

Dava zamanaşımı, kanunda öngörülen sürenin dolmasıyla, kamu davasının açılmasına ya da davanın devamına engel olmak şeklinde etkisini gösterir.

Yargılamanın sona ermesi ve hükmün kesinleşmesi ile dava zamanaşımı ortadan kalkar, ceza zamanaşımı işlemeye başlar. Hükmün kesinleşmesinden sonra ceza zamanaşımı yönünden kanunda öngörülen sürelerin dolması, cezanın devlet eliyle infaz edilmesini önler. Zira zamanaşımının gerçekleşmesi halinde devletin cezalandırma hakkı sona erer.

Zamanaşımı sürelerinin belirlenmesinde suçların ağırlığı göz önüne alınmaktadır. Dava zamanaşımında, ceza zamanaşımına oranla daha kısa süreler belirlenmiştir. Zira dava zamanaşımının işlediği süreçte, sanığın suçu işleyip işlemediği henüz belirsiz iken ceza zamanaşımının işlemeye başladığı aşamada sanık hakkındaki mahkûmiyet hükmü kesinleşmiştir.

⁹ BECCARİA, Suçlar ve Cezalar Hakkında, çev.:Sami Selçuk, Ankara, 3. baskı, 2013, s. 102 vd.

¹⁰ KOCA, Mahmut-ÜZÜLMEZ, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, Ankara 2022, s.751.

¹¹ DÖNMEZER, Sulhi-ERMAN, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C:III, İstanbul 1997, s.243.

Devletin kendi eliyle ceza vermek hakkından feragat ettiği zamanaşımının, kamu düzenine ilişkin olması nedeniyle yargı makamları tarafından her aşamada re'sen gözetilmesi gerekir.

Zamanaşımı ilk kez, 1982 Anayasasının 38. maddesinin ikinci fıkrasında, “*suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki madde hükümleri uygulanır.*” şeklinde yer alan düzenleme ile suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun uygulanacağına dair hükme atıf yapılması ile anayasal bir kurum haline gelmiştir.¹² Anayasanın atıf yapılan madde metninde “suç zamanaşımı” ile kastedilen “dava zamanaşımı”dır.¹³

Zamanaşımı 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu’nda dava ve ceza ilişkisini sona erdiren nedenler arasında sayılmışken, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda “Dava ve Cezanın Düşürülmesi” başlıklı bölümde düzenlenmiştir. Dava zamanaşımına ilişkin düzenlemeler kanunun 66 ve 67. maddelerinde, ceza ve müsadere zamanaşımına ilişkin düzenlemeler 68-71. maddelerde, zamanaşımının hesaplanması ve uygulanmasına ilişkin hüküm ise 72. maddede düzenlenmiştir. Dava zamanaşımına ilişkin hükümler ve sürelerin hesabına ilişkin düzenlemeler çalışmanın devamında ayrıntılı olarak incelenecektir.

II. ZAMANAŞIMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Zamanaşımının tarihçesi oldukça eskiye dayanır. Eski Yunanda, dava açma süresi uzadığında, delillerin elde edilmesinin güçleşmesi ve ispatın zorluğu nedenleriyle prensip olarak dava zamanaşımı kabul edilmişti.¹⁴ Roma hukukunda ise, dava zamanaşımı davaların gecikmeksizin sonuçlanmasını sağlamak amacıyla kabul edilmiştir ancak ceza zamanaşımı kabul görmemiştir.¹⁵ Bu hukuk sisteminde zamanaşımını düzenleyen ilk yazılı metin, cinsel suçlara ilişkin beş yıllık zamanaşımı öngören “Lex Julia de Adulteriis” tir. Sonrasında zimmet suçlarına dair “Lex Julia Peculatus” ile vergi suçlarına ilişkin beş ve yirmi yıllık zamanaşımı süreleri yasalaştırılmıştır. Böylece kökeni, preatorlerin uygulamasına göre önüne gelen davada ne kadar sürelik zamanaşımı işletileceğine karar vermek şeklindeki şahsi uygulama, yasal ve genel bir kurum haline gelmiş, akabinde imparatorluk zamanında tüm genel

¹² TAŞDEMİR, s.20

¹³ TANER, F.Gökçen, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007

¹⁴ TAŞDEMİR, 2011, s.21.

¹⁵ CERTEL, 2008, s.19.

suçlar için yirmi yıllık zamanaşımı süresi kabul edilmiştir. Özel suçlar, Theodosius döneminde otuz yıllık zamanaşımı süresine tabi tutulmuştur. Bazı suçlarına ilişkin dava zamanaşımı işlemeyeceğine dair düzenleme de Roma Hukukunda yer almakta olup, bu suçlara örnek olarak, dinden çıkma, nesep değiştirme ve usul öldürme sayılabilir.¹⁶

Cermen hukuku öç alma hakkına dayandığından, bu hakkın belirlenen süre içerisinde kullanılmaması halinde düşmüş olacağı kabul edilmekteydi. Öç alma hakkının kullanılması için süre en başta bir gün olarak benimsenmiş, sonrasında kabul gören altı haftalık ve bir yıllık süreler, zamanaşımı düzenlemelerine dayanak olmuştur.¹⁷

Müşterek hukuk düzeninde, itham ve tahkik sistemlerine göre zamanaşımı kurumu eleştiriye uğramış hatta zamanaşımının tahkik sisteminde işletilebilir olmadığı görüşü de öne sürülmüştür. Tahkik sisteminde ortada bir davacı olmadığı için resen harekete geçilmesi gerektiğinden suçlardan daha geç haberdar olunabileceği ve harekete geçilene kadar belirli bir zaman geçeceği düşüncesi bu fikrin dayanağı olmuştur. Ancak bu dönemde yetişen İtalyan hukukçular, Roma hukukunda geçerli olan zamanaşımı sürelerinin tahkik sisteminde de işletileceği, zira tahkik sisteminin itham yerine geçtiğini savunmuşlardır. Bu yorum, Carolina'da zamanaşımı hakkında hüküm bulunmamasına karşın, doktrinde kabul görmüştür. Roma Hukukunda zamanaşımından istisna tutulan suçlara bu dönemde kalpazanlık, adam öldürme, vatana ihanet gibi suçlar da eklenmiş, zamanaşımının başlangıcı, suçun işlendiği zaman esas alınarak belirlenmiştir.¹⁸

Yeni zamanlar ceza anlayışında Kant ve Hegel gibi yazarlar, cezalandırmanın bir hak değil, devlet için bir görev olduğunu dolayısıyla zamanaşımı ile bir hak düşebilecek ise de görevin düşmesi mümkün olmadığı fikirleri ile zamanaşımını eleştirmiştir.¹⁹

1791 sayılı Fransız Ceza Kanunu ile benimsenen zamanaşımı, diğer Avrupa ülkeleri kanunlarında da yer bulmuştur. Roma hukuku etkisinden uzak ve Common Law sisteminin benimsendiği İngiliz Hukukunda ise istisnalar dışında dava zamanaşımına yer verilmemiş, ceza zamanaşımı ise hiç kabul görmemiştir.²⁰

¹⁶ DÖNMEZER-ERMAN, 1997, s.243.

¹⁷ DEMİRBAŞ, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 17. Bası, Ankara 2022, s.769.

¹⁸ DÖNMEZER-ERMAN, 1997, s.244.

¹⁹ TAŞDEMİR, 2011, s.22.

²⁰ DEMİRBAŞ, 2022, s.770.

İslam hukukunda, Allah hakkını ilgilendiren suçlarda dava ve ceza zamanaşımı, delillerin kaybolması ve zayıflaması ile, sosyal yararın azalması esaslarına dayanılarak kural olarak kabul edilmiştir.²¹ Suçların nitelikleri ve gerektirdikleri cezaya göre zamanaşımının mümkün olup olmadığına ilişkin olarak farklı görüşler ileri sürüldüğünden, had, kısas ve diyet ile ta'zir suçlarında zamanaşımının mümkün olup olmadığı yönünde incelemenin ayrı ayrı yapılması gerekir.

Zamanaşımının cezayı düşürme etkisine ilişkin olarak temelde iki görüş ortaya çıkmıştır. İmam Malik, Şafi ve Ahmed b. Hanbel'in görüşlerine göre, had ve kısas grubuna giren cezalarda zamanaşımı kabul edilmemiştir.²² Had suçları, İslam hukukunda "Allah hakkı" şeklinde ifade edilen ve kamu hukukunu ilgilendiren zina, kazif (zina iftirası), hırsızlık, içki içme, irtidat (İslamdan dönme, Anayasayı ihlal), yol kesme ve silahlı gasp, ve bağı (devlet düzeni aleyhine suç) olmak üzere sayılan suçlardır.²³

Had suçlarında zamanaşımının mümkün olmadığı yönündeki görüş, bu suçların düşeceği yönünde bir hüküm ve devlet başkanının bu suçları affetme, düşürme yetkisi bulunmamasına dayanmaktadır.²⁴

Hanefi hukukçular tarafından, kazif dışındaki had suçlarında belli şartlar dahilinde zamanaşımının mümkün olduğu savunulmuştur. Had suçlarında, suçun ikrarla sabit olması halinde zamanaşımının uygulanmayacağı ancak şahitle ispatlanması halinde dava ve ceza zamanaşımının uygulanacağını savunan bu görüş sahipleri, şahitliği geciktirmenin ispat gücünü zayıflatacak olmasına, ancak ikrar halinde böyle bir etki olmayacağına dayanmaktadır.²⁵ Kazif (Zina iftirası) suçunda zamanaşımı, şahıs hakkını ihlal ettiğinden kabul edilmemiştir.²⁶

Hanefi hukukçular tarafından zamanaşımının kabul edildiği hallerde, hükümden önce ya da hükümden sonra cezanın infazını engellemek şeklinde ortaya çıkabileceği ifade edilmiştir. Bu haliyle hem dava hem de ceza zamanaşımının Hanefi hukukçular tarafından kabul edildiği anlaşılmaktadır.²⁷

²¹ ARI, Abdüsselam, İslam Hukukuna Göre Hukuk ve Ceza Davalarında Zamanaşımı, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:11, İstanbul 2005, s.57-88.

²² AYDIN, M. Akif, Türk Hukuk Tarihi, 8. Baskı, İstanbul 2010, s.183.

²³ AYDIN, s. 184.

²⁴ AKGÜNDÜZ, A. (1988). İslâm ve Osmanlı Hukukunda Müruruzaman, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , cilt:1, sayı:1, s. 43-90 (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/suhfd/issue/26612/280152>)

²⁵ ÜNALAN, Abdülkerim, İslam Hukukunda Zamanaşımı, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 12, İzmir 1999, s. 101-124.

²⁶ DEMİR, Abdullah, Mufasssal Türk Hukuk Tarihi, Ankara 2019, s.227.

²⁷ ÜNALAN, s.101-124.

Kıyas ve diyet suçları ise kişinin hayatına ve vücut bütünlüğüne karşı işlenen suçları kapsar.²⁸ Bütün İslam hukukçuları, kıyas ve diyet suçlarında zamanaşımının uygulanmayacağı noktasında görüş birliği içerisindeyler. Şafii, Maliki ve Hanbeli hukukçular, kıyas ve diyet suçlarını had suçları içerisinde saydıklarından, Hanefi hukukçular ise bu suçlarda kul hakkı baskın olduğundan zamanaşımının işlemeyeceğini savunmuştur.²⁹

Ta'zir suçları, had ile kıyas ve diyet suçlarındaki gibi temel İslam hukuk kaynakları tarafından belirlenmeyen, belirleme yetkisi devlet otoritesine bırakılan suçları kapsar.³⁰ Devlet başkanının bu suçlarda, kamu düzeni gereklerine göre cezalandırma ve af yetkisi bulunmaktadır. Ta'zir suçlarında zamanaşımının, devlet başkanı tarafından uygun görülmesi halinde mümkün olabileceği tüm İslam hukukçuları tarafından kabul edilmiştir.³¹

Ebu Hanife ve Ebu Yusuf tarafından şarap içme suçunda dava zamanaşımı süresi, içki içtikten sonra kokusu kayboluncaya kadar geçen süre olarak belirlenmiştir. İmam Muhammed'e göre ise bir kişiyi ağzında içki korkarken veya sarhoş halde gören kimseler bir aylık süre içerisinde şahitlik ederlerse suçlu cezalandırılır.³² Bunun dışındaki suçlar bakımından Hanefi hukukçular tarafından zamanaşımı süresi belirlenmemiş, süreyi belirleme yetkisi devlet başkanına bırakılmıştır.³³

İslam Osmanlı ceza hukukunda da İslam hukukundaki zamanaşımına ilişkin esaslar benimsenmiştir. Kıyas ve diyet suçlarında kul hakkı baskın olduğundan Hanefi hukukçular tarafından zamanaşımının bu suçlarda uygulanamayacağı kabul edilmiş ise de, Ali Haydar Efendi tarafından Mecelle-i Ahkam-ı Adliye'nin 1660. Maddesi açıklanırken, kıyas suçlarında zamanaşımının 15 sene olduğu belirtilmiştir.³⁴ Mecelle'nin ilgili maddesinde bu konuda açık bir hüküm bulunmaması ve lafzının özel hukuka ilişkin olmasına rağmen, kıyasen ceza hukuku alanında uygulanabilir olduğuna dair yorum yapıldığı anlaşılmaktadır.

Klasik Osmanlı dönemi uygulamasında, ta'zir suçları arasında yer alan reayadan kanuna aykırı olarak para toplamak suçunda, bey ve subaşılarının

²⁸ AYDIN, s.207.

²⁹ ARI, s.57-88.

³⁰ AYDIN, s.207.

³¹ YAKUT, Esra, Osmanlı Hukukunda Tazir Cezaları, 2. Baskı, Ankara 2016, s. 64.

³² ÜNALAN, s. 101-124.

³³ ARI, s.57-88.

³⁴ KILINÇ, Ahmet, Mecelle'ye Göre Zamanaşımı: Uygulamada Görülen Aksaklıklar ve Çözüm Önerileri, Türkiye Adalet Akademisi Uluslararası Mecelle Sempozyumu Tebliğleri, Bursa 2021, s.129-156

soruşturulması için on beş yıllık süre belirlenmiş olduğu, süre dolduktan sonra dava açılmadığı görülmektedir.³⁵

Tanzimat öncesi 1256 tarihli Ceza Kanunu'nda, 1267 tarihli Kanunu Cedid'de ve 1274 tarihli Ceza Kanunnamesi'nde zamanaşımı kurumuna dair bir düzenleme yer almamaktadır. Dava ve ceza zamanaşımı Osmanlı döneminde ilk kez 1926 tarihli Usulü Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu ile düzenlenmiştir. 1926 tarihli Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu'nda idam cezası, müebbet hapis cezası veya geçici hapis cezası gerektiren cinayet suçunda, suçun meydana geldiği tarihten itibaren on sene, cünhalarda üç sene, kabahatin meydana geldiği tarihten itibaren ise bir sene içerisinde dava açılmaması halinde, kamu ve şahıs davası düşecektir. Ceza zamanaşımı ise, cinayetlerde yirmi yıl, cünha suçlarında beş yıl, kabahatlerde iki sene olarak belirlenmiştir.³⁶

III. ZAMANAŞIMINI HAKKINDA İLERİ SÜRÜLEN GÖRÜŞLER

Zamanaşımının esasına dair öğretilerde yapılan tartışmalar oldukça fazladır. Kimi yazarlar tarafından zamanaşımı lehine görüşler öne sürülerek kurumun uygulanması gerektiği savunulmakta iken, kimi yazarlar tarafından da zamanaşımı aleyhindeki gerekçeleri ile zamanaşımı kurumuna karşı çıkılmıştır.

A- Zamanaşımının Lehinde Olan Görüşler

Zamanaşımı lehinde ileri sürülen görüşlerin başlıcaları; sosyal yararın azalması, uslanma, unutmama, manevi ceza, cezanın önleme özelliği, soruşturma/kovuşturmanın terki, psikolojik değişme ve suça ait delillerin kaybolmasıdır.³⁷ Her bir görüşün kendi içerisinde de eleştiriye uğradığı haller bulunmakla birlikte, çalışmanın bu kısımda zamanaşımını kabul edenlerin, kurumun esasına dair açıklamalarına değinilecektir.

1- Sosyal Yararın Azalması

Suç teşkil eden bir eylemin cezalandırılması ile kamu düzenin sağlanması amaçlanmaktadır. Haksızlığa uğrayan birey, suçlunun gecikmeksizin cezalandırılması beklentisi içerisinde olduğu gibi, devletin işlenen suça karşı duyarsız kalmadığı izlenimi de toplumda ancak gecikmesizin cezalandırma ile sağlanabilir. Suçun

³⁵ KILINÇ, s.129-156.

³⁶ ALŞAHİN, M. Emin, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Doktora Tezi, İstanbul 2010, s.12-13.

³⁷ CİHANGİR, Canip, Türk Ceza Kanununda Dava Zamanaşımı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012

işlenmesinden sonra, suçlunun cezalandırılmasına kadar aradan geçen süre ne kadar uzun olursa, suçun izleri o denli silinecek ve zamanla unutulması mümkün olmayan suçlar dışındakilerin etkisi tamamen yok olabilecektir³⁸

Zamanaşımı lehindeki görüşlerden sosyal yararın azalmasını benimseyen yazarlar, dayanak fikirlerini şu şekilde açıklamaktadır; Suç işlenmesinden sonra geçen süre içerisinde toplum suç teşkil eden eylemi unutacak, affetme ve merhamet duygusu ortaya çıkacak, gecikmiş cezalandırma ise kapanmış olan bir yararın yeniden açılmasına yol açacak, toplum üzerinde işkence tesiri yapacaktır.³⁹

Zamanla toplum tarafından unutilan ve izleri silinen bir eylemi cezalandırmakta sosyal fayda kalmadığından, cezalandırma artık zaruri ve gerekli olmadığından, gecikmiş ceza toplumdaki adalet hissini zedeleyecektir. Uzun zaman geçtikten sonra failin bir suçtan ötürü cezalandırılması, toplum nezdinde, cezalandırmaya kadarki süreçte güvenlik güçlerinin duyarsız kaldığı yönünde fikir oluşturabileceğinden, toplumun adalete duyduğu güven sarsılacaktır.⁴⁰ Gecikmiş ceza karşısında toplumda suçluya karşı acıma duygusu ortaya çıkarabileceğinden, cezalandırma ile elde edilmesi umulan sosyal faydadan uzaklaştıracaktır.⁴¹

Bu görüş, öğretilerde ve uygulamada en çok taraftar bulan görüş olmakla birlikte, güncel kaynaklarda da zamanaşımının esasını izahta öne sürülmektedir.⁴² Cezanın önleme işlevini, cezalandırmadan beklenen sosyal faydaya dahil sayan yazarlar da bulunmaktadır.⁴³

2- Usulanma

Failin işlediği suçtan dolayı cezalandırılması ile ıslahı ve topluma yeniden kazandırılması amaçlanır. Bu görüşü savunanlara göre, kişi zaman içerisinde işlediği suçtan dolayı pişmanlık ve vicdan azabı ile ıslah olma imkânı bulacaktır. Cezalandırmanın amacı da suçlunun usulanması olduğundan bu halde cezalandırmaya artık gerek kalmadığı düşünülmektedir.⁴⁴

³⁸ ÖZAR, Süleyman, Türk Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Doktora Tezi, Ankara 2020.

³⁹ TAŞDEMİR, s.24

⁴⁰ DÖNMEZER-ERMAN,1997, s.250.

⁴¹ EREM, Faruk- DANIŞMAN, Ahmet- ARTUK, Mehmet Emin, Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 1997, s.987.

⁴² ÖZBEK, Veli Özer- DOĞAN, Koray- BACAĞSIZ, Pınar, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Baskı, Ankara 2022, s.757.

ÖZTÜRK, Bahri-ERDEM, M.Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 22. Baskı, 2022 Ankara, s. 614.

⁴³ TANER, F.Gökçen, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007

⁴⁴ DÖNMEZER-ERMAN, s.248

Görüş, cezalandırmanın suçlunun uslanmasından başka amaçları da olduğu, her zaman aradan geçen uzun süreyle suçlunun uslanmış olduğundan bahsedilemeyeceği, görüşün bir faraziye dayandığı yönünden eleştirilere uğramıştır.⁴⁵

3- Unutma

Bu görüşü savunanlar tarafından, işlenen suç ne kadar ağır olursa olsun aradan uzun zaman geçmesi ile toplum bunu unutacaktır. Bu nedenle suçlunun cezalandırılmasına da gerek kalmayacaktır.

Aksi yöndeki görüşler ile de toplumun işlenen her suçtan haberdar olmadığı, bu durumda tüm suçların unutulmasından bahsedilemeyeceği, kamuoyu üzerinde derin etki yaratan suçların etkisinin uzun zamanda silinmediği, bu suçların belirsiz olarak kalmasının unutulmasını da engellediği öne sürülmüştür.⁴⁶

4- Manevi Ceza

Manevi ceza görüşünün temeli, failin suç işledikten yaşadığı cezalandırma kaygısı, yakalanma korkusu ve endişesi ile vicdan azabının kendisini yeterince cezalandıracağına dayanmaktadır.⁴⁷ Failin kendi içerisinde çektiği manevi ceza yeterli görülmekle yeniden cezalandırılmasına gerek olmadığı savunulmaktadır.

Görüşün savunucularından Dalloz ve Le Sellyer, işlemiş olduğu cezadan ötürü yaşadığı vicdani azap ile kendi suçunu ihbar eden kişileri örnek göstermektedir.⁴⁸

Görüşe karşı çıkanlar tarafından, cezasız kalan suçluların birçoğunun yakalanma korkusundan uzak ve manevi ızdırap çekmeden rahat etmesi sonucu doğuracağı, suçlunun mahkûmiyet korkusu yaşadığı kabul edilse dahi bunun mahkumiyet yerine geçmeyeceği, cezalandırmanın tek amacının bozulan ahlaki dengeyi yeniden kurmak ve suçluya kefarete ödetmekten ibaret olmadığı yönünde eleştiriler öne sürülmüştür.⁴⁹

5- Cezanın Önleme Özelliği

Failin işlediği suç üzerinden uzun zaman geçtikten sonra cezalandırılmasında cezanın önleme özelliği azalacaktır. Zira zaman içerisinde failin içerisinde bulunduğu

⁴⁵ TANER, F.Gökçen, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007

⁴⁶ DÖNMEZER-ERMAN, s.249

⁴⁷ KUNTER, s.16.

⁴⁸ BAĞCI, 1999; s.4.

⁴⁹ DÖNMEZER-ERMAN, s.248

çevre şartları dahil tüm koşullar değişecektir. Değişen şartlar itibariyle bireyin yeniden suç işleme olasılığı azalacak, failin cezalandırılmasına gerek kalmayacaktır.⁵⁰

6- Soruşturma/Kovuşturmanın Terki

Devlet, yetkili organları eliyle ceza karşısında faili cezalandırmakla kamu düzenini sağlamaktadır. Bu itibarla ilgili organların zamanaşımı nedeniyle dava açmaması, açılan davada faili cezalandırmaması yahut hükmedilen cezayı infaz etmemesi ile fail ceza çekmeme hakkını elde etmiş olacaktır. Bu görüşün savunucuları, devletin cezalandırma yetkisinin hak değil, görev olduğunu, bu görevin yerine getirilmemesi nedeniyle faile hak bahsedilemeyeceğini savunanlarca eleştirilmiştir.⁵¹

7- Psikolojik Değişme

İnsan psikolojisi, içerisinde bulunduğu koşullara, yaşa, çevreye göre değişiklik gösteren yapıdadır. Failin de suç işlerken yahut işledikten sonraki ruhsal hali ile uzun zaman geçtikten sonraki hali arasında farklılık olacaktır. Geçen zaman içerisinde fiil ile şahsı arasındaki bağlantı zayıflayacak ve kopacaktır. Cezalandırma ile fayda oluşturulması amaçlanan toplumda da zamanın psikolojisi üzerindeki etkisi ile cezalandırma isteği aynı kalmayacaktır.⁵² Bu düşüncelerle görüşün savunucularına göre zaman içerisindeki psikolojik değişim nedeniyle cezalandırmada fayda kalmayacaktır.

Bu görüşün savunucuları, görüşün, uzun süreli hapis cezasına çarptırılan hükümlerinin cezasının infaz edilmemesi sonucunu doğuracağı tezi ile eleştirilmiştir.⁵³

8- Suça Ait Delillerin Kaybolması

Hukuk devletinde, işlediği suçtan ötürü failin cezalandırılması ancak cezalandırmaya yeterli ve elverişli delillerin varlığı ile mümkün olacaktır. Bu görüşün savunucuları, zamanla, suç delillerin bozulacağı yahut kaybolacağından, delillere duyulan güvenin azalacağından bahisle zamanaşımı lehinde görüşlerini ortaya koymuşlardır. Ancak bu görüş, tüm suç tipleri yönünden aradan geçen zamanın delillerin kaybolmasına sebebiyet vermeyeceği, toplanmış olan deliller kapsamında

⁵⁰ TAŞDEMİR, s.26

⁵¹ TAŞDEMİR, s.26

⁵² BAĞCI, s.5

⁵³ TAŞDEMİR, s.26

fail hemen ele geçirilememiş olsa dahi cezalandırmaya elverişli delillerin zamanında toplanmış olmasının mümkün olduğu ve her hâlükârda toplanan deliller kapsamında şüphe halinde sanığın cezalandırılmamasının her zaman mümkün olduğu yönünde eleştirilere neden olmuştur.⁵⁴

B- Zamanlaşımının Aleyhinde Olan Görüşler

1- Beccaria'nın Görüşü

Beccaria suçları, insanın doğal haklarının ihlaline yönelik suçları kapsayan ağır suçlar ve sosyal haklara yönelik olarak işlenen suçları kapsayan ağır olmayan suçlar olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. İnsan öldürmeden başlayarak ötesine geçen canilik suçları ile daha az ağır olan suçlar yönünden zamanlaşımının mümkün olup olmadığının ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğini ifade eder.⁵⁵

Bu ayırım ışığında zamanlaşımını kısmen reddeden Beccaria, ağır suçlarda zamanlaşımının mümkün olmadığını zira, bu tip suçlar sabit hale geldikten sonra insan hafızasındaki ömrünün uzun olduğunu, bu durumda kaçak sanığın zamanlaşımına layık olmadığını savunmaktadır. Ancak ağır olmayan suçlar olarak ayrılan suç tipleri yönünden, şüpheli haller ve suçun toplum üzerindeki etkisinin fazla olmadığı durumlarda, failin kaderinin uzun süre belirsizlik içerisinde bırakılmasına karşılık zamanlaşımı kurumunun uygulanmasının gerekli olduğunu kabul eder. Ağır olmayan suçlar yönünden kabulünü, uzun süren belirsizliğin, suçların cezasız kalmasına neden olmakla cezaları örnek olmaktan uzaklaştırması ve suçluya iyileşme olanağı sağlaması ile açıklamaktadır.⁵⁶

2- Bentham'ın Görüşü

Bentham'ın görüşüne göre zamanlaşımı, suçlunun, suçtan elde ettiği menfaatten meşru şekilde yararlandığı izlenimi oluşturmaktadır. Zamanlaşımı, uzun süre kaçtığından cezasız kalan suçlunun ödüllendirilmesi niteliğinde olacağından buna karşı çıkmaktadır. Suçlu ile bu şekilde bir anlaşma yapılmasını kabul etmemekle birlikte, cezalandırmanın daima suçlunun başı üzerinde intikam alıcı bir darbe olarak daima askıda kalması gerektiğini ifade etmektedir. Suçun zamanlaşımına uğramasını,

⁵⁴ DÖNMEZER-ERMAN, s.249

⁵⁵ BECCARİA, s.155-158.

⁵⁶ age, s.155-158.

kötüler için iştah açıcı, namuslular için acı verici, adalet ve ahlak için de açıkça aşağılayıcı olduğunu belirtir.⁵⁷

3- Pozitivistlerin Görüşü

Pozitivist görüş taraftarı yazarlar zamanaşımına mutlak olarak karşı çıkmamıştır ancak, zamanaşımına mutlak ve genel bir değer verilemeyeceğini savunmuştur. Zamanaşımı kurumda temelde iki kusur bulunduğunu açıklamaktadırlar. Bunlardan birincisi, zamanaşımının, adaletten kaçmaya imkân veren zenginlik, kurnazlık ve beceri gibi özellik ve koşullara prim sağlamasıdır. İkincisi, zamanaşımı temelinde, aradan geçen uzun zaman sonunda artık cezalandırmada fayda kalmadığı ve delillerin kaybolması karinelerine dayanmaktadır ancak bu mutlak bir doğru değildir. Bu durumda görüş taraftarı yazarlar, kişinin ancak, kişiliği, hal ve hareketleri, geçmişi ve işlediği suçun türü nazara alınarak yapılan değerlendirme sonucunda, cezalandırılmasında artık fayda kalmadığı ve suçlunun ıslah olduğu “gerçekliğine” ulaşılması halinde zamanaşımının uygulanabileceğini savunmaktadır.⁵⁸

4- Değerlendirme

Leh ve aleyhe görüşlerden, sosyal faydanın azalması ve suça ait delillerin kaybolması görüşleri kabul edilebilir bulunmaktadır. Cezalandırmada esas amacın bozulan toplum düzeninin yeniden kurulması olduğu ve suçun işlenmesinin üzerinden uzunca zaman geçmesi ile suçun toplum üzerindeki etkisinin azaldığı hatta kaybolduğu durumda cezalandırmada fayda kalmadığı düşünülmektedir.

Ancak bazı suçların ağırlıkları ve nitelikleri itibarıyla unutulmasının ve etkilerinin silinmesinin hiç de mümkün olmadığı durumlarda bu suçların zamanaşımı uygulamasının dışında tutulması gerekir. Bu noktada asıl görev kanun koyucuya düşmektedir. Aynı doğrultuda, cezalandırmada fayda bırakmayan azalmanın her suç yönünden aynı zaman dilimi içerisinde gerçekleşmediği de düşünüldüğünde, suçların zamanaşımı sürelerinin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Suçlunun cezasız kalması ile gerçekten cezalandırmasında fayda kalmaması hali ancak somut gerçeğe uygun ve orantılı bir sistem kurulması ile mümkün hale gelecektir.

⁵⁷ DÖNMEZER-ERMAN, s.246

⁵⁸ DÖNMEZER-ERMAN, s.246-247

IV. ZAMANAŞIMININ HUKUKİ NİTELİĞİ

Zamanaşımının hukuki niteliği hususunda doktrinde üç farklı görüş yer etmiştir. Bunlardan birincisi zamanaşımını maddi ceza hukukuna ilişkin bir kurum olarak kabul eden görüş, ikincisi yargılama hukukuna ilişkin bir kurum olarak kabul eden görüş, üçüncüsü ise zamanaşımını hem maddi hem de yargılama hukukuna ilişkin bir kurum olarak kabul eden karma görüştür.⁵⁹

Hukuki nitelik hususundaki tartışmalar yalnızca teorik tartışmadan ibaret değildir. Zira maddi ceza hukukunda zaman bakımından uygulanan temel ilkenin “lehe olan kanunun uygulanması”, muhakeme hukukunda ise “derhal uygulanma” ilkesinin esas olduğu düşünüldüğünde, varılan sonucun sanık ve yargılama üzerinde doğrudan etkisi olacağı açıktır.⁶⁰

Kural olarak, maddi ceza hukuku hangi eylemlerin suç olduğunu ve bu suçlara hangi yaptırımların uygulanacağını, ceza muhakemesi ise işlendiği iddia olunan suça ilişkin maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için uygulanacak yöntemleri belirler. Ancak ceza muhakemesi alanına ve yargılama hukukuna ilişkin olan bazı usul kuralları, ceza kanunlarında belirlenen yaptırımlara doğrudan etki eder. Ceza Muhakemesi Kanunu’nda düzenlenen uzlaştırma, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, basit yargılama usulü, seri muhakeme usulü kuralları karma nitelikteki usul kurallarına örnek olarak gösterebilir. Nitekim zamanaşımının karma nitelikte bir kurum olduğuna dair görüş de aşağıda ayrıca incelenecektir.

Maddi ceza hukuku kurallarına doğrudan etki eden usul kurallarının, maddi ceza hukukuna egemen olan suçta ve cezada kanunilik ilkesi kapsamında kalıp kalmayacağı ve bu kuralların uygulanmasında lehe olan kanun uygulanmasının mümkün olup olmadığı yönündeki tartışma Anayasa Mahkemesi’nin önüne taşınmıştır.

5271 sayılı CMK’na, 17/10/2019 tarih ve 7188 sayılı Kanun’un 31. maddesiyle eklenen 5. maddenin d bendinde yer alan, “01/01/2020 itibarıyla kovuşturma evresine geçilmiş, hükme bağlanmış veya kesinleşmiş dosyalarda...basit yargılama usulü uygulanmaz.” maddesinin Anayasa’nın 36 ve 38. maddelerine aykırı olduğu iddiasıyla iptali istemi üzerine, Anayasa Mahkemesi, 25/06/2020 tarihli kararı ile hükmün Anayasa’nın 38. maddesine aykırı olduğunun tespiti ile iptaline karar vermiştir.⁶¹

⁵⁹ ALŞAHİN, Mehmet Emin, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Doktora Tezi, İstanbul 2010

⁶⁰ TANER, F.Gökçen, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007

⁶¹ AYM, E.2020/16, K.2020/33, 25/06/2020 T. (<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>) E.T. 25/12/2022

Kararın gerekçesinde, ceza hukuku ilkeleri ve karma nitelikteki hukuk kuralları yönünden yapılan değerlendirmeler bu kısımda incelenmeye değer bulunmuştur.

Anayasa'nın 38. maddesinin birinci fıkrasında yer alan, "Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez."; üçüncü fıkrasında yer alan, "Ceza ve güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur." Hükümleri ile suçta ve cezada kanunilik ilkeleri anayasal güvence altına alınmıştır. Bu ilke, temel hak ve özgürlüklere ilişkin ülkemizin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin "Kanunsuz Ceza Olmaz" başlıklı 7. maddesi ve Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 15. maddesinin birinci paragrafında da düzenlenmiştir. Suçta ve cezada kanunilik ilkesinin, zaman içerisinde "aleyhe kanunun geçmişe uygulanması yasağı" ve "lehe kanunun uygulanması" gibi alt ceza hukuku ilkeleri doğurduğu da Anayasa mahkemesi kararları ile açıklanmıştır.⁶²

Mahkemenin 25/06/2020 tarihli iptal kararının gerekçesinde ceza hukukuna egemen olan bu ilkelerin Anayasal güvence altına alınmış olduğu, her ne kadar yargılama usulü kurallarında yapılan değişikliklerde lehe ve aleyhe değerlendirme yapılmaksızın "derhal uygulanma ilkesinin" geçerli olsa dahi, yargılama konusu eylemler için öngörülen ceza miktarlarını doğrudan etkileyen lehe düzenlemelerin geçmişe uygulanmamasının, suçta ve cezada kanunilik ilkesi ile bağdaşmayacağı açıklanmıştır. Sonuç olarak, fail lehine etki doğuran ceza muhakemesi kurallarının geçmişe uygulanması, suçta ve cezada kanunilik ilkesinin bir gereği olarak görülmüştür.

AİHM tarafından, Sözleşme'nin 7. maddesi kapsamında güvence altına hakka dair içtihatlarla, ceza muhakemesi kurallarının derhal uygulanması makul ise de cezanın süresine etki eden yargılama usulü kurallarının da Sözleşme'nin 7. maddesi kapsamında olduğu belirlenmiştir.⁶³ Bu doğrultuda, AİHM tarafından ceza süresini azaltan yargılama usulü kurallarının failin lehine uygulanması esası benimsendiğinden, Anayasa mahkemesi tarafından tartışma konusunda ortaya koyulan içtihat aynı doğrultudadır.

⁶² AYM, E.2019/9, K.2019/27, 11/04/2019 T. (<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>) E.T. 25/12/2022

⁶³ AİHM, *Scoppola/İtalya* (No. 2), B. No: 10249/03, 17/9/2009, §§ 110-113). (<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94135>) E.T: 25/12/2022

Anayasa Mahkemesi'nin 25/06/2020 tarihli iptal kararı, 16/03/2021 tarih 31425 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdikten sonra Yargıtay uygulaması ile de CMK'nın 251/3. maddesinde yer alan "basit yargılama usulü uygulanan dosyalarda sonuç ceza dörtte bir oranında indirilir." düzenlemesi, maddi ceza hukuku alanında sanık lehine sonuç doğuracak nitelikte olduğundan kapsama giren suçlar bakımından yeniden değerlendirme yapılması gerektiği benimsenmiştir.⁶⁴

Etkilerini maddi ceza hukuku alanında gösteren kurumlardan biri de 5271 sayılı CMK'nın 253. ve devamı maddelerinde düzenlenen "Uzlaştırma" kurumudur. Uzlaştırmaya tabi suçlardan mahkemenin, uzlaştırma yoluna gitmeden yargılamaya devam etmesi mümkün olmadığından uzlaştırma bir olumsuz muhakeme engeli olarak görülmektedir.⁶⁵ Diğer yandan uzlaştırma, doğurduğu etki nedeniyle aynı zamanda bir maddi ceza hukuku kurumu olarak kabul edilmiş, maddi ceza hukukuna egemen olan "lehe kanunun uygulanması" ilkesinin, kapsama giren suçlarda uygulanıp uygulanmayacağı tartışma konusu yapılmıştır.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 20/10/2007 tarihli kararında uzlaştırma kurumu, usul hukuku kurumu olması nedeniyle derhal uygulanma ilkesine tabi ise de fail ile devlet arasındaki ceza ilişkisini sona erdirmesi bakımında etkilerini maddi ceza hukukuna etki eder nitelikte olduğundan, yürürlüğünden önceki olaylara da uygulanabileceği belirtilmiştir.⁶⁶ Böylece Yargıtay uygulaması ile bir yargılama hukuku kurumu olan uzlaştırma, doğurduğu etkiler nedeniyle maddi ceza hukukuna egemen olan "lehe kanunun uygulanması" ilkesi kapsamına alınmıştır.

Yapılan bu inceleme ve değerlendirme sonucunda, bir hukuk kuralının maddi ceza hukukuna ya da ceza muhakemesi hukukuna ilişkin olup olmadığının, düzenlendiği kanuna göre değil, hükmün içerik ve işlevine bakılarak saptanması gerektiği anlaşılmaktadır.

Aşağıda, zamanaşımının hukuki niteliği tartışmasına dair görüşlere ayrıca yer verilecektir.

⁶⁴ Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2020/20127 E., 2021/22259 K, 23/12/2021 tarihli kararı (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

⁶⁵ BİLGE, Burak-AŞKIN, Uğur-TOPUZ, Veysel, Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, 2. Baskı, Ankara 2020, s.

⁶⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2007/4-200 Esas, 2007/219 Karar, 30/10/2007 tarihli karar (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

a- Usul Hukukuna İlişkin Bir Kurum Olarak Kabul Eden Görüş

Bu görüşü savunan yazarlara göre zamanaşımı, olumsuz bir muhakeme şartıdır çünkü, zamanaşımının şartları oluşması halinde dava açılması mümkün olmadığı gibi açılmış davada yargılamaya devam edilemeyecektir. Bu durumda hâkim, zamanaşımı şartları gerçekleştiğinde davaya devam ederek, sanığın mahkumiyeti yahut beraatine değil, zamanaşımı nedeniyle davanın düşmesine karar verecektir.⁶⁷ Zamanaşımı kurumunun maddi ceza hukukuna ait kurallar içerisinde düzenlenmesi, usul hukukuna ilişkin olduğuna dair niteliğini etkilemez.⁶⁸

Kimi yazarlar tarafından, zamanaşımının kanunumuzda, kamu davasını düşüren sebepler arasında sayılmış olmasının taşıdığı usuli özelliği gösterdiği şeklinde yorumlanmıştır.⁶⁹

Karşılaştırmalı hukukta zamanaşımı baskın olarak, muhakeme engeli olan usul hukukuna ait bir kurum olarak değerlendirilmektedir.⁷⁰ Bu görüş, zamanaşımına uğrasa dahi fiilin suç olarak kaldığı, yalnızca kovuşturulmadığı şeklinde temellendirilmektedir.

b- Maddi Hukuka İlişkin Bir Kurum Olarak Kabul Eden Görüş

Zamanaşımını maddi ceza hukukuna ilişkin bir kurum olarak kabul edenlere göre, zamanaşımı şartları oluştuğunda devletin ceza verme hakkı sona ermektedir. Devlet, ceza vermek hakkından vazgeçtiğinden yahut bu hakkı sona erdiğinden, yargılamaya devam olunmayacak yahut hükmedilen ceza infaz olunmayacaktır. Bu görüşe göre, zamanaşımının yargılama hukukunda meydana gelen “yargılamaya devam olunmaması” sonucunun kaynağı, devletin cezalandırma hakkından daha önce feragat etmiş olmasıdır.⁷¹

Zamanaşımının fiilin suç olma özelliğini kaldırdığı görüşüne sahip yazarlar karşısında çoğunluk tarafından, zamanaşımı ile fiilin suç olma özelliğini kaybetmediği, yalnızca devletin cezalandırma yetkisinin sona erdiği görüşü benimsenmiştir.⁷²

⁶⁷ EREM-DANIŞMAN-ARTUK, s.993.

⁶⁸ DÖNMEZER-ERMAN, s.251

⁶⁹ ARTUK, M. Emin-GÖKÇEN, Ahmet-YENİDÜNYA, A.Caner, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4. Baskı, 2009 Ankara, s.984

⁷⁰ ALŞAHİN, s.24-ÖZTÜRK-ERDEM, s.613.

⁷¹ DÖNMEZER-ERMAN, s.251.

⁷² ÖNDER, s. 775.

Bu fikre sahip kimi yazarlar tarafından, zamanaşımının uygulanma şartları gerçekleştiği halde dahi açılan davaya devam etmek suretiyle beraat ya da mahkûmiyet kararı vererek ceza vermek hakkının esasta var olduğunu hükmen ilan etmek gerektiği, ceza vermek hakkı ortadan kalktığı halde zamanaşımı nedeniyle beraat kararı verilmesi gerektiği savunulmuştur.⁷³

Mukayeseli hukukta, zamanaşımı düzenlemesini ceza kanunlarında yapan Arjantin, Brezilya, Hollanda, İtalya, İspanya, İsviçre ve Meksika hukukunda zamanaşımı, maddi ceza hukuku kurumu olarak kabul edilmiştir.⁷⁴

c- Karma Görüş

Görüşü savunan yazarlara göre, zamanaşımı esasını maddi ceza hukukundan almakla birlikte, şekil ve usul itibariyle sonuçlarını yargılama hukuku alanında göstermektedir. Zamanaşımı şartları gerçekleştiği halde bu husus hâkim tarafından re'sen nazara alınmakta, davaya devam edilmeyerek derhal düşme kararı verilmektedir. Sonuç olarak, devletin cezalandırma hakkının sona ermesi ile maddi ceza hukuku alanında doğan sonuç, davanın derhal düşmesi şeklindeki etkisi ile yargılama hukuku alanına da sirayet etmekte, karma özellik göstermektedir.

Nitekim Centel, Zafer, Çakmut tarafından, dava zamanaşımının kaynağını ceza hukukundan aldığı ancak etkisini ceza muhakemesi alanında gösterdiğinden karma nitelikte bir kurum olduğu dile getirilmiştir.⁷⁵

d- Türk Hukukundaki Durum ve Görüşümüz

Ceza zamanaşımı usul hukuku ile bir ilgisi bulunmadığından tartışmalar dava zamanaşımı üzerinden yürümüştür. Çalışmanın kapsamı gereği tarafımızca yapılan inceleme ve değerlendirme de dava zamanaşımı ile sınırlı tutulmuştur.

Türk hukukunda baskın görüş, zamanaşımının maddi ceza hukuku kurumu olduğu yönündedir.⁷⁶

Tarafımızca da dava zamanaşımının maddi ceza hukukuna ilişkin bir kurum olduğu görüşü benimsenmektedir. Her ne kadar dava zamanaşımının usul hukukuna ilişkin etkileri var ise de bunlar, maddi hukuka ilişkin olarak sanık ya da şüpheli ile

⁷³ DÖNMEZER-ERMAN, s.251.

⁷⁴ ALŞAHİN, s. 26.

⁷⁵ CENTEL, Nur- ZAFER, Hamide- ÇAKMUT, Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş, İstanbul 2020, s.782.

⁷⁶ ARTUK-GÖKCEN-YENİDÜNYA, s.985.-DEMİRBAŞ, s.772.-KOCA-ÜZÜLMEZ, s.753-TANER, s. 33.

devlet arasında cezalandırma ilişkisinin sona ermesinden kaynaklanmaktadır. Zamanaşımı koşullarının gerçekleştiği an devletin cezalandırma yetkisi sona ermekte, bu husus yargı makamlarınca re'sen nazara alınmak zorundadır.

Anayasanın 38. maddesinin ikinci fıkrasında yapılan atıfla da zamanaşımı halinde, suçun işlendiği tarihte yürürlükte olan kanunun uygulanması gerektiği belirtilmiş, usul hukukuna ilişkin derhal uygulanma ilkesi uygulama dışı bırakılmıştır.

Bunun yanında, tek başına geçerli bir sebep değil ise de kurumun Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenmiş olduğu hususu, suç tipleri yönünden tek bir sürenin değil, farklı uzunluktaki sürelerin kanunda belirlenmesi ile uygulanması yönündeki düzenleme ile ele alındığında, kurumun maddi hukuka ilişkin olduğu anlaşılmaktadır.

V. CEZA KANUNLARININ ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI VE DAVA ZAMANAŞIMI

Zamanaşımını, usul hukukuna ilişkin yargılama engeli olarak gören yazarlara göre, ceza muhakemesine egemen olan derhal uygulanma ilkesi geçerli olacak, maddi ceza hukuku ilkesi olan lehe kanunun geçmişe yürütmesi ilkesi uygulanmayacağından, sonradan yürürlüğe giren kanun ile zamanaşımı sürelerinin uzatılması mümkün olacaktır. AİHM tarafından, zamanaşımı kuralları, kanunilik ilkesini düzenleyen Sözleşme'nin 7. maddesi kapsamında görülmemiştir.⁷⁷

Ancak Türk hukukunda, zamanaşımının maddi ceza hukuku kurumu olduğu görüşü baskın olmakla birlikte, Anayasa'nın 38. maddesinin ikinci fıkrası ile zamanaşımına ilişkin kurallar bakımından Anayasa'nın 38. maddesinin birinci fıkrasında yer alan suçta ve cezada kanunilik ve aleyhe kanunun geçmişe yürütme yasağının uygulanacağı anayasal güvence altına alınmıştır.

5237 sayılı TCK'nın 7. maddesinin ikinci fıkrasına göre, *"Suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklı ise, failin lehine olan kanun uygulanır ve infaz olunur."*

Bu durumda lehe kanun değerlendirmesinin yapılabilmesi ancak öncelikli olarak suç tarihinin kesin olarak tespit edilmesi ile mümkün olacaktır. Nitekim Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 03/10/2018 tarihli kararında, *"5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 7 ve 5349 sayılı Kanunla değişik 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun 9. maddeleri hükmü karşısında; suç tarihinin kesin olarak*

⁷⁷ ÖZTÜRK-ERDEM, s.143.

tespiti ile 01.06.2005 tarihinden önce işlenmişse, anılan tarihte yürürlüğe giren 5252 sayılı Yasanın 9/3. maddesi uyarınca suç tarihinde yürürlükte bulunan 765 sayılı TCK'nin ilgili tüm hükümlerinin, anılan tarihten sonra işlenmişse 5237 sayılı TCK'nin tüm hükümlerinin uygulanması gerektiği gözetilmeden ve ne şekilde belirlendiği anlaşılmayan suç tarihini 10.03.2005 olarak kabul edildiği halde 5237 sayılı Yasanın uygulanması suretiyle hüküm kurulması gerektiği" hususunu hükmün bozulmasına konu etmiştir.⁷⁸

Suç tarihinin kesin olarak tespitinden sonra, suçun işlenmesinden sonra yeni bir kanun maddesinin yürürlüğe girmesi halinde zamanaşımı yönünden lehe olan kanun uygulamasının ne şekilde yapılması gerektiğine değinmek gerekecektir.

Fail hakkında zamanaşımı süresi dolduktan sonra yeni kanunun yürürlüğe girmesi, devletin cezalandırma hakkının sona ermiş olmasını ortadan kaldırmayacaktır. Dolan zamanaşımı süresinin, yürürlüğe yeni giren kanun ile geriye etkili olarak uzatılması mümkün değildir.⁷⁹

Lehe olan kanunun hangisi olduğu yönünden ise zamanaşımın durması ve kesilmesi hallerini kolaylaştıran kanunların aleyhe, sınırlandıran kanunların ise lehe olduğu yönünde anlaşılması gerekir. Sonradan yürürlüğe giren kanunun, zamanaşımının durma ve kesilmesi sebeplerini azaltması halinde daha lehedir.⁸⁰

Lehe olan kanun değerlendirmesinin, öğretide baskın görüş olarak da eski ve yeni kanunun lehe ve aleyhe hükümlerinin ayrılması ile karma şekilde uygulama ile yapılamayacağı, her iki kanunun tüm hükümlerinin somut olaya uygulanması ile ortaya çıkan hükümlerden lehe olanın bulunması şeklinde yapılması gerektiği benimsenmiştir. Lehe olan kanun değerlendirmesinde, suça ve cezaya etki eden tüm sebeplerin uygulanması gerekir. Nitekim lehe kanun değerlendirmesinin değinildiği şekilde yapılması gerektiği hususu, 5252 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 9. Maddesinin ikinci fıkrasında yer alan; "*Lehe olan kanun önceki ve sonraki kanunların ilgili bütün hükümleri olaya uygulanarak, ortaya çıkan sonuçların birbiriyle karşılaştırılması suretiyle belirlenir.*" şeklindeki yasal düzenleme ile de ortaya koyulmuştur.

Yargıtay 11. Ceza Dairesi 09.12.2014 tarihli kararında; "*Sanığa yüklenen sahtecilik suçunun yasada gerektirdiği cezasının türü ve üst sınırı itibariyle tabi*

⁷⁸Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2018/6471 Esas, 2018/10282 Karar sayılı kararı (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

⁷⁹ EREM-DANIŞMAN-ARTUK, s.146.

⁸⁰ CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT, s.785

olduğu zamanaşımı süresi dolmadığından bu suç yönünden tebliğnamedeki görüşe iştirak edilmemiştir.

Sanık hakkında dolandırıcılık suçundan kurulan beraat hükmüne yönelik temyiz itirazlarının incelenmesinde; 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 7 ve 5252 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun 9. Maddeleri hükmü karşısında;

Sanığa yüklenen "dolandırıcılık" suçunun yasada gerektirdiği cezasının türü ve üst sınırı itibariyle tabi olduğu, suç tarihinde yürürlükte bulunan ve lehe olan 765 sayılı TCK'nin 102/4 ve 104/2. maddelerinde öngörülen dava zamanaşımının, suç tarihinden, temyiz inceleme tarihine kadar gerçekleştiği anlaşılmış, katılanlar vekillerinin temyiz itirazları bu itibarla yerinde görülmüş olduğundan, sair yönleri incelenmeyen hükmün 5320 sayılı Yasanın 8/1. maddesi gereğince uygulanması gereken 1412 sayılı CMUK'nun 321. maddesi uyarınca BOZULMASINA,

Ancak bu husus yeniden yargılamayı gerektirmediğinden aynı Yasanın 322. maddesinde öngörülen yetkiye dayanılarak sanık hakkındaki kamu davasının gerçekleşen zamanaşımı nedeniyle 765 sayılı TCK'nin 102/4, 104/2 ve 5271 sayılı CMK'nun 223/8. maddeleri uyarınca DÜŞÜRÜLMESİNE," karar vermek suretiyle, dava zamanaşımının, suç tarihinde yürürlükte olan lehe kanun uygulaması ile yapılması gerektiğine değinmiştir.⁸¹

Aynı kanuna, 5349 sayılı kanunla eklenen 9. maddenin dördüncü fıkrasına göre; "Kesin hükümle sonuçlanmış olan davalarda, sonradan yürürlüğe giren bir kanunla ilgili olarak lehe hükmün belirlenmesi ve uygulanması amacıyla yapılan yargılama bakımından dava zamanaşımına ilişkin hükümler uygulanmaz." düzenlemenin amacı madde metninde, TCK'nın 66. maddesinin beşinci fıkrasında yer alan ve yargılamanın yenilenmesi halinde, dava zamanaşımı hususunda lehe düzenleme içeren bir kanunun sonradan yürürlüğe girmesi halinde, zamanaşımının dolduğundan bahisle yargılama yapılamayacağı şeklindeki yorumların engellenmesi olarak belirtilmiştir.

Sonuç olarak, sonradan yürürlüğe giren kanunlarda zamanaşımına ilişkin bir hüküm bulunmaması halinde genel kural uyarınca sanığın lehine olan zamanaşımı hükümlerinin uygulanması gerekir.

⁸¹ Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2013/4412 Esas, 2014/2116 Karar sayılı kararı, (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

İKİNCİ BÖLÜM

DAVA ZAMANAŞIMI VE SÜRELER

I. KAVRAM

Zamanaşımı hukuk sistemimizde, dava zamanaşımı ve ceza zamanaşımı olarak iki farklı türde ortaya çıkmaktadır.

Dava zamanaşımı, belirli bir sürenin geçmesi ile sanık hakkında kamu davasının açılmasına ya da açılmış olan davanın devamına engel olan kurumdur.

Kunter tarafından dava zamanaşımı “suç faili hakkında suç kovuşturulamaz hale getirmek sonucunu doğurmak üzere belli bir zamanın kanunda yazılı şartlar altında geçmesi” olarak tanımlanmıştır.⁸²

Suçun işlendiği tarihten, hükmedilen cezanın kesinleştiği tarihe kadar işleyecek zamanaşımı, dava zamanaşımıdır. Cezanın kesinleşmesinden sonra ise ceza zamanaşımı süreleri işlemeye başlar.

Devletin cezalandırma hakkı zamanaşımı sürelerinin dolması ile sona ereceğinden, soruşturma evresi dahil yargılamanın tüm aşamalarında ve istinaf, temyiz safhalarında da zamanaşımı re’sen nazara alınır.⁸³

II. DAVA ZAMANAŞIMININ HAK DÜŞÜRÜCÜ SÜRELER VE ŞİKAYET İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Zamanaşımı failin dışında gerçekleşen bir olgu niteliğindedir. Hak düşümü ise bir hakkın korunması için belirli bir süre içerisinde tamamlanması gereken bir işlem hiç yapılmadığından ya da eksik yapıldığında meydana gelen bir yaptırım olabileceği gibi bir haktan vazgeçilmesinin doğal sonucu olarak da ortaya çıkabilir.⁸⁴

Hak düşürücü süreler, ceza muhakemesi alanında karşımıza çıkan, durması ve kesilmesi mümkün olmayan, kanunda öngörülen şartların gerçekleşmesi ile başlayan ve suç türlerine göre değişmesi mümkün olmayan sürelerdir. Ceza muhakemesi alanına ilişkin şikâyet süreleri, temyiz, istinaf, itiraz, hâkimin reddi ve yetkisizlik talebinin öne sürülmesi için belirlenen süreler hak düşürücü süre niteliğindedir. Diğer

⁸² KUNTER, s.44

⁸³ HAKERİ, Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 17. Baskı Ağustos 2014, s. 695.

⁸⁴ YENİSEY, Feridun-NUHOĞLU, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.145.

yandan, bazı özel ceza kanunlarında davanın açılması süresinin sınırlandırılarak muhakeme engeli meydana getirildiği de görülmektedir.⁸⁵

Şikâyet, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlarda, suçtan zarar gören kimselerin yetkili makamlara failin cezalandırılmasına dair iradesini ortaya koymak suretiyle yaptığı başvurudur. Şikâyet, 5237 sayılı TCK'nın 73. maddesinde düzenlenmiş ise de bu hal, kurumun ceza muhakemesi alanına ilişkin olduğu gerçeğini değiştirmez.⁸⁶ Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı bir suçta şikâyetin yokluğu, soruşturma ve kovuşturma yapılmasına engel oluşturur.

5237 sayılı TCK'nın 73. maddesinin ikinci fıkrası ile şikâyet hakkının kullanılması, hak sahibinin fiili ve faili öğrenmesinden itibaren başlayacağı, aynı maddenin birinci fıkrası ile sürenin altı ay olduğu belirlenmiştir. İkinci fıkra, şikâyet hakkının kullanılması için üst sınır, o suç için kanunda belirlenen zamanaşımı süresi olarak gösterilmiştir.

Kanunda şikâyet için belirlenen altı aylık süre hak düşürücü süre niteliğindedir. Bu süre dolduktan sonra şikâyet hakkı kullanılamaz. Şikâyet sürelerinin durma ve kesilmesi mümkün değildir.

TCK'nın 73. maddesinin dördüncü fıkrasında, suçtan zarar gören kişinin şikâyetten vazgeçmesi durumunda davanın düşeceği belirtilmiştir. Buradan anlaşılabileceği üzere, şikâyetten vazgeçmek mümkün olduğu gibi, süresi içerisinde şikâyet hakkının kullanılmayacağını beyan etmek suretiyle haktan feragat edilmesi de mümkündür. Şikâyetten vazgeçmenin sonuç doğurması, sanığın kabulüne bağlıdır.

Şikâyetin maddi ceza hukuku ya da ceza muhakemesi hukuku kurumu olduğu tartışılmasında, tipiklik ya da cezalandırılabilirlik koşulu olmadığından ceza muhakemesi kurumu olduğuna dair baskın görüş ileri sürülmüştür.⁸⁷

Şikâyet ile dava zamanaşımı kurumlarının farkları bu bölümde incelenmeye değer bulunmuştur.

Şikâyet hakkının kullanılması için kanun hükmü ile belirlenen altı aylık süre hak düşürücü süre niteliğindedir. Suçtan zarar gören kimsenin elinde olmayan bir

⁸⁵ (298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 180. maddesi; 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu'nun 28. maddesi; 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 26. Maddesinde olduğu gibi) - UĞUR, H., Basın Kanununa Göre Dava Açma Sürelerinin Yetersizliği ve Anayasaya Aykırılığı Üzerine Değerlendirmeler, Terazi Hukuk Dergisi, 5(47), 105-114

⁸⁶ ŞAHİN, Cumhur-GÖKTÜRK, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku-I, Ankara 2021, s.55.

⁸⁷ ÖZTÜRK, Bahri; DURMUŞ, Tezcan; ERDEM, M. Ruhan; SİRMA GEZER, Özge; SAYGILAR Yasemin F.; ALAN, Esra; ÖZAYDIN, Özdem; ERDEN TÜTÜNCÜ, Efser; ALTINOK VILLEMIN, Derya; TOK, Mehmet Can, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, s.47.

sebeple süreyi kaçırmaması halinde 5271 sayılı CMK'nın 40. maddesinde düzenlenen eski hale iade kurumundan faydalanmasının mümkün olup olmadığı hususunda farklı görüşler öne sürülmüştür.⁸⁸ Öncelikle belirtmek gerekir ki kanunda bu yönde açık bir düzenleme bulunmamaktadır ancak uygulamada şikâyet süresine ilişkin olarak eski hale getirme kurumunun uygulanamayacağı kabul edilmektedir.⁸⁹ Dava zamanaşımında da eski hale iadenin uygulanması mümkün değildir.

Şikâyet süresi, şikâyete bağlı suçların nitelik ve ağırlığına göre ayrı ayrı belirlenmemiş, şikâyete bağlı tüm suçlar için süre ortak olarak altı aylık süre olarak tayin edilmiştir. Oysa dava zamanaşımı süreleri, suçların ağırlığı, kanunda öngörülen ceza miktarı, sanığın yaşına göre farklı süreler olarak uygulanır.

Suçtan zarar gören kimsenin süresi içerisinde şikâyet hakkını kullanmaması halinde şikâyet hakkı sona erer. Dava zamanaşımı süresinin dolması halinde ise devletin cezalandırma hakkının sona ermesi söz konusudur.

Şikâyet süresinin durması, kesilmesi ve uzaması mümkün değildir. Dava zamanaşımı ise kesme ve durma halleri kanunen düzenlenmiş, suçun işlendiği tarihten itibaren işlemeye başlayan ve suç tiplerine göre ayrı süreler öngörülmüş ceza hukukuna ilişkin başlı başına bir kurumdur.

Şikâyet, yalnızca soruşturması ve kovuşturması şikâyete bağlı olan suçlar bakımından uygulanması mümkün olan bir düzenleme iken dava zamanaşımı, kanun ile istisna tutulan suçlar dışında kural olarak tüm suçlar hakkında uygulanır.

Dava zamanaşımı, suçun işlendiği tarihte işlemeye başlarken, şikâyet hakkının kullanılması için belirlenen süre, suçtan zarar görenin fiili ve faili öğrendiği andan itibaren başlar.

Şikâyet süresinin üst haddi, o suç için kanunda belirlenen dava zamanaşımı süresi ile sınırlandırıldığından, her iki kurumun birbirinden farklı olduğu bu yönden de anlaşılmaktadır.

⁸⁸ ÖNTAN, Yaprak. “Şikâyete İlişkin Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 69, sy. 4 (Nisan 2021): 1641-64. (<https://doi.org/10.33629/auhfd.848487>.)

⁸⁹ “Yapılan duruşmaya, toplanan karar yerinde açıklanan delillere, gösterilen gerekçeye, takdire ve hakaret suçunun şekli suç niteliği, şikâyet süresinin hak düşürücü süre oluşu ve şikâyet süresiyle ilgili 5271 sayılı CMK'nın 40. ve devamı maddeleri ile düzenlenen eski hale getirmenin mümkün olmamasına göre..” (Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 6. Ceza Dairesi, 2018/1251 Esas, 2018/1913 Karar sayılı, 18/07/2018 tarihli kararı) (uyap.gov.tr E.T.01.12.23) (Yaprak, 2021)

Maddi ceza hukuku kurumu olan dava zamanaşımı hakkında “lehe kanunun geriye yürümesi” ilkesi uygulanırken, ceza yargılama usulü kuralı olan şikâyet hakkında “derhal uygulanma ilkesi” uygulanır.

III. DAVA ZAMANAŞIMI VE DİĞER KURUMLARIN UYGULAMA ÖNCELİĞİ

Dava zamanaşımı koşullarının gerçekleşmesi halinde devletin sanık ya da şüpheli hakkında cezai soruşturma ve kovuşturma yapma hakkı sona erer. Bu durum kamu davası açılmasına engel olduğu gibi açılmış olan davanın yürümesini de engeller. Ancak hukuk sistemimizde bu nitelikte sonuç doğuran tek hal zamanaşımı değildir. Aşağıda yer alan açıklamalar ile zamanaşımının dava ve ceza ilişkisini sona erdiren başka sebepler ile bir arada meydana gelmesi halinde uygulama önceliğine değinilmiştir.

a) Dava Zamanaşımı, Şikâyetten Vazgeçme, Şikâyetten Feragat ve Ön Ödeme

TCK’nın 73. maddesi uyarınca, soruşturma ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlarda, şikâyet hakkı sahibi, fiili ve failin kim olduğunu öğrendikten sonra 6 aylık süre içerisinde şikâyetle bulunabilecektir. Maddenin 2. fıkrasında bu sürenin başlangıcı, zamanaşımı süresini geçmemek kaydıyla sınırlandırılmıştır. Hak düşürücü süre olarak kanunen düzenlenen bu hakkın kullanımının, altı aylık süre dahil, dava zamanaşımı süresi içerisinde kullanılması gerektiği açıkça düzenlenmekle, dava zamanaşımının öncelikle uygulanacağı kanunun lafzından açıkça anlaşılmaktadır.

Şikâyetten vazgeçme kurumu TCK’nın 73. maddesinin 4,5 ve 6.bentlerinde düzenlenmiştir. TCK’nın 73. maddesinin 4. fıkrası uyarınca, mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesine kadar müşteki tarafından şikâyetten vazgeçilmesi halinde davanın düşeceği hüküm altına alınmıştır. Şikâyet hakkı kullanıldıktan sonra, bu haktan vazgeçildiğinde, soruşturma aşamasında takipsizlik kararı verilecek, kovuşturma aşamasında ise kamu davası düşecektir. Şikâyet hakkından vazgeçildikten sonra vazgeçmeden dönmek, yani şikâyet hakkını tekrar kazanmak mümkün olmayacaktır.⁹⁰

⁹⁰ ŞAHİN, M. İ. V. (2019). Şikâyet Kurumu, Takibi Şikâyete Bağlı Suçlar, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(1), 54-65 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/749877>)

Somut olayda şikâyet yokluğu ile dava zamanaşımının birlikte gerçekleştiği halde, davanın zamanaşımı yönünden düşmesine karar verilmesi gerekecektir.

Aşağıda yer verilen Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 2022/15378 Esas, 2023/20418 Karar sayılı, 04/07/2023 tarihli kararında;⁹¹

“Suça sürüklenen çocuğun olay günü mağdurlara karşı hakaret ve kasten yaralama suçlarını işlediği iddiasıyla açılan kamu davasında, yerel mahkemece atılı hakaret ve kasten yaralama suçlarının takibinin şikâyet tabi olduğu ve mağdurların şikayetinden vazgeçtiği anlaşıldığından, suça sürüklenen çocuğun üzerine atılı suçlardan açılan kamu davalarının ayrı ayrı düşmesine karar verilmiştir.

Suçta sürüklenen çocuğun yargılama konusu eylemleri için 5237 sayılı Kanun'un 125. maddesinin birinci fıkrası ile 86. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca belirlenecek cezaların türleri ve üst hadlerine göre, aynı kanunun 66. maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi ile ikinci fıkrası gereği 5 yıl 4 aylık olağan dava zamanaşımı öngörüldüğü anlaşılmıştır.

5237 sayılı Kanun'un 67. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca zamanaşımı süresini kesen son işlemin 27.10.2015 tarihli suça sürüklenen çocuğun savunmasının alınması olduğu ve atılı suçların tabii olduğu 5 yıl 4 aylık olağan dava zamanaşımının ayrı ayrı gerçekleşmiş olduğu belirlenmiştir.

Gerekçe bölümünde açıklanan nedenlerle Yerel Mahkeme kararına yönelik suça sürüklenen çocuk müdafinin temyiz isteği yerinde görüldüğünden hükümlerin, 1412 sayılı Kanun'un 321. maddesinin birinci fıkrası gereği BOZULMASINA, bu husus yeniden yargılamayı gerektirmediğinden aynı Kanun'un 322'nci maddesinin birinci fıkrasının (1) numaralı bendinin verdiği yetkiye dayanılarak suça sürüklenen çocuk hakkındaki kamu davalarının 5271 sayılı Kanun'un 223. maddesinin sekizinci fıkrası gereği gerçekleşen zamanaşımı nedeniyle, tebliğnameye uygun olarak, oy birliğiyle DÜŞMESİNE” karar verilmesi suretiyle dava zamanaşımının şikâyet yokluğu karşısında öncelikle uygulanması gerektiği izah edilmiştir.

Yine Yargıtay 2. Ceza Dairesi'nin aşağıda yer verilen 2023/14390 Esas, 2023/3859 Karar sayılı, 21/06/2023 tarihli kararında;⁹²

“Katılan sanıklar N.K. ve Ö. K. 'nın katılan M. K.'nin ikametindeki camları kırması eyleminde mala zarar verildiği iddiası ile açılan davada; sanıkların

⁹¹ uyap.gov.tr E.T: 01/12/2023

⁹² uyap.gov.tr E.T: 01/12/2023

eylemlerinin 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 151/1. maddesinde tanımlanan mala zarar verme suçunu oluşturduğu, bu suç için öngörülen cezanın üst sınırına göre, aynı Kanun'un 66/1-e maddesinde belirtilen 8 yıllık dava zamanaşımının, 04.06.2014 olan mahkûmiyet kararı tarihi ile 22.02.2023 olan şikayetten vazgeçme nedeniyle düşme kararı tarihi arasında gerçekleştiği gözetilmeden, katılan sanıklar hakkında mala zarar verme suçundan açılan kamu davalarının zamanaşımı nedeniyle düşürülmesi yerine yargılamaya devamla şikayetten vazgeçme nedeniyle düşme kararı verilmesi, bozmayı gerektirmiş, katılan M. K. vekilinin ve katılan sanık N. K. müdafinin temyiz nedenleri bu bakımdan yerinde görülmüş olduğundan, hükümlerin açıklanan nedenlerle tebliğnameye aykırı olarak BOZULMASINA, bozma nedeni yeniden yargılama yapılmasını gerektirmediğinden, 5320 sayılı Kanun'un 8. maddesi uyarınca halen yürürlükte bulunan, 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 322. maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak, sanıklar hakkında açılan kamu davalarının, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223/8.maddesi gereğince DÜŞÜRÜLMESİNE” karar verilmiştir.

Feragat, ceza hukuku alanında, şikâyetle bağlı bir suç yönünden suçtan zarar görenin sahip olduğu şikâyet hakkını kullanmayacağını, süresi içerisinde beyan etmesi şeklinde ortaya çıkabilir.⁹³ Şikâyet hakkı doğduktan sonra ancak hiç kullanılmadan, bu hakkın kullanılmayacağını beyan etmek şeklinde de açıklanabilecek feragat hali kanunda açıkça düzenlenmemiş, Yargıtay uygulamaları ile benimsenmiştir.

Yargıtay 12. Ceza Dairesi 2022/5621 Esas, 2022/9967 Karar sayılı, 13/12/2022 tarihli ilamında; “Yapılan yargılamaya, incelenen dosya kapsamına göre; katılan sanık H. 'nin, katılan A. ile cinsel ilişkiye girdiği ana ilişkin iki adet videoyu, 2013 yılının Mart ya da Nisan ayında, katılan A. 'nin rızası olmaksızın, akrabaları olan diğer sanıklar Y. ve Yü. 'e vermesi biçiminde katılan sanık Ha'ye isnat edilen eylemin, TCK'nın 134/2. maddesinde tanımlanan görüntü veya seslerin ifşa edilmesi suretiyle özel hayatın gizliliğini ihlal suçunu oluşturduğu, anılan suçun, aynı Kanun'un 139/1. maddesinde yer alan “Kişisel verilerin kaydedilmesi, verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme ve verileri yok etmeme hariç, bu bölümde yer alan suçların soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlıdır.” şeklindeki düzenleme gereğince şikayete tabi olduğu, katılan A'nın soruşturma evresinde Cumhuriyet Başsavcılığına sunduğu “Davamı H.A'dan geri çekmek istiyorum” biçimindeki 20.12.2013 tarihli

⁹³ ŞAHİN-GÖKTÜRK, s.59.

dilekçesinde katılan sanık H.'ye yönelik şikâyetinden vazgeçtiği, her ne kadar 08.09.2015 tarihli duruşmada şikâyetçi olduğunu ifade etmiş ise de, faili ve fiili bildiği halde şikâyet hakkından feragat eden katılan A.'nın bundan feragatle yeniden şikâyetle bulunmasının mümkün olmadığı..."

Şikâyet hakkından feragat taraf iradelerine bağlı olup, infaz ilişkisini kesen bir sonuç doğurmaz. Somut olayda şikâyet hakkından feragat ile dava zamanaşımının uygulama koşullarının aynı anda meydana gelmesi halinde dava zamanaşımı uygulanır. Sonuç olarak süresi içerisinde şikâyet hakkının kullanılmayacağı beyan edilmesi halinde, soruşturma ve kovuşturma şartı olan şikâyetin yokluğu hali meydana gelir. Yukarıda yapılan açıklama ve atıf yapılan ilamlar ile dava zamanaşımının gerçekleşmiş olmasının şikâyet yokluğu sebebine göre öncelikle uygulanması gerektiği açıklanmıştır.

Önödeme kurumu, 5237 sayılı TCK'nın 75. maddesindeki düzenleme ile hukuk sistemimizde uygulama yeri bulmuştur ve davanın açılmaması ya da ortadan kaldırılması sonucunu doğurur. Somut olayda önödeme ile dava zamanaşımının uygulanma koşulları gerçekleştiğinde, ilgili yargı makamı tarafından dava zamanaşımına öncelik tanınması ile davanın zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılmasına karar verilmesi gerekir. Kovuşturma aşamasında bu halde sonuç davanın düşmesi ile sonuçlanacağı gibi, soruşturma aşamasında savcılık makamı tarafından kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmesi gerekir. Zira zamanaşımının koşulları oluşması halinde re'sen uygulanması esastır. Zamanaşımı nedeniyle soruşturma veya kovuşturmayaya son verilmesi halinde sanığa bir yükümlülük getirilmediği ancak önödeme halinde ödeme yükümlülüğü konusunda sanık ya da şüphelinin iradesinin sonuca etkili olduğu, ödeme miktarının da külfet oluşturduğu gözetildiğinde, zamanaşımı kurumunun öncelikle uygulanmasının sanık veya şüpheli yönünden daha lehe olduğu da ortadadır. Bu durumda, önödeme ile dava zamanaşımı koşullarının bir arada gerçekleştiği halde, savcılık tarafından verilecek kovuşturmayaya yer olmadığı ya da mahkeme tarafından verilecek düşme kararının, sanığın daha lehine olan zamanaşımı nedenine dayandırılması gerekir.⁹⁴

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 16//03/1987 tarih, 525/123 karar sayılı içtihadında, zamanaşımı sanık lehine olduğundan, önödeme ihtarında bulunulmaksızın

⁹⁴ ERDİN, Selim, Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Önödeme, Ankara 2021, s.120.

sanık hakkında öncelikle zamanaşımı hükümlerinin uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Güncel Yargıtay uygulaması da aynı yönde yöndedir.⁹⁵

Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 2021/12370 Esas, 2023/21954 Karar sayılı, 03/10/2023 tarihli kararında;⁹⁶

“Yukarıda tarih ve sayısı belirtilen incelemeye konu yerel mahkeme kararı ile sanıklar hakkında, çevrenin kasten kirletilmesi suçundan açılan davada, sanıkların eylemlerinin 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (5237 sayılı Kanun) 182. maddesinde düzenlenen çevrenin taksirle kirletilmesi suçunu oluşturduğu, bu suçun aynı kanunun 75. maddesi gereğince ön ödemeye tabi olduğu ve sanıkların yapılan ön ödeme ihtarına uymaları nedeni ile 5271 sayılı Kanun'un 223. maddesinin sekizinci fıkrası uyarınca kamu davaların önödeme nedeniyle düşmesine karar verilmiştir.

Sanıkların yönetici oldukları sitenin evsel su arıtma tesisi çıkışından alınan numuneler üzerinde düzenlenen analiz raporuna göre siteye ait arıtma tesisinin çevre kirliliği yarattığından bahisle sanıklar hakkında çevrenin kasten kirletilmesi suçundan açılan davada Yerel Mahkemece; sanıkların eylemlerinin çevrenin taksirle kirletilmesi suçunu oluşturduğu ve bu suçun ön ödemeye tabi olduğu kabul edilmiş, yapılan ön ödeme önerisinin sanıklar tarafından yerine getirilmesi nedeni ile düşme kararları verilmiştir.

Sanıkların yargılamaya konu eylemleri için, 5237 sayılı Kanun'un 182. maddesinin birinci fıkrası uyarınca belirlenecek cezaların türü ve üst sınırlarına göre aynı Kanun'un 66. maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi gereği 8 yıllık olağan zamanaşımı süresinin öngörüldüğü anlaşılmıştır.

5237 sayılı Kanun'un 67. maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendi uyarınca zamanaşımı süresini kesen son işlemin sanıkların sorgularının yapıldığı tarih olduğu ve bu tarihten, temyiz incelemesi tarihine kadar, 8 yıllık olağan zamanaşımı süresinin gerçekleşmiş olduğu belirlenmiştir.

Gerekçe bölümünde açıklanan nedenlerle Yerel Mahkemenin ilamına yönelik katılan vekilinin temyiz istemleri yerinde görüldüğünden HÜKÜMLERİN, 1412 sayılı Kanun'un 321. maddesinin birinci fıkrası gereği BOZULMASINA, bu husus yeniden yargılamayı gerektirmediğinden aynı Kanun'un 322. maddesinin birinci fıkrasının (1)

⁹⁵ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 2021/31919 Esas, 2022/1806 Karar, 27/01/2022 tarihli kararı. (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

⁹⁶ (<https://portal.uyap.gov.tr/>) E.T. 29/11/2023

numaralı bendinin verdiği yetkiye dayanılarak sanıklar hakkındaki kamu davalarının 5271 sayılı Kanun'un 223. maddesinin sekizinci fıkrası gereği gerçekleşen zamanaşımı nedeniyle, Tebliğname'ye aykırı olarak, oy birliğiyle DÜŞMESİNE” karar verilmiştir.

b) Dava Zamanaşımı, Hükümlünün Ölümü ve Af

Yargılama aşamaların sanık ya da şüphelinin ölüm hali ile dava zamanaşımının uygulanma koşullarının bir arada gerçekleştiği halde, sanığın ölümü halinde müsadereye tabi eşya ev maddi menfaatler dışında davaya devam etmek mümkün olmadığından, kamu davasının ölüm nedeniyle düşmesine karar verilmesi gerektiği uygulamada kabul edilmektedir.⁹⁷

Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 21/06/2016 tarihli kararında, “dairesimizce de benimsenen Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 18.09.2012 tarih ve 158-1773 sayılı kararında ayrıntısı açıklandığı üzere; ölüm halinde sanığın cezalandırılması istemiyle açılan kamu davasına, niteliği itibariyle müsadereye tabi eşya ve maddi menfaatler dışında hiçbir şekilde devam olunamayacağından ve bu kapsamda zamanaşımına ilişkin değerlendirme de yapılamayacağından kamu davasının ölüm nedeniyle düşmesine karar verilmesinde zorunluluk bulunması...” açıklaması ile ölüm nedeniyle düşme halinin zamanaşımından önce uygulanacağını ortaya koymuştur.⁹⁸

Af, kanun koyucunun iradesine bağlı olarak genel ya da özel af şeklinde ve kanuni düzenleme ile meydana gelebilir. 5237 sayılı TCK’nın 65. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, genel af halinde kamu davası hükmedilen ceza ve sonuçlarıyla birlikte tamamen ortadan kalkar. Af kapsamına giren suçlar hakkında henüz açılmamış davalar açılmayacağı gibi devam eden davalarda düşme kararı verilmesi gerekir. Bu durumda fail artık hiç suç işlememiş gibi kabul edilecektir.⁹⁹

Koşulları tamamen kanun koyucunun iradesi ile ortaya konulduğundan af halinde, kanunda aksi belirlenmedikçe, zamanaşımı hükümlerinin öncelikle uygulanması gerekir

Özel af ise 5237 sayılı TCK’nın 65. maddesinin ikinci fıkrasında belirtildiği üzere, yalnızca infaz aşamasında cezayı ortadan kaldırmak, değiştirmek veya azaltmak şeklinde sonuç doğurabilir. Genel af halinde ceza ilişkisinin tüm neticeleri ile birlikte

⁹⁷ Yargıtay 16. Ceza Dairesi 2015/5829 Esas, 2016/4175 Karar, 21.06.2016 tarihli kararı. (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

⁹⁸ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 2015/5829 Esas, 2016/4175 Karar sayılı kararı. (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

⁹⁹ DEMİRBAŞ, s.758.

ortadan kalması söz konusu olabileceken, özel af halinde yalnızca cezanın infazı üzerinde etki gösterecek, mahkûmiyet hükmü olduğu gibi duracaktır.¹⁰⁰ Bu haliyle, özel affın yalnızca infaz aşamasında mümkün olduğu gözetildiğinde, mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesi ile dava zamanaşımı ortadan kalkarak ceza zamanaşımı işlemeye başlayacağından, dava zamanaşımı ile aynı anda meydana gelmesi mümkün olmayacaktır.

Anayasa mahkemesi tarafından bir kanun maddesinin iptali kanunda suç olarak tanımlanan bir eylemi suç olmaktan çıkartabilir. Bu durum af niteliğinde değil ise de sonuçları itibariyle failin cezalandırılmasına esas düzenlemeyi ortadan kaldırdığından sonuçları itibariyle benzedir. Bu hal ile dava zamanaşımının koşullarının birlikte olduğu halde sanığın eylemi artık suç teşkil etmediğinden beraat kararı verilmesi gerekir. Zira zamanaşımı hükümlerinin uygulanabilmesi, eylemin kanunda suç olarak tanımlanmış olmasına bağlıdır.

c) Dava Zamanaşımı ve Beraat

Dava zamanaşımının koşullarının gerçekleşmesi ile devletin cezalandırma hakkı sona erdiğinden, şartları olduğu anda davanın zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılması gerekir. Sanık hakkında beraat kararı verilmesi ise ancak yargılamaya devamla delil değerlendirmesi yapılmasına bağlıdır. Devletin yargılama hakkının sona erdiği andan itibaren davaya devam etmek mümkün olmadığından, zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılması gerekir.

Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin 11/05/2016 tarihi kararında, “*sanık hakkında zamanaşımı nedeniyle düşme kararı verilmesi gerekirken yazılı şekilde beraat kararı verilmesi*” bozma sebebi yapılmıştır.¹⁰¹

Ancak derhal beraat kararı verilmesi gereken hallerde, 5271 sayılı CMK'nın 223/9. maddesinde yer alan hüküm gereği, derhal beraat kararı verilebilecek hallerde, düşme kararı verilemeyecek, derhal beraat kararı verilecektir.¹⁰²

Yargıtay uygulaması ile derhal beraat kararı verilebilecek hallerin oldukça dar yorumlandığı hususuna bu noktada değinmek gerekir.

¹⁰⁰ ÖZTÜRK-ERDEM, s.612.

¹⁰¹ Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin 2016/1370 Esas, 2016/17784 Karar sayılı, 11/05/2016 tarihli kararı (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

¹⁰² Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2010/2-136 Esas, 2010/229 Karar, 23.11.2010 Tarih (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

Yargıtay 6. Ceza Dairesi 18.10.2022 tarihli kararında; “...Kanaatimizce, "Derhal" kavramı dar (yukarıda belirtilen durumlarla sınırlı) yorumlanmak yerine; İ.H.A.S. 6, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 26 ve 38. maddelerinde vurgulanan "Masumiyet Karinesi" ve "Adil Yargılanma Hakkı" ile ceza muhakemesine egemen ilkelerden olan "Lekelenme Hakkı" dikkate alınmak suretiyle, "Yargılamanın geldiği aşama itibariyle" diğer bir ifadeyle "İlave bir delil toplanmasına ya da araştırma yapılmasına gerek kalmadan..." olarak anlaşılmalı ve yorumlanmalıdır...

Esasen fiilin ilk bakışta suç teşkil etmediği durumlarda iddianame düzenlenemez. Düzenlenirse: bu iddianame, iadeye mahkûmdur. Her nasılsa böyle bir iddianame kabul edilmiş ise, o takdirde öncelikle beraat kararı verilmesini gerektiren bir durum söz konusudur...

Kanun değişikliği ile fiilin suç olmaktan çıkartılması durumunda da hiç kuşkusuz derhal beraat kararı verilmesi gerekir...

Derhal yani yargılamanın geldiği aşama itibariyle, başka bir ifadeyle de ilave bir araştırma yapılmasına ya da delil toplanmasına gerek kalmadan beraat kararı verilebiliyorsa; artık koşulları olsa bile, "durma" "düşme" veya "ceza verilmesine yer olmadığı" kararı verilemez.”¹⁰³ Açıklaması ile kurumun nasıl yorumlandığı hususunda açıklama ve görüşlerine yer vermiştir. Derhal beraat kararı verilebilecek hallerin, fiilin ilk bakışta suç teşkil etmediği durumlar ve kanun değişikliği ile fiilin suç olmaktan çıkarıldığı haller olarak yorumlandığı anlaşılmaktadır.

5237 sayılı CMK’nın 193. maddesinin ikinci fıkrası ile toplanan delillere göre mahkûmiyet dışında bir karar verilmesi gerektiği kanısına varılması halinde sorgusu yapılmamış olsa bile sanığın yokluğunda davanın bitirebileceği düzenlenmiştir. Yargıtay uygulaması ile ancak derhal beraat kararı verilebilecek hallerde sanığın sorgusu yapılmaksızın yargılamaya son verilebileceği kabul edilmiştir.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 12/04/2022 tarihli kararında, “CMK 193/2 hükmünün uygulanmasında derhal beraat kararı verilmesi bakımından dahi “delil takdiri gereken hallerde” savunma alınmaksızın ve sanık sorguya çekilmeksizin beraat kararı verilemeyeceği gözetilmeden, sanığın savunması alınmaksızın tensiben hüküm

¹⁰³ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2021/18644 Esas, 2022/13982 Karar, 18/10/2022 tarihli kararı. (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

kurulması suretiyle CMK'nın 193/2. maddesine muhalefet edilmesi...” bozma nedeni yapılmıştır.¹⁰⁴

5237 sayılı CMK'nın 193. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan düzenlemenin Anayasa'nın 36 ve 38. Maddelerine aykırı olduğu iddiası Anayasa Mahkemesi önüne taşınmış, mahkeme tarafından 08/09/2022 tarihli kararla hüküm, Anayasa'nın 13 ve 36. Maddelerine aykırı görülmeyle iptal edilmiştir.¹⁰⁵ Yürürlük tarihi resmî gazetede yayımlanmasından başlayarak altı ay sonrası olarak belirlenen karar, 04/10/2022 tarihinde resmî gazetede yayımlanmıştır.¹⁰⁶

d) Dava Zamanaşımı ve Davanın Reddi

Davanın reddini gerektiren haller, aynı eylem hakkında sanık hakkında daha önce karar verilmiş olması ve görülmekte olan bir dava bulunması gibi hallerdir. (CMK md. 223) Zira aynı fiilden dolayı bir kez yargılanma ilkesi (non bis in idem) kuralı uyarınca bu türde bir davanın reddi gerekir. Bu durumda, yargılamaya başlanması koşullarının oluşmadığı, yargılamaya engel bir halin bulunduğu sonucu ortaya çıkar. Davanın reddi kararı bu yönüyle, uyuşmazlığın çözümüne ilişkin gerçek anlamda bir son karar değil görünüşte son karar olarak değerlendirilmektedir.¹⁰⁷

Dava zamanaşımı halinde ise, devletin cezalandırma hakkının sona ermesi söz konusudur. Bu durumda, dava zamanaşımı ve davanın reddi sebeplerinin aynı olayda meydana gelmesi halinde, engel hal nedeniyle yargılamaya başlanması dahi mümkün olmadığından, cezalandırma hakkının sona erdiğinden bahsedilemeyecek, davanın reddi kararı verilmesi gerekecektir.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 2012/2-1518 Esas, 2013/354 Karar sayılı 09/07/2013 tarihli ilamında;¹⁰⁸

“Mühür bozma ve hırsızlık suçlarından açılan kamu davasında, aynı fiil nedeniyle sanık hakkında açılmış bir başka dava bulunduğu bahisle 5271 sayılı CMK'nın 223/7. maddesi gereğince davanın reddine ilişkin, Antalya 3. Asliye Ceza Mahkemesince verilen 13.11.2009 gün ve 203-1505 sayılı hükmün katılan vekili

¹⁰⁴ Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2021/4514 Esas, 2022/1912 Karar, 12/04/2022 tarihli kararı. (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

¹⁰⁵ AYM, E.2021/118, K.2022/98, 08/09/2022 T. (<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>) E.T. 25/12/2022

¹⁰⁶ resmigazete.gov.tr, E.T. 25/12/2022

¹⁰⁷ Bekar, Elif, Ceza Muhakemesinde Hüküm Çeşitleri, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/327233>, E.T: 12/11/2023

¹⁰⁸ (<https://portal.uyap.gov.tr/>) E.T: 22/11/23

tarafından temyiz edilmesi üzerine dosyayı inceleyen Yargıtay 2. Ceza Dairesince 02.02.2012 gün ve 381-1934 sayı ile; onanmasına karar verilmiştir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ise 06.04.2012 gün ve 113159 sayı ile; "Mükerrer dava açılması nedeniyle davanın reddine karar verilmesi durumunda bu dava yönünden zamanaşımı süresinin işlemeyeceğine ilişkin yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle davanın reddine karar verilmesi durumunda, temyiz inceleme aşamasında dava zamanaşımı süresi dolduğu takdirde davanın zamanaşımı süresinin dolması nedeniyle düşürülmesine karar verilmesi Yargıtay Dairelerinin yerleşmiş uygulamalarındandır...Yargıtay Dairelerinin ilamları ve mükerrer dava açılması nedeniyle davanın reddine karar verilmesi durumunda bu dava yönünden zamanaşımı süresinin işlemeyeceğine ilişkin yasal bir düzenlemenin bulunmaması hususları dikkate alındığında sanık hakkındaki davanın zamanaşımı süresinin dolması nedeniyle düşürülmesine karar verilmesi gerektiği" görüşüyle itiraz kanun yoluna başvurmuştur.

CMK'nun 308. maddesi uyarınca inceleme yapan Yargıtay 2. Ceza Dairesince 21.11.2012 gün ve 23562-46433 sayı ile, itiraz nedenlerinin yerinde görülmediğinden bahisle Yargıtay Birinci Başkanlığına gönderilen dosya, Ceza Genel Kurulunca değerlendirilmiş ve açıklanan gerekçelerle karara bağlanmıştır.

Özel Daire ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı arasında oluşan ve Ceza Genel Kurulunca çözümlenmesi gereken uyuşmazlık; suç tarihinin 31.03.2004 olduğu somut olayda, sanık hakkında mühür bozma ve hırsızlık suçlarından açılan kamu davasının, aynı olay nedeniyle açılmış bir başka dava olduğundan bahisle yerel mahkeme tarafından reddine ilişkin kararın Özel Dairece inceleme tarihinde dava zamanaşımının dolduğundan bahisle düşmesine karar verilmesinin gerekip gerekmediği noktasında toplanmaktadır...

Bu genel açıklamalardan sonra, uyuşmazlığın sağlıklı bir şekilde çözümlenmesi için, bu iki mahkeme şartının gerçekleşmediği, diğer bir anlatımla, aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava bulunduğu ve aynı zamanda dava zamanaşımının da gerçekleştiği bir durumda, davanın reddine mi, yoksa zamanaşımı dolduğundan bahisle düşmesine mi karar verileceğinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bir fiilden dolayı yargılanan kişinin aynı fiil nedeniyle tekrar yargılanmayacağını bilmesi kişi için bir güvence olup, bu güvence hukuk devleti olmanın bir gereğidir. Dolayısıyla bu güvencenin hayata geçirilebilmesi için, aynı fiil

nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava bulunduğu takdirde, mükerrer yargılama yapılmasının engellenmesi amacıyla dava zamanaşımının gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılmaksızın, davanın reddine karar verilmelidir.

Diğer taraftan, dava zamanaşımının gerçekleşip gerçekleşmediğini tespit için eylemin nitelendirmesi gerekeceğinden, davanın esasına girilmesi gerekmektedir. Oysa aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava bulunduğu tespit halinde, davanın esasına girilmeksizin davanın reddine karar verileceğinden, bu durumda artık dava zamanaşımının gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılmayacaktır.

Kesin hükmün otoritesinin sağlanması ve aynı eylem nedeniyle iki farklı karar verilmek suretiyle çelişkiye neden olunmasının engellenmesi için, davanın reddi kararının verilmesini gerektiren hallerde, dava zamanaşımının gerçekleştiğinden bahisle düşme kararı verilmeyip, daha lehe olan davanın reddi kararı verilmelidir.

Nitekim öğretide de; "Gerçekleşmemesi sadece muhakemenin tekrarlanmasına engel olan şart söz konusu ise, muhakeme şartının bulunmadığı görülünce açılan dava kabul edilmemeli, edilmişse sonradan reddolunmalıdır. İlk davanın görülmesinde durma ve düşme ile meseleyi halletmek kabil olduğu halde, tekrarlama da şartın gerçekleşmesi imkânı bulunmadığından düşme kararı verilmesi gerekecekse de bu karar ilk yapılan muhakemeye tesir edebileceğinden, dava önce kabul edilmemeli, edilmişse reddolunmalıdır." (Kunter-Yenisey, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Onuncu Baskı, s.75) şeklinde ifade edilen görüşle, davanın reddi kararı verilmesi gereken bir halde, düşme kararı verilemeyeceği belirtilmiştir.

Öte yandan, hüküm veya açılmış dava bulunmamasının ve dava zamanaşımının gerçekleşmemiş olmasının her ikisi de ceza muhakemesi yapılabilmesi için gerekli olan şartlardan ise de, hüküm veya açılmış dava bulunmaması öncelikle bir dava şartı olduğundan, yargılama şartı olan dava zamanaşımının gerçekleşmemiş olması kuralından önce uygulanması gerekmektedir.

Bu bilgiler ışığında uyuşmazlık konusu değerlendirildiğinde; Sanık hakkında aynı eylem nedeniyle Antalya 5. Asliye Ceza Mahkemesinin 2008/1895 sayılı dosyasında görülmekte olan bir başka dava bulunduğu bahisle, 5271 sayılı CMK'nun 223/7. maddesi gereğince davanın reddine ilişkin yerel mahkeme kararının, Özel Daire tarafından inceleme tarihi itibarıyla dava zamanaşımının dolup dolmadığı değerlendirilmeksizin onanmasına karar verilmesinde bir isabetsizlik

bulunmamaktadır.” gerekçesi ile oy çokluğu ile verilen kararda, davanın reddi kararının, dava zamanaşımı karşısında uygulamada öncelikli olduğu izah edilmiştir.

e) Dava Zamanaşımı, Görevsizlik ve Yetkisizlik

5271 sayılı CMK’nın 3 ve 4. maddeleri uyarınca mahkemelerin görevi kanunla belirlenir ve kovuşturmanın her aşamasında görevsizlik kararı re’sen verilebilir. Dava zamanaşımı koşullarının oluşması üzerine verilen düşme kararı ise davanın esasına ilişkin bir hüküm niteliğindedir. Görevsiz mahkeme tarafından aynı zamanda dava zamanaşımı koşullarının oluştuğunun tespit edilmesi halinde, hüküm niteliğindeki esasa ilişkin düşme kararı değil, görevsizlik kararı verilmesi gerekir. Bu husus mahkemelerin görevinin kamu düzeninden olmasının da doğal bir sonucudur.

Nitekim Yargıtay 11. Ceza Dairesi’nin 11/10/2022 tarihli kararında da *“görevsizlik kararı verilmesi gerekirken, yargılamaya devamlı zamanaşımı nedeniyle düşme kararı verilmesi” bozma sebebi yapılmıştır.*¹⁰⁹

Mahkemelerin yer bakımından yetkisi ise kamu düzenine ilişkin değildir. Bu nedenle yetkisiz mahkeme tarafından verilen dava zamanaşımı nedeniyle düşme kararı hukuken geçerli olacaktır.

IV. DAVA ZAMANAŞIMI SÜRELERİNİN BELİRLENMESİ HUSUSUNDA BAŞLICA SİSTEMLER

Dava zamanaşımı süreleri, kanunlarda, suçun kanunda öngörülen ceza miktarına göre belirlenmiştir. Her suç türünün unutulması ve kovuşturulmasında yarar kalmaması aynı süre içerisinde olmayacağından, belirlenen farklı sürelerle bir ölçü ve denge yaratılmıştır.

Bu aşamada, dava zamanaşımı süresi hesaplanırken, suçun, kanunda öngörülen soyut ceza miktarına mı yoksa yargılamaya konu somut olayda verilecek ceza miktarına mı bakılması gerektiği hususunda farklı sistemler bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, somut ve soyut ceza sistemi ile karma sistem başlıklar altında incelenecek, mülga ve yürürlükteki TCK’da benimsenen sistemler ayrıca incelenecektir.

¹⁰⁹Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2021/32287 Esas, 2022/15912 Karar, 11/10/2022 tarihli karar. (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

A) Somut Ceza Sistemi

Somut ceza sisteminde, yargılamaya konu olayda faile somut olayın özelliklerine göre nasıl bir ceza verilecek idiyse bu ceza miktarına göre zamanaşımı yönünden hesaplama yapılması gerekmektedir. Yani somut olayın özelliğine göre, suçun kanunda öngörülen soyut cezası üzerinden, şahsi ve fiili ağırlaştırıcı nedenler de nazara alınarak, faile verilmesi gereken sonuç ceza üzerinden tespit yapılacaktır. Henüz duruşma yapılmaması nedeniyle takdiri indirim nedenlerinin nazara alınması söz konusu olmayacaktır.¹¹⁰

Kaynak kanunda da zamanaşımı süresinin belirlenmesi yönünden “*sanığa verilmesi gereken ceza*” terimi kullanılması ile somut ceza sistemi benimsenmiştir. Bu sistem uygulamasına göre Dönmezer-Erman eserinde, somut ceza sisteminde zamanaşımı süresi belirlenirken; şahsi ya da fiile ilişkin olarak suçu etkileyen tüm kanuni hallerin dikkate alınması ile hem artırıcı hem azaltıcı sebeplerin en üst hadleri ile uygulanması, ancak yargılama kesin hükümle sona ermediğinden takdiri indirim sebeplerinin nazara alınmadan somut cezaya ulaşılması ve bu sonuca göre zamanaşımı süresinin tespit edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹¹¹

Bu görüşü savunan yazarlar, yalnızca isnat sonucu soyut ceza karşılığı zamanaşımı süresinin belirlenmesini kabul etmemekte, hâkimin somut olayın tüm özelliklerine göre ceza tayininin daha adil bir sonuç doğuracağını ifade etmektedir.¹¹²

B) Soyut Ceza Sistemi

Bu sistemde zamanaşımı, kanunda suç için öngörülen soyut ceza miktarına göre hesaplanmaktadır. Birçok kanunda benimsenmiş bu sistemde; somut olayda fail için hükmedilecek ceza belirli hale gelmediğinden, fail ve olay nazara alınmaksızın, kanunda suçun karşılığı olan soyut ceza miktarı yahut alt ve üst sınır öngörülen suçlarda ise üst sınır nazara alınarak hesaplama yapılmalıdır. Zamanaşımı süresinin belirlenmesi noktasında bu sistemde suçun nitelikli halleri nazara alınmayacaktır.

Görüşün savunucularına göre, adaletten kaçmakta olan sanık için somut ceza sistemindeki gibi artırım ve indirim sebepleri nazara alınarak yapılan lehe yorum yoluna gidilmemeli, kanunda suç için öngörülen cezanın üst sınırı esas alınarak uygulama yapılmalıdır. Diğer yandan somut olayın özellikleri nazara alındığından

¹¹⁰ DEMİRBAŞ, s.773.

¹¹¹DÖNMEZER-ERMAN, s.255

¹¹²KOCA-ÜZÜLMEZ, s.758.

bahisle hâkimin takdir hakkını kullanması sonucu yapılacak indirim ve artırımların farklı zamanaşımı sürelerinin ortaya çıkmasına sebep olacağını ifade ederek, somut ceza sistemine de karşı çıkmışlardır.¹¹³

Doktrinde kimi yazarlar tarafından da soyut ceza sisteminin faydaları, hâkimin takdir yetkisinin asgari düzeye indirilmesi, sürelerinin hesaplanmasının daha kolay olması ve dava açıldığı tarihten suçun ne zaman zamanaşımına uğrayacağını belirlenebilir olması hususları ile açıklamıştır.¹¹⁴

C) Karma Sistem

Hem soyut hem de somut ceza sistemini benimseyen yazarlar tarafından eleştirilen karma sistem görüş taraftarlarına göre, fiile ilişkin ağırlaştırıcı ve hafifletici nedenler zamanaşımı süresi hesaplanırken nazara alınmalı ancak kişisel hafifletici ve ağırlaştırıcı nedenler dikkate alınmamalıdır. Sistem bu yönü itibarıyla somut ceza sistemi içerisinde görülmektedir.¹¹⁵

D) TCK’da Kabul Edilen Sistem

765 sayılı TCK’nın 102. Maddesinde “cezalarını müstelzim cürümler” terimi yer almakla soyut ceza sistemi benimsenmiş, suçun gerektirdiği cezanın kanundaki üst sınırının nazara alınması ile artırım ve indirim sebepleri gözetilmeden zamanaşımının hesaplanması kabul edilmiştir. 03/06/1942 tarih ve 1941/36 Esas, 1942/15 Karar sayılı ve 07/05/1947 tarih, 15/3 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararlarında da uygulamada aynı görüş benimsenmiş durumdadır. Fakat öğretilde, 765 sayılı TCK’nın 102. maddesinde yer alan ve Yargıtay’ın lafzi yorum ile soyut ceza sistemini ifade ettiğini benimseyen görüşü aksine, “cezalarını müstelzim cürümler” ifadesinin, suçun nitelikli hallerini de ifade etmekte olduğu, bu nedenle sanık lehine yorum yapılması ile, takdiri indirim nedenleri nazara alınmadan belirlenecek somut ceza üzerinden zamanaşımı süresinin benimsenmesini savunan görüş de yer bulmuştur.¹¹⁶

5237 sayılı TCK’nın 66. maddesinin 3. fıkrasında ise “*dava zamanaşımı süresinin belirlenmesinde dosyadaki deliller itibarıyla suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli halleri de göz önünde bulundurulur*” şeklinde düzenlemeye yer

¹¹³ TAŞDEMİR, s. 77

¹¹⁴ DEMİRBAŞ, s.774.

¹¹⁵ KOCA-ÜZÜLMEZ, s.758.

¹¹⁶ DÖNMEZER-ERMAN, s.256.

verilmiştir. Kanun gerekçesinde, tasarıda, hafifletici ve ağırlaştırıcı nedenler göz önüne alınmaksızın kanunda yer alan cezanın üst sınırının göz önünde bulundurulması şeklinde düzenleme yer almasına karşın değişiklik ile dosyadaki deliller itibariyle suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hallerinin de dava zamanaşımı sürelerinin belirlenmesinde göz önüne alınması yönünde düzenleme yapıldığı açıklanmıştır.

Sonuç olarak 5237 sayılı TCK'nın 66/3. maddesindeki ifade ile somut ceza sistemi esas alınmış gibi bir izlenim oluşmakta ise de kanunda, soyut ceza sistemi benimsenmiş durumdadır.¹¹⁷ Zira, somut ceza sisteminde dava zamanaşımı süresinin belirlenmesinde, hafifletici nedenlerin de göz önünde bulundurulması esas olup, kanunda aksi yönde düzenleme yapılmıştır.

TCK'nın 66. maddesinin 4. fıkrası ile 3. fıkrasının birlikte değerlendirilmesine, suçun daha ağır ceza gerektiren nitelikli halinin zamanaşımı süresinin belirlenmesinde nazara alınacağı, ancak daha az ceza gerektiren nitelikli hallerin ve diğer indirim sebeplerinin nazara alınamayacağı anlaşılmaktadır.¹¹⁸ Bu yönüyle de kanunun, işlenen suçun kanunda öngörülen cezanın üst sınırı ve varsa nitelikli halin de göz önüne alınarak zamanaşımının belirlenmesi yönündeki sistemi ile soyut ceza sisteminden ayrılmadığı dile getirilmiştir.¹¹⁹

Nitekim uygulamada, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 06.12.2016 tarihli kararında; *“Kanunda, suçun nitelikli halleri için bazı maddelerde bağımsız bir ceza öngörülmesi, bazılarında ise cezanın belirli bir oranda artırılması esasının benimsenmesi, uygulamada birtakım zorluklara neden olsa da bu tercih bütünüyle kanun koyucunun takdiridir. Bununla birlikte bu takdir, kanunda cezanın belirli bir oranda artırılmasının öngörüldüğü hallerin nitelikli hal olmayıp ağırlaştırıcı neden olduğu anlamına da gelmemektedir.*

Kanun koyucu, 5237 sayılı TCK'de, özel hükümlerin yanı sıra genel hükümlerde de suçun nitelikli hallerine ilişkin düzenlemeler yapmış, bu bağlamda TCK'nun 66. maddesinin 3. fıkrasındaki; “Dava zamanaşımı süresinin belirlenmesinde dosyadaki mevcut deliller itibarıyla suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli halleri de göz önünde bulundurulur.” düzenlemesi ile, ister bağımsız bir yaptırım öngörülmüş olsun, isterse belirli bir oranda artırım yapılması yöntemi tercih

¹¹⁷ DEMİRBAŞ, s. 774.

¹¹⁸ HAKERİ, s. 527.

¹¹⁹ KOCA-ÜZÜLMEZ, s. 759.

edilmiş olsun, dava zamanaşımı süresinin daha ağır cezayı gerektiren tüm nitelikli haller göz önüne alınarak belirleneceğini hüküm altına almıştır.

Bu açıklamalar ışığında uyumsuzluk konusu değerlendirildiğinde;

5271 sayılı CMK'nun 150/3. maddesinde alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada şüpheli veya sanığa müdafî görevlendirilmesinin zorunlu olduğu hükme bağlandığından, şüpheli veya sanığa zorunlu müdafî görevlendirilmesinde temel cezanın gözetilmesi gerekli olup, hapis cezasının belirli bir oranda artırılmasını öngören nitelikli haller dikkate alınmayacaktır. Kanun koyucunun iradesinin, alt sınırı beş yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren suçlarda, cezada belirli bir oranda artırım öngören nitelikli hallerin de bu madde kapsamında dikkate alınması gerektiği yönünde olması halinde, bu hususu açıkça düzenleyeceği kuşkusuzdur. Nitekim, kanun koyucu TCK'nun 66/3. maddesinde, dava zamanaşımı süresinin belirlenmesinde suçun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hallerinin göz önüne alınması gerektiğini açıkça hüküm altına almıştır.¹²⁰ Açıklaması ile aynı yönde açıklamalar yapılmıştır.

V. DAVA ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN HESAPLANMASI

5237 sayılı TCK'nın 72. maddesine getirilen düzenleme ile dava zamanaşımı sürelerinin nasıl hesaplanacağı belirlenmiştir. Bu düzenlemeye göre; “*Dava ve ceza zamanaşımı süreleri, gün, ay, yıl hesabıyla belirlenir. Bir gün yirmi dört saat, bir ay otuz gün, yıl resmi takvime göre hesap edilir.*”

Bu noktada değinmek gerekir ki, ilgili kanun maddesi ile bir aylık süre 30 gün olarak belirlendiğinden, resmi takvime göre 28 gün ila 31 günlük ay süreleri arasında hesap yönünden farklılık oluşmaktadır. Kanun maddesinde yer alan kabule göre 1 yıllık süre 365 gün iken, 360 gün olacaktır.

Hesaplama yapılırken, yıl üzerinden belirlenmiş süreden artırım yapmak gerektiğinde, Yargıtay Genel Kurulu'nun 13/12/1939 tarih, 25/58 sayılı içtihadında belirlediği üzere, yıldan bir aşağı zaman dilimi ay olduğundan, artırma ve eksiltmeler ay üzerinden yapılacaktır. Örneğin, 15 yıllık sürenin yarı oranında artırımında hesaplanan süre 22,5 yıl değil, 22 yıl 6 ay olacaktır.

¹²⁰ YARGITAY Ceza Genel Kurulu, 2016/17-939 Esas, 2016/465 Karar, 06.12.2016 tarihli kararı. (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

Diğer yandan ay üzerinden belirlenmiş bir sürenin artırımında, aylar toplamı 1 yılı geçse dahi ay olarak ifade edilmeye devam edilmesi gerekir. Örneğin 10 aylık süre üzerinden yarı oranında artırım sonucunda, 1 yıl 3 ay değil, 15 aylık sürenin hesap edilmesi gerekmektedir.

VI. TÜRK CEZA KANUNUNDA DAVA ZAMANAŞIMI SÜRELERİ

Dava zamanaşımı sürelerinin belirlenmesi hâkimin takdir yetkisine bırakılmamış, kanun karşısında eşitlik ve hukuk güvenliği ilkeleri uyarınca süreler kanun koyucu tarafından belirlenmiştir. Devletin ceza vermek hakkını ortadan kaldıran zamanaşımının şartları ve sürelerini belirlemek yetkisi devletin yasama organının elindedir.¹²¹

Zamanaşımı sürelerinin uzunluğu ve bu sürelerin ne suretle tespit edileceği hususları objektif kriterlere göre belirlenmemiş, her ülkenin hukuk sisteminde farklı esaslara yer verilmiştir. Ancak dava zamanaşımı süreleri, ceza zamanaşımı sürelerine oranla daha kısa belirlenmiş olup, bu durum ceza zamanaşımında yargılama sonucu ile hükmedilen suçluluk halinin kesin olarak ortaya konulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Dava zamanaşımı, şartların gerçekleşmesi halinde henüz suçun sabit olmadığı aşamada meydana geleceğinden yasa koyucu tarafından ceza zamanaşımı sürelerine göre daha kısa süreler belirlenmiştir.

İşlenen suçun toplum üzerinde bıraktığı etki aynı olmadığı gibi kanunda öngörülen ceza karşılığı farklıdır. Buradan hareketle, temelinde, failin cezalandırılmasında toplumsal fayda kalmadığı düşüncesi yatan dava zamanaşımında süreler, toplum üzerindeki etkileri ve ağırlıkları nazara alınarak suçlar yönünden ayrı ayrı belirlenmiştir.

Dava zamanaşımı süreleri 5237 sayılı TCK'nın 66. maddesi ile belirlenmiştir. Düzenlemeye göre, “*Kanunda başka türlü yazılmış olan haller dışında kamu davası;*

a) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda otuz,

b) Müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmibeş,

c) Yirmi yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmi,

d) Beş yıldan fazla ve yirmi yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda onbeş,

e) Beş yıldan fazla olmamak üzere hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda sekiz yıl, geçmesiyle düşer.”

¹²¹ TAŞDEMİR, s. 57.

5237 sayılı TCK’da, mülga 765 sayılı TCK’ya göre, dava zamanaşımı süreleri daha uzun tutulmuştur. Kanun gerekçesinde bu hususta bir açıklama bulunmamaktadır. Ancak bu yönde düzenleme, zamanaşımı süresinin kısa olmasının esas olduğu, uzun dava zamanaşımı sürelerinin devletin araçlarının suç soruşturma ve kovuşturmasında yetersiz kaldığı izlenimine neden olabileceği yönünde eleştirilmiştir. Bunun yanında, Anayasa ve AİHS ile güvence altına alınan makul sürede yargılanma hakkı karşısında dava zamanaşımı sürelerinin uzun tutulmasının keyfi olduğu yönünde eleştiriler de yapılmıştır.¹²²

A) Fiili İşlediği Sırada 12-15 ve 15-18 Yaş Grubunda Bulunan Çocuklar Yönünden

765 sayılı TCK’da, dava zamanaşımı sürelerinin belirlenmesinde, suçun işlendiği tarihteki yaş grubuna göre bir ayırım yapılmamış ise de 5237 sayılı TCK’nın 66. maddesinin ikinci fıkrasında yer verilen düzenleme ile çocukların işlediği suçlarda dava zamanaşımı süreleri daha kısa tutulmuştur.

5237 sayılı TCK’nın 66. maddesinin 2. fıkrasında, fiili işlediği sırada cezai sorumluluğu bulunan 12-15 yaş grubundaki çocuklar yönünden dava zamanaşımı, ilgili suç için kanunda yazılı dava zamanaşımı süresinin yarısı; 15-18 yaş grubundaki çocuklar için ise üçte ikisi olarak belirlenmiştir.

TCK’da yer alan bu maddelere göre, suçun 15-18 yaş grubunda bulunan çocuk tarafından işlenmesi halinde dava zamanaşımı süresi;

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmi yıl;

Müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda onaltı yıl sekiz ay;

Yirmi yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasını gerektiren suçlarda onüç yıl dört ay;

Beş yıldan fazla ve yirmi yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda on yıl,

Beş yıldan fazla olmamak üzere hapis veya adli para cezası gerektiren suçlarda beş yıl dört ay,

12-15 yaş grubunda bulunan çocuk tarafından işlenmesi halinde;

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda onbeş yıl;

Müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda oniki yıl altı ay;

Yirmi yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezası gerektiren suçlarda on yıl;

¹²² TAŞDEMİR, s. 59.

Beş yıldan fazla ve yirmi yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda yedi yıl altı ay,

Beş yıldan fazla olmamak üzere hapis veya adli para cezası gerektiren suçlarda dört yıl, üzerinden hesaplanacaktır.

Maddenin komisyon değişiklik gerekçesinde, düzenlemenin amacına ilişkin bir açıklama yapılmamıştır. Madde metnine, çocukların fiili işlediği sıradaki yaşı göz önüne alınarak zamanaşımına dair sürelerinin belirlenmesine dair hüküm konulduğunun açıklanması ile yetinilmiştir. Ancak maddenin taslak gerekçesinde, zamanaşımı sürelerinin uzun tutulması halinde, aradan geçen zaman içerisinde topluma uyum sağlamış çocuk ve küçüklerin düzenli hayatlarını yok edici sonuçların doğabileceği, çocuk ve küçük ceza hukukunda temel amaç ve hedefin bu kişileri eğiterek toplum ile bütünleştirmek, üretken ve kanunlara saygılı vatandaş haline getirmek olduğuna yer verilmiştir.¹²³

Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından 09/12/2014 tarihli yasayla onaylanarak, 23/12/1994 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe sokulan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk hukukunu gündeme taşıyan en önemli sözleşme olarak değerlendirilmektedir. Sözleşmenin temel ilkeleri olan çocuğun yaşama ve gelişme hakkı, ayrımcılığın önlenmesi, yüksek yararların korunması ve çocuğun görüşlerine saygı duyulması ilkelerinin, çocuklara tanınan hakların kullanılması ve devletlerin yükümlülüklerini yerine getirmesinde öncelikli olarak dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır.¹²⁴

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile uluslararası alanda ortaya koyulan çocuk hakları ve çocuğun üstün yararının korunması amaç ve ilkeleri ile aynı doğrultuda, iç hukukumuzda 15/07/2005 tarihinde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanunun “amaç” başlıklı birinci maddesinin gerekçesinde, kanunun amacı, “*özel korunma ihtiyacı olan çocukları, içinde bulundukları tehlikeden koruyan, onların temel haklarını temin eden, fiziki ve manevi varlıklarının korunmasını, sağlıklı gelişimini gerçekleştirmek üzere ekonomik, sosyal, kültürel ve hukukî şartları sağlayan, bu çocukları etkili ve işlevsel bir kişilikle topluma kazandıran korunmanın, esas ve usulleri ile suça sürüklenen çocukların yararını*

¹²³<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=24110&pkanunnumarasi=5237>

¹²⁴ DÖNMEZ, Burcu, Ceza Muhakemesi Hukukunda Çocuklara Özel Soruşturma ve Kovuşturma Kuralları, Ankara 2020, s. 30.

gözeten, onların kişisel özelliklerini dikkate alan, toplumsal sorumluluk bilinçlerinin gelişmesine yardımcı olan, cezaya son çare olarak başvuran, cezada suçla orantılılığı gözeten, adil yargılama ilkesini hayata geçiren çocuk adalet sisteminin usullerine ilişkin hükümler” olarak açıklanmıştır.

Çocuklar tarafından işlenen suçlarda dava zamanaşımı süresinin yetişkinlere göre kısa tutulmasında kanun koyucunun, bahsi geçen uluslararası sözleşme ve ÇKK ile ortaya koyulan çocuğun yüksek yararlarının korunması ve cezalandırmanın son çare olması ilkeleri kapsamında iradesini ortaya koyduğu düşünülmektedir. Çocukluk döneminde, bireylerin hızla gelişen ve değişen ruhsal yapıları, içerisinde bulunduğu çevre ile suç işleme eğiliminde meydana gelebilecek değişiklikler karşısında cezalandırılmalarında fayda beklenen bir hal kalmaması olgusunun daha kısa süre içerisinde gerçekleşmesi mümkün gözükmemektedir. Suç işlendikten sonra cezalandırmaya kadar geçen süre içerisinde, işlediği suçun pişmanlığını yaşamış ve değişen koşullarda toplum düzenine uyum sağlamış bir çocuğun cezalandırılması fayda yerine daha vahim sonuçlar doğuracaktır. Bu tür bir cezalandırma, çocuğun topluma kazandırılması neticesini gerçekleştirmeye fayda sağlamayacaktır. Yetişkinlere göre çocukluk döneminde istismara ve yönlendirmeye daha açık olan, daha kısa süre içerisinde olumlu yönde değişim ve değişimi mümkün olan bireylerin hak ve menfaatlerinin korunması maksadıyla meydana getirildiği düşünülen düzenleme, tarafımızca da yerinde ve gereklidir.

Buna karşılık, katılmamakla birlikte, doktrinde, çocuklar bakımından böyle bir ayrımcılık tanınmasının kanun önünde eşitlik ilkesine aykırı olduğu ve çocuk suçluluğunu desteklediği yönünde görüşün de yer aldığına değinmek gerekir.¹²⁵

Yapılan düzenleme ve açıklamalar ışığında, uygulamada da sanığın yaşının dava zamanaşımı hesaplanırken nazara alınması gerektiği hususu önem taşınmaktadır.

Yargıtay 14. Ceza Dairesi’nin 15.01.2015 tarihli kararında; *"Suç tarihinde 14 yaşında olan sanığa isnat edilen ırza geçmeye teşebbüs eyleminin oluşa uygun kabule göre zamanaşımı süresi bakımından lehe olan 5237 sayılı TCK.nın 105. maddesindeki cinsel taciz suçunu oluşturduğu ve anılan maddedeki öngörülen cezanın üst sınırı ile sanığın yaşı dikkate alındığında aynı Kanunun 66/1e-2, maddeleri uyarınca 4 yıl asli zamanaşımına tâbi olduğu, sorgu ve karar tarihleri arasında bu sürenin gerçekleştiğinin anlaşılması karşısında, kamu davasının CMK.nın 223/8. maddesi*

¹²⁵ HAFIZOĞULLARI, Zeki-ÖZEN, Muharrem, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2011, s.538.

uyarınca düşmesine karar verilmesi gerekirken yargılamaya devamla yazılı şekilde mahkûmiyetine hükmolunması,” kanuna aykırı bulunmakla bozmaya konu edilmiş ancak bu husus yeniden yargılamayı gerektirmediğinden açılan kamu davasının zamanaşımı nedeniyle düşmesine karar verilmiştir.¹²⁶

B) Suçların İçtimali Halinde

İşlenen suçta meydana getirilen eylemle birden fazla hukuki yararın ihlal edildiği ya da birden fazla eylemle aynı hukuki yararın ihlal edildiği hallerde suçların içtimali meydana gelir. TCK’da bu durumlar, zincirleme suç, bileşik suç ve fikri içtima olarak karşımıza çıkmaktadır.¹²⁷ Dava zamanaşımı sürelerinin hesaplanmasında hangi suçun nazara alınacağı hususunun, içtimalın türüne göre belirlenmesi gerekir.

Bir suçun, diğer bir suçun unsuru ya da ağırlaştırıcı nedeni olduğu ve bu halin kanunda açıkça düzenlendiği durumda bileşik suç meydana gelir. Bileşik suç halinde suçu meydana getiren ve biri diğerinin unsuru ya da ağırlaştırıcı halini oluşturan, bileşik suç içerisinde erimek suretiyle varlıklarını kaybeden suçların zamanaşımına uğramasının bir değeri olmayacak, eriyen suçların bir araya gelmesiyle oluşan ve tek fiil sayılan suçun zamanaşımına uğraması sonucu doğurmayacaktır.¹²⁸

5237 sayılı TCK’nın 43. maddesinde, *“bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi”* şeklinde tanımlanan suç tipi, zincirleme suçtur. Zincirleme suç halinde sanık hakkında tek bir ceza verilerek, hükmedilen ceza artırılır. Zincirleme suçta aslında ortada birden fazla suç vardır ancak suç işleme kararındaki teklik nedeniyle kanuni düzenleme failin tek suçtan cezalandırılması yönünde yapılmıştır. Zincire dahil olan suçlardan biri zamanaşımına uğrasa dahi zamanaşımına uğramamış suçlar yönünden hukuki sonucun doğması gerekir. Zamanaşımına uğrayan suç zincirleme suç içerisinde değerlendirilemeyeceğinden, kalan kısma hukuki sonuç bağlanması gerektiği kabul edilmeli, zincirleme suç sadece zamanaşımına uğramamış suçları kapsamalıdır.¹²⁹

Tarafımızca benimsenen ve yukarıda açıklaması yapılan yorumun amaca uygun olduğu ancak kanun hükmü karşısında zincirleme suç zamanaşımı noktasında teklik arz ettiğinden teselsüle dahil olan suçların bir kısmının zamanaşımına uğramış olması

¹²⁶ Yargıtay 14. Ceza Dairesi, 2014/5097 Esas, 2015/254 Karar, 15/01/2015 tarihli karar, (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

¹²⁷ ÖZBEK- DOĞAN- BACAŞIZ, s.339.

¹²⁸ DÖNMEZER-ERMAN, s. 261

¹²⁹ ÖZAR, S.107., ALŞAHİN, M. Emin, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Doktora Tezi, s.122

halinde dahi zamanaşımı süresinin sonuç ceza üzerinden hesaplanması gerektiği düşüncesi doktrinde yer almaktadır.¹³⁰

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 28/12/2012 tarihli kararında, zincirleme suç hükümlerinin uygulandığı hallerde, zincire dahil olan suçlardan birisi hakkında dava zamanaşımı koşulları gerçekleştiği halde düşme kararı verilmesi ile zincirleme suç uygulaması kapsamına çıkarılmasını yerinde bulmuştur.¹³¹ Buna karşılık, güncel daire kararlarında, YCGK kararına aykırı uygulama yapıldığı görülmektedir. Yargıtay 11 ve 13. Ceza Daireleri'nin güncel tarihli kararlarında, zincirleme suç kapsamındaki eylemler yönünden dava zamanaşımı hükümlerinin ayrı ayrı değerlendirilmesinin mümkün olmadığı görüşü ile uygulamanın devam etmekte olduğu, ancak daire kararlarında, aksi yönde görüşlerin karşı oy ile yer almakta olduğu dikkat çekmektedir.¹³²

Fikri içtima, bir fiil ile birden fazla suçun işlenmesi şeklinde gerçekleşir.¹³³ Fikri içtima haline bağlanan hukuki sonuç TCK'nın 44. maddesinde, *"İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır."* Şeklinde düzenlenmiştir. Bu durumda, cezanın belirlenmesi dışında, meydana gelen suçların her biri bağımsız olarak varlığını sürdürür. Dava zamanaşımı süresinin de her suç bakımından ayrı ayrı hesaplanması gerekir.¹³⁴

Gerçek içtima halinde ise her suç bağımsız olarak varlığını devam ettirdiğinden, her suç için zamanaşımı süresi ayrı ayrı belirlenecektir.

C) Seçimlik Ceza Gerektiren Suçlarda

765 sayılı TCK'nın yürürlükte olduğu dönemde, seçimlik cezayı gerektiren suçlarda hangi tür cezanın esas alınacağına dair bir düzenleme bulunmadığından, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı ile uygulamada birlik sağlanmaya çalışılmaktaydı.

¹³⁰ ÖZTÜRK, M. Kağan, Ceza Hukukunda Zincirleme Suç, s.112-113.

¹³¹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2010/2-287 Esas, 2012/58 Karar sayılı kararı. (<https://karararama.yargitay.gov.tr/#>) E.T: 21/12/2022

¹³² Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 2019/9193 Esas, 2020/629 Karar, 14/01/2020 tarihli kararı, Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2021/7440 Esas, 2022/16187 Karar, 13/10/2022 tarihli karar. (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

¹³³ DEMİRBAŞ, s.585

¹³⁴ ÖZAR, s.108.

07/05/1947 tarih, 15/3 sayılı Yargıtay İtihadı Birleştirme kararında, dava zamanaşımı süresinin seçimlik cezalarda hapis cezası esas alınmak suretiyle belirleneceği ifade edilmişti.¹³⁵

5237 sayılı TCK'da ise 66. maddenin 4. fıkrası ile “seçimlik cezayı gerektiren suçlarda hapis cezası esas alınır” şeklinde açıkça yapılan düzenleme ile tartışmalara açıkça son verilmiştir.

D) Yargılamanın Yenilenmesi Halinde

765 sayılı TCK döneminde, muhakemenin iadesi kararının zamanaşımına etki edeceğine dair bir hüküm bulunmamaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 28/01/1942 tarih, 16-16 sayılı kararında, kesinleşen hükmün muhakemenin iadesi yoluyla yeniden incelenmesi halinde dava zamanaşımının söz konusu olmayacağı belirtilmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 29/05/1954 tarih, 84 sayılı kararında, muhakemenin iadesi halinde eski hükmün 1412 sayılı CMUK'un 341. maddesi uyarınca iptal edilmesi halinde, yeniden hüküm kurulması gerekirse zamanaşımının nazara alınabileceği, hükmün iptal edilmeksizin tasdiki halinde ise zamanaşımından bahisle hükmün bozulamayacağı ifade edilmiştir. Bunun yanında, 765 sayılı TCK'nın 109. maddesi uyarınca muhakemenin iadesi sonucundan failin suçunun daha hafif cezayı gerektirdiğinin saptanması halinde, ilk yargılama sırasında bu suçun kanunda belirlenen zamanaşımı süresinin dolduğu tespit edilirse fail hakkında davanın düşmesine karar verilebilecektir.¹³⁶

Dava zamanaşımı süresinin dolmasının, yeniden yargılamaya engel olmaması maksadıyla, 5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin beşinci fıkrasında, 29/06/2005 tarihinde 5377 sayılı kanunun 8. maddesiyle yapılan değişiklik ile “*Aynı fiilden dolayı tekrar yargılanmayı gerektiren hallerde, mahkemece bu hususun kabul edildiği tarihten itibaren fiile ilişkin zamanaşımı süresi yeni baştan işlemeye başlar.*” düzenlemesi getirilmiştir.

Bu haliyle yeni TCK döneminde, yargılamanın yenilenmesinde zamanaşımının mümkün olduğu kabul edilmiştir.

Esasında, madde metninde yer alan “aynı fiilden dolayı tekrar yargılanmayı gerektiren haller” ibaresinin karşılığının ne olduğu öğretide tartışmalıdır. Bazı yazarlar

¹³⁵ DÖNMEZER-ERMAN, s.257

¹³⁶ AKBULUT, İlhan, Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, İstanbul 2018, s.42

tarafından bu ifadeden yalnızca yargılamanın yenilenmesinin anlaşılması gerektiği ancak terminolojik olarak eleştiriye açık olduğu ifade edilmiştir.¹³⁷ Bazı yazarlar ise ifadenin, yargılamanın yenilenmesi ve kanun yararına bozma hallerini anlattığını savunmuştur.¹³⁸ Öğretide, bu düzenlemenin tüm olağanüstü kanun yollarını kapsar nitelikte değerlendirildiği görüş de yer almıştır.¹³⁹

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 20/12/2016 tarihli kararında, “tekrar yargılama”, “tekrar muhakeme” ibareleri ile kastedilenin yargılamanın yenilenmesi kurumu olduğu yönünde görüş bildirmiş, madde metninde yer alan “talebin mahkemece kabulü” ifadesindeki uygulamanın kanun yararına bozma kuruma uygun düşmediğine değinmiştir.¹⁴⁰ Atıf yapılan Yargıtay kararında değinilen hususlar uyarınca madde metnindeki ifadeden anlaşılması gerekenin yargılamanın yenilenmesi kurumu olduğuna dair görüş benimsenmekle birlikte, kanunlar arasında terminolojik olarak birlik sağlanmadığı yönündeki eleştiriler de haklı bulunmaktadır.

Yargılamanın sanığın lehine yenilenmesi halinde dava zamanaşımı, davanın açılmasına engel olmayacağı gibi açılmış davanın devam etmesini de engellemez. Ancak yargılamanın yenilenmesi başvurusu sanığın aleyhine ise daha önce yargılama konusu edilen suçun zamanaşımı süresi içerisinde yapılması gerekir.¹⁴¹

Yargılamanın yenilenmesi talebinin mahkemece kabul edilmesi halinde, suç yönünden dava zamanaşımının, yargılamanın yenilenmesi talebinin kabul edildiği tarihten itibaren yeni baştan işlemeye başladığının kabulü zorunludur.

İlgili düzenlemenin kanun sistematığındaki yeri bakımından da incelenmesi gerekmektedir. Zira bu düzenleme, zamanaşımının durması ve kesilmesi hallerinin yer aldığı maddeler arasında değil, dava zamanaşımı başlıklı 66. Maddenin beşinci fıkrasında yer almaktadır. Bu haliyle düzenlemede yer alan “yeni baştan işlemeye başlar” ibaresinden, önceki davada işleyen zamanaşımından bağımsız şekilde yeni bir dava zamanaşımının başlayacağını ifade edildiği anlaşılmaktadır. Keza, dava zamanaşımının kesilmesine neden olan hallerin soruşturma ve kovuşturmanın devamı sırasında ortaya çıkabilecek nitelikte olduğu ve kesme hallerinde azami süre koşulu

¹³⁷ TANER s. 158-159., CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT s. 784., ÖZAR s. 130.

¹³⁸ KOCA-ÜZÜLMEZ, s.761.

¹³⁹ ÖZTÜRK-ERDEM, s.618.

¹⁴⁰Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2016/2107 Esas, 2014/11-196 Karar sayılı kararı, <https://portal.uyap.gov.tr/>

¹⁴¹ YENİSEY-NUHOĞLU, s. 1048.

yer aldığı hususları da gözetildiğinde, düzenlemenin kesme nedenlerinden ayrı ve özel bir hal olarak düzenlendiği görülmektedir.

Öğretide, düzenlemenin, dava zamanaşımının fiil ile başladığı ve ona bağlı olduğu, dava zamanaşımının temelinde yer alan failin cezalandırmasında sosyal fayda kalmaması ilklerine ters düştüğü; makul sürede ve adil yargılama yükümlülüğü bulunan devletin, hükümlünün kusuru olup olmadığı incelenmeksizin yargılamayı yeniden başlatması ve zamanaşımını sanık aleyhine yeniden başlatmasının kabul edilemez olduğundan bahisle eleştirilmiştir.¹⁴²

Yargılamanın yenilenmesi halinde öncekinden tümüyle bağımsız olarak dava zamanaşımının yeniden başlatılması tarafımızca da zamanaşımı kurumunun düzenlemesine esas fikir ve ilkelere, hukuk güvenliği ilkesine aykırıdır. Yargılamanın yenilenmesi talebinin sanık aleyhine olacak şekilde kabul edildiği hallerde, yeniden işlemeye başlayan dava zamanaşımı süresinin, önceki davada verilen hükmün kesinleşmesine kadar işleyen sürenin devamı olarak işletilmesinin daha isabetli bulunmaktadır.¹⁴³

E) Türk Ceza Kanunu’nda Dava Zamanaşımına Uğramayan Suçlar

Kural olarak kanunda belirlenen sürenin dolması ile tüm suçlar zamanaşımına uğrar. Ancak kanun koyucu tarafından belirlenen bazı suçların zamanaşımından muaf tutulması hem milli hukukumuzda hem de başkaca ülkelerin hukuk sistemlerinde karşılaşılan bir olgudur.

Mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 102. maddesinde, “Bu kanunun ikinci kitabının birinci babında yazılı ölüm veya müebbet yahut muvakkat ağır hapis cezalarını müstelzim cürümlerin yurt dışında işlenmesi halinde müruruzamanı yoktur” düzenlenmesi yer almaktaydı.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 66. maddesinin 7. fıkrasında ve 76, 77 ve 78. maddelerinde düzenlenen suçlarda dava zamanaşımının uygulanmayacağı açıkça ortaya konmuştur. Bu kapsamda ve aşağıda açıkça inceleneceği üzere, 5237 sayılı TCK’nın mülga 765 sayılı TCK’ya göre, zamanaşımından istisna konusunda daha geniş kapsamlı düzenleme içerdiği anlaşılmaktadır.

¹⁴²TANER, F.Gökçen, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s.157

¹⁴³ ÖZAR, s.135.

TCK'nın 66. maddesinin 7. fıkrasında; “Bu kanunun ikinci kitabının dördüncü kısmında yazılı ağırlaştırılmış müebbet veya müebbet veya on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçların yurt dışında işlenmesi halinde dava zamanaşımı uygulanmaz.” şeklinde düzenleme yapılmıştır.

Düzenlemeden açıkça anlaşıldığı şekli ile TCK'nın 66. maddesinin 7. fıkrasının uygulanabilmesi üç koşula bağlanmıştır. Bunlardan ilki, işlenen suçun TCK'nın İkinci Kitabının Dördüncü Kısmında yer alan “Millete ve Devlete karşı suçlar” arasında düzenlenmiş bulunmasıdır. “Millete ve Devlete karşı suçlar ise TCK'nın 247 ila 343. maddeleri arasında düzenlenmiştir. İkinci koşul, işlenen suçun ağırlaştırılmış müebbet, müebbet veya on yıldan fazla hapis cezası gerektirmesi; üçüncü koşul ise suçun yurt dışında işlenmiş olmasıdır.

Kanun metninde “on yıldan fazla hapis cezası gerektirmesi” hususunda, belirlenen on yıldan fazla hapis müddetinin, cezanın alt yahut üst sınırı mı yoksa hükmedilen ceza miktarı mı olduğu noktasında açıklık bulunmadığından, yapılan tartışmada, işlenen suç tipine uygun olan kanunda yazılı ceza miktarının üst sınırı olarak anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁴⁴

Aynı maddede yer alan “suçun yurt dışında işlenmesi olması” koşulu açısından ise kanunun, yurt içinde işlenen suçlar ile arasında fark gözetmesi altındaki neden, yurt dışında işlenmiş olan suçlarda süresinde dava açma ve cezalandırmadaki güçlük olarak izah edilmiştir.¹⁴⁵

Erem tarafından ise bu izahın yerinde olmadığı, devletin varlığına yöneldiğinden zamanaşımından istisna tutulan suçların yurt içinde yahut dışında işlenmiş olması noktasında fark gözetilmemiş olması gerektiği savunulmuştur.¹⁴⁶

TCK'nın 76. maddesinin 4. fıkrasında yer alan soykırım suçu, 77. maddesinin 4. Fıkrasında yer alan insanlığa karşı suçlar ve 78. maddesinin 4. fıkrası uyarınca bu suçları işlemek maksadıyla örgüt kurmak ve yönetmek suçları zamanaşımına uğramayacaktır.

TCK'nın 94. maddesinde düzenlenen işkence suçunda, maddenin 6. fıkrasına, 6459 sayılı İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik

¹⁴⁴ BAKICI, Sedat, 5237 sayılı yasa kapsamında Ceza Hukuku Genel Hükümleri, Adalet Yayınevi, Ankara 2007, s.1237

¹⁴⁵ DÖNMEZER-ERMAN, s. 253.

¹⁴⁶ EREM, Faruk, Ceza Kanunu Şerhi, Genel Hükümler, Ankara 1993, syf. 884.

Yapılmasına Dair Kanun'un 9. maddesi ile eklenen, 11/04/2013 tarihli hüküm uyarınca zamanaşımı işlemeyecektir.

Kanunun maddesinin değişikliğin gerekçesi, AİHM tarafından, kamu görevlileri hakkında, işkence ve kötü muamele iddiası ile yürütülen soruşturma ve kovuşturmalarda, davanın zamanaşımı nedeniyle düşmesi ve ceza zamanaşımı ile eylemin cezasız kalmasının ihlal sebebi olarak görülmesi şeklinde açıklanmıştır.¹⁴⁷

Anayasa Mahkemesi'nin 17/07/2014 tarih, 2013/293 başvuru numaralı kararında, AİHM kararlarına atıf yapılarak, özellikle işkence ve kötü muamele niteliğindeki bir olayın zamanaşımına uğramaması için mahkemelerin ellerinden gelen tüm gayreti sarfetmeleri ve tüm araştırmalara başvurmaları, soruşturma ve kovuşturmaların hızlı ve etkili şekilde sonuçlandırılması gerektiği vurgulanmıştır. Atılı suçların zamanaşımına uğraması nedeniyle işkence uygulayan ve uygulanmasına göz yuman kamu görevlilerin ceza almaması ya da çok geç ceza almaları halinde soruşturmanın etkin yürütüldüğünden bahsedilemeyeceği gerekçesi ile Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasının öngördüğü Devletin etkili soruşturma yapma usul yükümlülüğünün ihlal edildiği sonucuna varmıştır.¹⁴⁸

21/04/1988 tarih ve 3441 sayılı kanunla onaylanarak yürürlüğe giren, "İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani ve Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi" işkence suçunun önlenmesi için devletlere yükümlülük getirmektedir.

AİHM ve Anayasa Mahkemesi kararları ile tespit edilen hak ihlalleri karşısında, sözleşmenin devletlere yüklediği yükümlülükler karşısında, işkence suçunda zamanaşımı yasağına ilişkin düzenleme, hem taraf olunan uluslararası sözleşmeden doğan uygun mevzuat oluşturma yükümlülüğünü yerine getirme hem de AİHM tarafından koruma altına hakların ihlaline sebebiyet veren hallerin önlenmesi bakımından önem taşımaktadır.

Bu suçlar yönünden kanunda, suçların yurt dışında işlenmiş olması koşulu aranmamıştır. Kanunumuzun 66. maddesinin 7. fıkrasında yapılan düzenleme ile sayılan suçlarda şartların gerçekleşmesi halinde dava zamanaşımı uygulanmayacağı

¹⁴⁷<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkunlarno=122187&pkunnumarası=6459> (E.T.22/12/2022)

¹⁴⁸ <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/> - E.T: 22/12/2022 – benzer yöndeki AİHM kararları için bkz: Hüseyin Esen/Türkiye, B. No: 49048/99, 8/8/2006; Özgür Kılıç/Türkiye, B. No: 42591/98, 24/9/2002

belirtilmiş ise de soykırım ve insanlığa karşı suçlar ile işkence suçu yönünden bu şekilde ayırım yapılmamış, “zamanaşımı uygulanmaz” demek suretiyle hem dava hem de ceza zamanaşımı uygulanmayacağı belirtilmiştir.

5252 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun’un 5349 sayılı kanun ile değişik 9. maddesinin 4. fıkrasında, “Kesin hükümle sonuçlanmış olan davalarda, sonradan yürürlüğe giren bir kanunla ilgili olarak lehe hükmün belirlenmesi ve uygulanması amacıyla yapılan yargılama bakımından dava zamanaşımına ilişkin hükümler uygulanmaz.” düzenlemesi yer almaktadır.

1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu’nun 49. maddesi düzenlemesi ile vatana hıyanet suçlarından sanık ve hükümlüler zamanaşımından istisna tutulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DAVA ZAMANAŞIMININ BAŞLAMASI VE SONA ERMESİ

1- DAVA ZAMANAŞIMININ BAŞLAMASI

A) Dava Zamanaşımının Ne Zaman Başlayacağına Dair

1- Yetkili Merciler Tarafından Suçun Öğrenildiği Tarih

Zamanaşımı sürelerinin hesaplanmasında, sürenin yetkili merciler tarafından suçun öğrenildiği tarihten başlaması gerektiğini savunan yazarlar fikirlerini, suçun toplum üzerinde doğurduğu endişenin ve zamanın unutturucu etkisi ile cezalandırmadaki sosyal faydanın azaltıcı etkisinin bu andan itibaren başlamasına dayandırmaktadır.

Ancak bu düşünce, öğretide, zamanaşımını sonsuz hale getirebilecek nitelikte olması nedeniyle eleştirilmiştir.¹⁴⁹

2- Savcılığın İlk Soruşturma İşlemini Tarih

Bu görüş kapsamında, zamanaşımının başlangıcında savcılığın soruşturmaya dair ilk işlemi yaptığı günün kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ancak bu görüş, kabulü halinde savcılık makamına zamanaşımının başlatmak noktasında yetki verilmiş olduğu sonucu doğacağı yönüyle eleştirilmiştir.¹⁵⁰

3- Suçun İşlendiği Tarih

Görüşü savunan yazarlar tarafından, zamanaşımı hesabının suçun işlendiği günden başlaması gerektiğini, suçun işlendiği günün de hesaba katılması gerektiğini savunmuşlardır. Görüşün temelinde, suçun işlendiği andan itibaren fail hakkında cezai işlem yapılmasının mümkün olması yatmaktadır.¹⁵¹

4- Suçun İşlendiği Tarihi Takip Eden Gün

Bu görüşü savunan yazarlar tarafından süre hesabının suçun işlendiği günün ertesi gününden başlaması gerektiği savunulmuştur. Özellikle Fransız yazarlar

¹⁴⁹ EREM-DANIŞMAN-ARTUK, s.998

¹⁵⁰ EREM-DANIŞMAN-ARTUK, s, 998

¹⁵¹ DÖNMEZER-ERMAN, s. 261

arasında tartışılmış olan bu konuda, suçun işlendiği günün hesaba katılması halinde kanunda belirtilen süreden daha kısa süre içerisinde suçun zamanaşımına uğramış olacağını beyan etmişlerdir.¹⁵²

Carrara ve Ortalan tarafından, kanunda gün olarak ifade edilmiş olan zamanaşımı süresinin hesabında suçun işlendiği gün olan başlangıç gününün dahil edilemeyeceği fikri, iki şeyin birbirine uzaklığının, birinin bittiği yerden başlayarak ölçülebilecek olmasıyla açıklanmıştır.¹⁵³

Kaynak kanunda da suçun işlendiği gün zamanaşımı hesabına dahil edilmemiş, İtalyan yüksek mahkemesi tarafından da, suçun işlendiği günün 24 saatin geçmesi ile dolacağı, zamanaşımı hesabının ancak suçun işlendiği günün ertesi günün dahil edilmesi ile yapılabileceği açıklanmıştır.¹⁵⁴

Erem tarafından da kıyası yapılan fikirler arasında, suçun işlendiği günün ertesi gününün başlangıç günü olarak kabul edilmesi gerektiği, bir şeyin başlamasının diğerinin bitmesine bağlı olduğu, zaman bölümü içerisinde iki şeyin bir arada bulunmasının mümkün olmadığı, hususları ile açıklanmıştır.¹⁵⁵

5- TCK’da Kabul Edilen Sistem ve Yorum

Mülga 765 sayılı yasa döneminde, 3083 sayılı yasa ile 11/06/1936 tarihinde yapılan değişikliğe kadar, suçun işlendiği gün zamanaşımı hesabına katılmamaktaydı.

5237 sayılı TCK’da ise zamanaşımının başlangıcında açıkça suçun işlendiği gün esas alınmıştır. TCK’nın 66. maddesinin altıncı fıkrasında yer alan ifadelerden de açıkça suçun işlendiği günün dava zamanaşımının başlangıcı olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Kanımızca da suçun işlendiği günden itibaren fail hakkında soruşturma ve kovuşturmaya başlanmasının mümkün olduğu, dolayısıyla devletin cezalandırma yetkisinin suçun işlendiği andan itibaren başladığı gözetildiğinde, bu hakkı ortadan kaldıracabilecek nitelikteki dava zamanaşımı hesabının da suçun işlendiği günden itibaren yapılması daha yerindedir. Çalışmanın devamında, suç tipleri yönünden suçun işlendiği günden anlaşılması gereken günün ne olduğu hususu ayrıca değerlendirilecektir.

¹⁵² DÖNMEZER-ERMAN, s. 261

¹⁵³ BAĞCI, s. 40

¹⁵⁴ DÖNMEZER-ERMAN, s. 262

¹⁵⁵ EREM, s:713

B) Belirli Suç Tiplerine Göre Dava Zamanaşımının Başlaması

1- TCK'da Açıkça Belirlenen Suç Tipleri Yönünden

Aşağıda ayrıca tek tek incelenecek olan suç tipleri yönünden 5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin 6. fıkrası ile zamanaşımının başlangıcı hususunda açık düzenleme yapılmıştır.

a) **Tamamlanmış Suçlarda:** Tamamlanmış suçlarda zamanaşımı, suçun işlendiği günden başlayacaktır. Suçun işlendiği gün ibaresinden, suçun tipikliğe ilişkin tüm unsurlarının gerçekleştiği gün anlaşılmalıdır.¹⁵⁶ “Suçun işlendiği gün” ifadesinden neyin anlaşılması gerektiğinin ise sırf hareket suçları ile suçun kanuni tanımında neticeye de yer verilen, hareket ile neticenin birbirinden ayrılabilirdiği suçlarda, aşağıda yer verildiği şekliyle ayrı ayrı irdelenmesi gerekir.¹⁵⁷ Zira, bazı suçlarda netice ile hareket birbirinden ayrılmakla ve arada zaman farkı oluşmakta, bazı suçlarda ise hareketten sonra netice derhal meydana gelmektedir.

Sırf hareket suçlarında, hareket sonucunda belli bir neticenin gerçekleşmesi şart olmadığından, suç hareketin ya da ihmalin icrasıyla suç meydana gelmiş olacak, suçun işlendiği günden de zamanaşımı süresi başlayacaktır.¹⁵⁸ Konut dokunulmazlığını ihlal (TCK 116) ve hakaret (TCK 125) suçu bunlara örnek olarak verilebilir. Zira bu suçlarda, suçun meydana gelmesi için hareketin icrası yeterlidir, ayrıca netice aranmaz.

Neticeli suçlarda, suç oluşturan hareketin icra edildiği zaman ile neticenin meydana zaman aralığının geniş olduğu halde dava zamanaşımının ne zaman başlayacağı tartışmalıdır. Doktrindeki baskın görüşe göre neticenin meydana geldiği tarihten itibaren dava zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır.¹⁵⁹

Ancak Yargıtay, baskın görüşün aksine kasten öldürme suçunda, netice hareketin icrasından daha sonra meydana gelse dahi zamanaşımının başlangıcında hareketin icra edildiği tarihi nazara almaktadır.

Yargıtay içtihatlarına atıf yapılan istinaf ilamlarında da neticenin meydana geldiği tarihin değil hareketin icra edildiği tarihin esas alınması gerektiği düşünce ve uygulaması benimsenmiştir. Bu fikir ve uygulamanın temelinde; hareket ile netice

¹⁵⁶ ÖZTÜRK-ERDEM, s. 617.

¹⁵⁷ ALŞAHİN, s. 107

¹⁵⁸ KUNTER, s. 63

¹⁵⁹ BURGUL, Ferhat, Türk Ceza Kanununda Dava ve Ceza Zamanaşımı, 2009, İstanbul. s. 42

arasında uzun zaman aralığı bulunabilen suçlarda, failin iradesinin neticenin meydana geleceği zamana etki edememesi; suç işleme iradesinin hareketin gerçekleştirildiği an meydana çıktığı; yargılamada uygulanması gereken yasanın iradenin meydana geldiği zaman yürürlükte olan kanun olduğu şeklinde doktrinde yer alan görüşler olduğu açıklanmıştır.¹⁶⁰

Yargıtay 12. Ceza Dairesi 2016/1043 Esas, 2018/6216 Karar sayılı, 31/05/2018 tarihli kararında; 28/06/2014 günü gerçekleşen trafik kazasında yaralanan mağdurun, 06/07/2014 tarihinde vefat ettiği olayda, *"28.06.2014" olan suç tarihinin gerekçeli karar başlığında yanlış yazılması mahallinde düzeltilmesi mümkün görülmekle bozma nedeni yapılmamıştır.*" şeklindeki açıklaması ile taksirle ölüme sebep olma eylemlerinde suç tarihi olarak hareket tarihini esas aldığı açıkça göstermiştir. ¹⁶¹

Neticeli suçlarda, zamanaşımının başlangıcı neticenin meydana geldiği tarih olarak alındığında, hareketin gerçekleştirilmesinden sonra geçen süre nedeniyle suç zamanaşımına uğramayacaktır. Netice ile hareket arasında uzun zaman aralığının bulunduğu deprem nedeniyle meydana gelen ölüm ve yaralanmalarda, Yargıtay tarafından da zamanaşımının başlangıcı neticenin meydana geldiği tarih olarak alınmıştır.

Yargıtay 12. Ceza Dairesi 2020/4569 Esas, 2023/4118 Karar sayılı 18/10/2023 tarihli kararında; *"1.Erciş Ağır Ceza Mahkemesinin 15.12.2015 tarihli ve 2015/119 Esas, 2015/329 Karar sayılı kararı ile; sanık hakkında taksirle öldürme suçundan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (5237 sayılı Kanun) 85. maddesinin ikinci fıkrası, 62. maddesinin birinci fıkrası, 50. maddesinin dördüncü fıkrasının atfıyla birinci fıkrasının (a) bendi, 52. maddesinin ikinci ve dördüncü fıkraları ve 53 üncü maddesinin altıncı fıkrası gereğince 54.700,00 TL adli para cezası ile mahkûmiyetine ve 1 yıl süre ile inşaat mühendisliği mesleği yapmaktan yasaklanmasına karar verilmiştir...*

...3194 sayılı İmar Kanunun 28 inci maddesinde yapının fenni mesuliyetini üzerine alan meslek mensuplarının, (fenni mesul mimar ve mühendisler uzmanlık alanlarına göre) yapının, tesisatı ve malzemeleri ile birlikte, Kanuna, ilgili diğer

¹⁶⁰ Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 12. Ceza Dairesi, 2017/2489 Esas, 2018/2058 Karar sayılı kararında; *"Dairemizce de; failin hareket tarihindeki kasıt yada taksirinden sorumlu tutmanın daha doğru olacağı, eylem tarihinden sonra gelişen sonuçlar, sanığın hareketi nedeniyle oluşmuş olsa da, gelişen sonuçlara sanığın herhangi bir etkisinin bulunmadığı düşüncesi ile suç tarihi hareketin meydana geldiği 10/04/2016 tarihi kabul edilmiştir."* (<https://uyap.gov.tr>) E.T: 23/11/23

¹⁶¹ (<https://uyap.gov.tr>) E.T: 23/11/23

mevzuata, uygulama imar planına, ruhsata, ruhsat eki etüt ve projelere, standartlara ve teknik şartnamelere uygun olarak inşa edilmesini denetlemekle görevli olduğu, ruhsat ve eklerine aykırı olarak yapılması halinde durumu ruhsatı veren Belediyeye bildirmekle mükellef olduğunun düzenlendiği; Göldaş Apartmanının teknik uygulama sorumlusu olduğu tespit edilen sanık M. K. B.'nin üzerine düşen asgari denetim yükümlülüklerini yerine getirmediği, fenni mesul olarak işin bitimine kadar gerek malzeme, gerek işçilik yönünden TSE'ye uygun hareket etmekle yükümlü olduğu, üzerine düşen dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranarak, objektif olarak var olan dikkat ve özen yükümlülüğünü öngörebilecek ve yerine getirebilecek durumda olmasına rağmen, İmar Kanununa, 1997-Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik hükümlerine ve dönem itibariyle bilim ve fennin gerektirdiği teknik şartlara aykırı davrandığı, üzerine düşen dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranarak, mevcut sonucun gerçekleşmesinde etkili olduğu, atılı suçun yasal unsurlarının oluştuğu, bu nedenle meydana gelen ölümler bakımından sorumluluğunun bulunduğu, ayrıca taksirle öldürme suçu bakımından zamanaşımı süresinin, zarar doğurucu sonucun gerçekleştiği tarih olan 23.10.2011 deprem tarihinden itibaren başladığı, bu nedenle de zamanaşımı süresinin inceleme tarihi itibariyle dolmadığı anlaşılmakla, sanık müdafinin bu konudaki temyiz sebepleri yerinde görülmemiştir.” şeklinde karar verilmiştir.

Kanaatimizce neticeli suçlarda, dava zamanaşımı neticenin meydana geldiği tarihten itibaren işlemeye başlamalıdır. Kanunda öngörülen netice meydana gelmeksizin bu suçun işlendiğinden söz edilemeyeceğine göre suçun işlendiği tarihin de neticenin meydana geldiği tarih olduğu düşünülmektedir. Yukarıda yer verildiği şekilde deprem nedeniyle binanın yıkılması halinde taksirle öldürme suçu yönünden binanın yapım değil depremin yani ölüm tarihinin esas alındığı kararlar oldukça yerinde bulunmaktadır. Bu yönüyle uygulamada, neticeli suçların tümü yönünden dava zamanaşımının başlangıcının neticenin meydana geldiği tarihten başlatılması gerektiği düşünülmektedir. Bahsi geçen şekilde kabulün, ceza hukukuna egemen olan fiilin gerçekleştirildiği tarihte yürürlükte olan kanunun uygulanması ilkesine aykırı sonuçlar doğuracağı yönünde eleştirilmesi mümkündür. Ancak doktrinde de yer aldığı şekliyle, fiilin gerçekleştirildiği tarihteki kanunlar bu kabul de değerlendirmede nazara alınabilir, buna engel bir durum yoktur.

Hareket ile neticenin birbirinden ayrılabilirdiği neticeli suçlarda, suçun kasten veya taksirle işlenmiş olması zamanaşımının başlangıcı hususunda fark yaratmayacağı

düşünülmektedir. Ancak bu hususta taksirli suçlarda, failin hareketi icra ettiği sırada meydana gelebilecek neticeyi önleyemediği halde dava zamanaşımının hareketin icra edildiği tarihten başlatılması gerektiği görüşü de öne sürülmüştür.¹⁶²

Somut tehlike suçlarında da zamanaşımı tehlikenin meydana gelmesiyle başlar. Suçun meydana gelmesi için ayrıca bir neticenin oluşması gerekmez.

Netice sebebiyle ağırlaşan suçlarda, cezanın ağırlaşması sonucunu doğuran ağır netice meydana geldiğinde zamanaşımı süresi işlemeye başlayacaktır. Burada temel suç zamanaşımına uğrasa dahi, sonradan meydana gelen ağır neticeden failin sorumlu tutulması ile cezalandırılması yine de mümkün olacaktır.¹⁶³

İştirak halinde işlenen suçlarda, bağlılık kuralı gereği, her bir şerik yönünden hareketin yapıldığı güne değil, iştirak halinde kalan suçun tamamlanma yahut teşebbüs aşamasında kalma durumuna veya kesintisiz yahut zincirleme suç niteliğinde olup olmadığına bakılarak bu hususlarda geçerli zamanaşımı hesabına göre belirleme yapılacaktır.¹⁶⁴

b) Teşebbüs halinde kalan suçlarda: Teşebbüs halinde kalan suçlarda zamanaşımı, son hareketin yapıldığı günden itibaren işlemeye başlar. Burada “son hareket” ifadesinden anlaşılması gereken, failin yaptığı son hareket ya da faaliyettir.¹⁶⁵ Failin icra hareketlerine başladığı ancak elinde olmayan sebeplerle tamamlayamadığı halde son icrai hareketin yapıldığı an zamanaşımı işlemeye başlar. Neticesi hareketten ayrılabilen suç tiplerinde, failin icra hareketlerini tamamladığı ancak elinde olmayan sebeple neticenin gerçekleşmediği haller de mümkün olabilmektedir. Bu halde de zamanaşımı icrai hareketin tamamlandığı, son hareket anından başlayacaktır.¹⁶⁶

Teşebbüsün mümkün olup olmadığı tartışmalı olan ihmal suretiyle işlenen suçlarda, Önder tarafından, yapılması gereken ancak ihmal edilen hareket için kanunda bir süre öngörüldüğü, sürenin dolmasına dek eksik teşebbüs hükümlerinin uygulanacağı savunulmuştur.¹⁶⁷ İçel tarafından ise ihmali suça teşebbüs mümkün kabul edildiğinden zamanaşımı süresinin, neticenin meydana geldiği ve sonucun ortaya çıktığı tarihten başlaması gerekir.¹⁶⁸

¹⁶² ÖNDER, s. 785.

¹⁶³ ALŞAHİN, s.108

¹⁶⁴ DÖNMEZER-ERMAN, s. 260.

¹⁶⁵ DÖNMEZER-ERMAN, s. 259

¹⁶⁶ KOCA-ÜZÜLMEZ, s. 762.

¹⁶⁷ ÖNDER, s. 788

¹⁶⁸ BURGUL, s. 48

c) **Kesintisiz suçlarda:** Kesintisiz suçlarda zamanaşımı, kesintinin gerçekleştiği andan itibaren başlayacaktır. Bu tip suçlarda kesinti gerçekleşmedikçe hak ihlali devam etmekte olduğundan, zamanaşımının daha önce başlaması mümkün görünmemektedir.¹⁶⁹ Kanun koyucu tarafından haklı olarak, suç tipindeki süreklilik uyarınca, suçun işlenmeye başlandığı an ile icrasının sona erdiği an arasındaki zaman dilimi akabinde suçun işlenmesinin sona ermesinden itibaren zamanaşımı süresinin başlayacağı düzenlenmiştir.¹⁷⁰

Kesintisiz bir suçun iddianame düzenlenmesine rağmen devam etmesi halinde zamanaşımının başlangıcı Yargıtay tarafından iddianamenin düzenleme tarihi olarak tespit edilmiştir.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi 2018/5681 Esas, 2019/2453 Karar sayılı 21/11/2021 tarihli kararında;¹⁷¹ *“CMK.nun 231/8. maddesinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılması halinde denetim süresi içerisinde dava zamanaşımının duracağı belirtilmiş olup, incelemeye konu dosyada dava zamanaşımının 25.12.2009 ile 12.08.2013 tarihleri arasında durduğu ve sanığa yüklenen suçun kesintisiz suçlardan olup, suç tarihinin hukuki kesintinin gerçekleştiği iddianame tarihi olan "02.12.2013" olacağı gözetilerek yapılan incelemede,*

5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 7, 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun 9. maddeleri karşısında; sanığa yüklenen suçun yasa maddesinde öngörülen cezasının türü ve üst sınırı itibariyle tabi olduğu suç tarihinde yürürlükte bulunan ve lehe olan 765 sayılı TCK.nun 102/4. ve 104/2. maddelerinde belirlenen 7 yıl 6 aylık dava zamanaşımının hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen dönemdeki durma süresi de belirtilen olağan üstü zamanaşımı süresine eklendikten sonra suç tarihi olan 02.12.2013 tarihinden hükmün açıklandığı 25.12.2015 tarihine kadar gerçekleştiğinin gözetilmeden yargılamaya devamla yazılı şekilde hüküm kurulması,

Yasaya aykırı ve Adalet Bakanlığı'nın kanun yararına bozma istemine dayalı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca düzenlenen ihbarname içeriği bu nedenle yerinde görüldüğünden, Germencik Asliye Ceza Mahkemesinin 25.12.2015 tarihli 2015/653 esas, 2015/1420 sayılı kararının 5271 sayılı CMK.nun 309/4-d maddesi

¹⁶⁹ DÖNMEZER-ERMAN, s. 259

¹⁷⁰ ÖNDER, s. 73

¹⁷¹ (<https://uyap.gov.tr>) E.T. 25/11/23

uyarınca BOZULMASINA, açılan kamu davasının gerçekleşen dava zamanaşımı nedeniyle 765 sayılı TCK.nun 102/4, 104/2 ve CMK.nun 223/8. maddeleri gözetilerek DÜŞÜRÜLMESİNE... ” karar verilmesi suretiyle bu durum açıklanmıştır.

d) Zincirleme suçlarda: Zincirleme suçlarda zamanaşımı, son suçun işlendiği günden itibaren başlayacaktır. (TCK md. 66/6) Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla kez işlenmesi şeklinde ifade edilen bu suç türünde, zamanaşımı halkaya ait son suçun işlendiği günden itibaren başlayacaktır.¹⁷² Burada son suç teşebbüs aşamasında kalsa dahi son icra hareketi tamamlandığında zamanaşımı süresi başlayacaktır.¹⁷³

Yargıtay uygulaması ile suçlar arasına uzun zaman girdiği halde, suç işleme kararında birlik olduğundan bahsedilemeyeceği, bu halde ayrı suçların oluştuğu kabul edilmektedir.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi 2020/14695 Esas, 2023/6206 Karar sayılı kararında;¹⁷⁴ “Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 2016/8-1435 Esas, 2019/624 Karar, 22.10.2019 tarihli kararında da vurgulandığı üzere; parada sahtecilik suçunda eylemler arasındaki zaman aralığının uzunluğu, farklı meblağdaki paraların farklı şekillerde piyasaya sürülmesinin fiili kesinti oluşturacağı gözetildiğinde; sanığın 09.02.2014 tarihinde mağdur T. G.'ye 100,00 Dolar sahte para verdikten sonra, 22.03.2014 tarihinde aynı mağdura 50,00 Dolar sahte para vermesi üzerine mağdurun ihbarı ile yakalandığı somut olayda; araya giren zamanın uzunluğu, seri numaraların ve para miktarlarının değişmesi nedeniyle sanığın kastının yenilenmesi ve fiili kesinti bulunması karşısında, ayrı ayrı cezalandırılması gerekirken koşulları oluşmadığı halde bir defa cezalandırılarak cezasında zincirleme suç hükümleri gereğince artırım yapılması nedeniyle hüküm hukuka aykırı bulunmuştur.” şeklinde yazılan gerekçe ile bu husus açıklanmıştır.

2- Dava Zamanaşımını Başlangıcının Şarta Bağlandığı Haller

Kanun koyucu tarafından zamanaşımı sürelerinin başlangıcı belirlenirken yalnızca suçun yapısal özelliklerine göre ayırım yapılmadığı, aşağıda ayrıca

¹⁷² KOCA-ÜZÜLMEZ, s. 763.

¹⁷³ BURGUL, s. 46

¹⁷⁴ (<https://uyap.gov.tr>) E.T: 23/11/23

incelenen suç tipleri yönünden zamanaşımı başlangıcı hususunda getirilen özel şartlar ile ayrıca düzenleme yapılması ihtiyacı duyulduğu anlaşılmıştır.

a) Çocuklara karşı üstsoy veya bunlar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kimseler tarafından işlenen suçlarda:

Bu tip suçlarda zamanaşımı çocuğun on sekiz yaşını tamamladığı günden itibaren işlemeye başlayacaktır. Bu düzenleme ile kanun koyucu tarafından, mağdur çocuklara karşı üstsoy veya bunlar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kimseler tarafından işlenen suçlarda, mağdur on sekiz yaşını tamamlayıp suçu ihbar ettiği ana kadar zamanaşımının dolmasının engellendiği, sürenin başlangıcının ileri taşındığı anlaşılmaktadır.¹⁷⁵

Üstsoy kavramından, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun "hısımlık" başlığı altında, kan hısımlığı olarak, biri diğerinden gelen yani birbirinden üreyen kişilerin hısımlığı olarak tanımlanan hısımlığın anlaşılması gerekir.¹⁷⁶ Buna göre; anne, baba, büyükanne, büyükbaba üstsoy hısımları olarak gösterilebilir.

Çocuklar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kimseler ifadesi sınırlı sayılan bir grubu ifade etmeyip somut olaya göre değerlendirilmelidir.¹⁷⁷ Kanunda, gerekçe yahut taslağında bu kişilerin kimler olduğuna dair bir açıklama ve sayım bulunmamakla birlikte, "Çocuğun Cinsel İstismarı" suçunun düzenlendiği, TCK'nın 103. maddesinin 3. fıkrasının c ve d bentlerinde sayılan kimselerin bu kapsamda sayılması gerekir.¹⁷⁸ Bu durumda, mağdur çocuk ile sanık arasında üçüncü derece dahil kan veya kayın hısımlığı bulunduğu; çocuğa karşı suç işleyen sanığın, üvey anne-baba-kardeş veya evlat edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren veya koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler olduğu; sanık tarafından suçun kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuzun kötüye kullanılması suretiyle suçun işlendiği hallerde dava zamanaşımının, mağdur çocuğun 18 yaşını doldurmasından sonra başlatılması gerekir.

¹⁷⁵ HAKERİ, s. 697

¹⁷⁶ <https://mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf> (E.T: 10/11/23)

¹⁷⁷ ALŞAHİN, s. 129

¹⁷⁸ <https://www.sen.av.tr/tr/makale/cocugun-soybagini-degistirme-sucu-ve-dava-zamanasimi-sorunu> (E.T. 10/11/2023)

5237 sayılı TCK'nın 66. maddesinin taslak gerekçesinde bu hüküm yönünden, mağdurların içerisinde bulundukları durum nedeniyle suçların takibin zor olması nedeniyle bu yönde düzenlemenin gerekli olduğuna dair açıklama bulunmaktadır.¹⁷⁹

Gerçekten de kendileri üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kimseler tarafından işlenen suçların mağduru olan çocukların, yasal temsilcilerinin de bu grup içerisinden kimselerden olduğu, mağdur çocukların kendi iradeleri ile kanuni mercilere başvuru yapabilme ehliyetini kazanmasına kadar geçen süre nazara alındığında düzenlemenin, zamanaşımının dolmasını engelleyerek mağdur çocukların korunması amacını taşıdığı anlaşılmaktadır.

Düzenleme doktrinde, tüm suçlar yönünden uygulanmasının yerinde olmadığı ve sınırlandırılması gerektiği, mağdurun on sekiz yaşını doldurmadan önce şikayetçi olması ya da soruşturma yahut kovuşturmanın başlaması halinde dava zamanaşımı süresinin de işlemeye başlamasının daha yerinde olduğu yönlerinde eleştiriye uğramıştır. Diğer yandan, mağdur çocuk üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kimsenin velayetini, nüfuzunu, daha önce kaybetmiş olsa bile bu kimseler tarafından işlenen suçlarda, dava zamanaşımının mağdurun on sekiz yaşını doldurması ile başlaması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁸⁰

Yargıtay 1. Ceza Dairesi'nin 2023/4822 Esas, 2023/4560 Karar sayılı kararında;¹⁸¹ *"Mağdur M. E. 'yi Olası Kast İle Yaralama Suçundan Kurulan Hüküm Yönünden; 5237 sayılı Kanun'un Dava zamanaşımı başlıklı 66 ncı maddesinin inceleme konusu ile ilgili altıncı fıkrasının ilgili bölümüne göre; "(6) Zamanaşımı, ..., çocuklara karşı üstsoy veya bunlar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kimseler tarafından işlenen suçlarda çocuğun on sekiz yaşını bitirdiği günden itibaren işlemeye başlar." Bu kapsamda inceleme konusu dava dosyasının değerlendirilmesinde; mağdur M. E.'nin 22.01.2008 doğumlu ve hükümlünün alt soyu olduğu, hükümlünün alt soyuna karşı eylemi nedeniyle kamu davası açıldığı, 5237 sayılı Kanun'un 66. maddesinin altıncı fıkrası gereği zamanaşımının, mağdurun onsekiz yaşını bitirdiği 22.01.2026 gününden itibaren işlemeye başlayacağı anlaşıldığından karar tarihi itibariyle dava zamanaşımı süresinin gerçekleşmediği belirlenmekle Yargıtay Cumhuriyet*

¹⁷⁹ <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkunlarno=24110&pkunnumarası=5237> (E.T. 20/12/2022)

¹⁸⁰ ALŞAHİN, s. 128.

¹⁸¹ (<https://uyap.gov.tr>) E.T: 23/11/23

Başsavcılığının kanun yararına bozma isteminin reddine karar vermek gerekmiştir.” şeklindeki gerekçe ile bu kural somut olaya uygulanmıştır.

Tarafımızca, düzenleme ile mağdur çocuğun 18 yaşını doldurarak yetkili mercilere bizzat başvuru yapma hakkının korunmasının amaçlandığı düşünüldüğünde, mağdurun 18 yaşını doldurmasından önce yetkili makamların suçtan haberdar olarak işlem yapmaya başladığı halde, zamanaşımının başlangıcı yönünden mağdurun yaşının dolmasının beklenmediği düşünülmektedir. Ancak düzenlemenin ruhunda, toplumsal yaşamda dezavantajlı durumda olan çocuğun hak ve menfaatlerinin korunmasının yattığı düşünüldüğünden, düzenlemenin mağdur çocuğa karşı bu grupta yer alan sanıklar tarafından işlenen tüm suç tiplerini kapsaması yerinde bulunmaktadır.

b) Evlenme Yasaklarına Aykırılık Suçunda:

TCK'nın 230. maddesinin 4. fıkrasında yer alan özel düzenleme ile zikredildiği şekliyle; evli olmasına rağmen, başkasıyla evlenme; kendisi evli olmamakla birlikte, evli olduğunu bildiği bir kimse ile evlilik işlemi yaptırma ve gerçek kimliğini saklamak suretiyle bir başkasıyla evlenme işlemi yaptırmaya ilişkin suçlarda zamanaşımı, evlenmenin iptali kararının kesinleştiği andan itibaren başlayacaktır.

TCK'nın 230. maddesinde sayılan eylemler, mutlak ve nispi butlan sebeplerindendir. Bunlar, Türk Medeni Kanunu'nun Aile Hukukuna ilişkin kitabının, birinci kısmının birinci bölüm, dördüncü ayrımında “batıl olan evlenmeler” başlığı altında yer alan evlenmenin hükümsüzlüğü sebeplerindendir. TMK'nın 156. Maddesinde açıkça belirtildiği şekilde, batıl olan bir evlenme ancak mahkeme kararı ile sona erecektir.

TCK'nın 230. maddesinde sayılan eylemlerden, evli olmasına rağmen başkası ile evlenme ve evli olduğunu bildiği bir kimse ile evlenme hali, Türk Medeni Kanunu'nun 145. maddesinde “taarlardan birinin evlenme sırasında mevcut bir evliliğinin bulunması” şeklinde düzenlenmiş bir mutlak butlan sebebidir.¹⁸² Mutlak butlan sebeplerinin ortak özelliği kamu düzeninden olmalarıdır. Bu sebeple mutlak butlan sebebi ile açılacak dava hak düşürücü süreye bağlanmamıştır. Yargıtay uygulaması da bu yöndedir.¹⁸³

¹⁸² ERTOP, Elif İdil, Evlenmenin Hükümsüzlüğü ve Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Sonuçları, Ankara 2022, Yüksek Lisans Tezi, s.66 vd.

¹⁸³ DURAL-ÖĞÜZ-GÜMÜŞ, Türk Özel Hukuku, Cilt III., Aile Hukuku, İstanbul 2022, s. 81.

Gerçek kimliğini saklamak suretiyle evlenme halinin ise Türk Medeni Kanunu'nun 149. maddesinde sayılan “Yanılma” hali kapsamında değerlendirmek gerekir. Türk Medeni Kanunu'nda evlenme halli için özel olarak düzenlenen irade sakatlıklarından, yanılma hallerinden olan “kişide yanılma” bir nispi butlan sebebidir.¹⁸⁴ Kişide yanılma halinde, nispi butlan sebebiyle dava açma hakkı hak düşürücü süreye bağlanmıştır. Davanın, kişinin yanıldığını öğrendiği tarihten itibaren 6 ay, her halde evlenme tarihinden itibaren 5 yıllık süre içerisinde açılması gerekir.¹⁸⁵

İster mutlak ister nispi butlan hali olsun, evlenmenin hükümsüzlüğüne yol açan batıl olan evlenmelerde; mahkemece evliliğin butlan nedeniyle hükümsüz olduğuna dair verilecek karar kesinleşinceye kadar evlenme geçerlidir, bütün hüküm ve sonuçlarını doğurur.¹⁸⁶ Mutlan butlan hallerinde herkesin evliliğin hükümsüz olduğu iddiası ile dava açma hakkı bulunmaktadır. Hatta Cumhuriyet Savcısının, bir mutlak butlan sebebi varlığı öğrendiği halde hükümsüzlük nedeniyle sona erdirilmesi için dava açma yükümlülüğü vardır. Zira, TMK 146. maddesinin başlığı, “dava açma görevi ve hakkı” olarak düzenlenmiştir.¹⁸⁷

Nispi butlan hallerinde ise kanun koyucu tarafından evlilik akdinin taraflarının korunması amaçlanmıştır. Bunlar kamu düzenine ilişkin haller de olmadığından nispi butlan sebebiyle evliliğin hükümsüz olduğundan iptal edilmesi talebiyle dava açma hakkı kanunen yalnızca evlilik akdinin taraflarına tanınmıştır. Yalnızca yasal temsilci izni alınmadan evlenmede yasal temsilciye de hak tanınmıştır.¹⁸⁸

Yukarıda açıklandığı şekliyle butlan hallerinde evlilik mahkeme tarafından evliliğin hükümsüz olduğuna dair verilen kararın kesinleşmesine kadar geçerli bir evliliğin hüküm ve sonuçlarını doğurmaya devam edecektir.¹⁸⁹

İşte, TMK kapsamında, butlanla sakat olan evliliğin iptali için açılan davada verilen iptal kararının kesinleşmesi ile zamanaşımının başlayacağı kanunda açıkça zikredilmiştir. Burada kanun koyucunun, evlenme anının üzerinden uzunca bir süre geçmiş olması ihtimaline göre suçun işlendiği evlenme anını zamanaşımı hesabında esas almadığı düşünülmektedir. Bu bağlamda yukarıda mutlak butlan hallerinde

¹⁸⁴ ZEVLİLİLER, A.-ACABEY, M. B.-GÖKYAYLA, K. Emre, Medeni Hukuk, Ankara, 1997, s. 891.

¹⁸⁵ AKINTÜRK, T.-ATEŞ, D., Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku İkinci Cilt, İstanbul, 2017, s. 209; DURAL-ÖĞÜZ-GÜMÜŞ, s. 81; ÖZTAN, Bilge, Aile Hukuku, Ankara, 2015, s. 619.

¹⁸⁶ KILIÇOĞLU, Ahmet M., Aile Hukuku, Ankara, 2020. s. 78; ÖZTAN, s. 577; ZEVLİLİLER-ACABEY-GÖKYAYLA, s. 876.

¹⁸⁷ DURAL-ÖĞÜZ-GÜMÜŞ, s. 81;

¹⁸⁸ ZEVLİLİLER-ACABEY-GÖKYAYLA, s. 878.

¹⁸⁹ AKINTÜRK-ATEŞ, s. 208; DURAL-ÖĞÜZ-GÜMÜŞ, s. 80

evliliğin iptali için açılacak davanın hak düşürücü süreye tabi olmadığı ve nispi butlan hallerinde açılacak davanın her hâlükârda evlilik tarihinden itibaren 5 yıllık süre içerisinde açılabilir olduğuna özellikle değinilmiştir.

c) İftira Suçunda:

TCK'nın 267. maddesinde düzenlenen iftira suçunda ise 8. bent hükmüne göre zamanaşımı, mağdurun fiili işlemediğinin sabit olduğu günden başlayacaktır. Mağdurun fiili işlemediğinin sabit olması, kovuşturma aşamasında, ancak mağdur hakkında iftiraya dayalı olarak açılan kamu davasında beraat kararı verilmesi ve bu kararın kesinleşmesi ile mümkün olacaktır. Madde gerekçesinde de iftiranın ancak isnat edilen suç dolayısıyla yapılan kovuşturmada verilecek hüküm sonucu ile sabit hale geleceği açık olduğundan, bu nitelikteki düzenlemede zorunluluk bulunduğu açıklanmıştır.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi 2022/590 Esas, 2023/198 Karar sayılı 25/01/2023 tarihli kararında; *“Sanığın yargılama konusu eylemleri için, 5237 sayılı Kanun'un 267. maddesinin birinci fıkrası uyarınca belirlenecek cezanın türü ve üst haddine göre aynı Kanun'un 66. maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi gereği 8 yıllık olağan zamanaşımı, 67. maddesinin dördüncü fıkrası gereği 12 yıllık zamanaşımı süresinin öngörüldüğü anlaşılmıştır. 5237 sayılı Kanun'un 267 nci maddesinin sekizinci fıkrasında iftira suçundan dolayı dava zamanaşımının mağdurun fiili işlemediğinin sabit olduğu tarihten itibaren işlemeye başlayacağı düzenlenmiştir.*

Bu düzenlemeler ışığında somut olay değerlendirildiğinde; sanığın katılanlar A.K., İ. O. ve İ. T.'ye yönelik eyleminden katılanlar hakkında inceleme raporunun düzenlendiği 29.10.2006 tarihi; katılanlar K. A., Y.M., Y. Ş., M. Y.'ye yönelik eyleminden katılanlar hakkında idari soruşturma sonucunda adli işlem yapılmasına yer olmadığına dair kararın verildiği 21.08.2006 tarihi; mağdurlar A. H. E., A. Ş., E. E., N. E.'ye yönelik mağdurlar hakkındaki ihbarından döndüğü 11.12.2006 tarihinden itibaren zamanaşımının işlemeye başladığı anlaşılmıştır.

Sanığa yüklenen suçun yasa maddesinde öngörülen cezasının türü ve üst sınırı itibariyle 5237 sayılı Kanun'un 66. maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi, 67. maddesinin dördüncü fıkrasında öngörülen 12 yıllık olağanüstü dava zamanaşımının katılanlar ve mağdurlara atılı fiili işlemediklerinin sabit olduğu tarihler olan 21.08.2006, 29.10.2006 ve 11.12.2006'dan temyiz inceleme tarihine kadar gerçekleştiği anlaşılmış olduğundan; sanığın temyiz itirazları bu nedenle yerinde

görülmekle, sair yönleri incelenmeyen hükümlerin 5320 sayılı Yasa'nın 8. maddesinin birinci fıkrası gereğince uygulanması gereken 1412 sayılı CMUK' nın 321. maddesi uyarınca bozulmasına, ancak yeniden yargılama yapılmasını gerektirmeyen bu hususta anılan Yasanın 322. maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak karar verilmesi mümkün olduğundan sanık hakkında açılan kamu davalarının gerçekleşen dava zamanaşımı nedeniyle 5237 sayılı Kanun'un 66. maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi, 67. maddesinin dördüncü fıkrasının ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 223 üncü maddesinin sekizinci fıkrası gözetilerek düşürülmesine karar verilmiştir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle Espiye 1. Asliye Ceza Mahkemesi 23.05.2014 tarihli ve 2007/64 Esas, 2014/270 Karar sayılı kararına yönelik sanığın temyiz isteği yerinde görüldüğünden hükümlerin, 1412 sayılı Kanun'un 321 inci maddesinin birinci fıkrası gereği BOZULMASINA, bu husus yeniden yargılamayı gerektirmediğinden aynı Kanun'un 322. maddesinin birinci fıkrasının (1) numaralı bendinin verdiği yetkiye dayanılarak sanık hakkındaki kamu davalarının 5271 sayılı Kanun'un 223. maddesinin sekizinci fıkrası gereği gerçekleşen zamanaşımı nedeniyle, Tebliğnameye uygun olarak, oy birliğiyle DÜŞMESİNE" karar verilmiştir.

3- Cezalandırılabilme Şartını Taşıyan Suçlarda

Cezalandırılabilme şartları suçun unsurlarından olmayıp, suçun bütün unsurları ile tamamlanması akabinde ya da daha sonra failin cezalandırılabilmesini mümkün kılmak suretiyle ortaya çıkar.¹⁹⁰

5237 sayılı TCK'da bu konuda bir hüküm bulunmamakla birlikte, bir kısım yazarlar tarafından zamanaşımının şartın gerçekleşmesinden itibaren başlayacağı görüşü, aksi yöndeki görüşe sahip yazarlar tarafından da şartın gerçekleşmesinin zamanaşımı başlangıcına etkisi olmayacağı savunulmuştur.

Kanunumuzda bu hususta ayrıkı bir düzenleme bulunmadığından, suç için cezalandırılabilme şartı olsa dahi, şartın gerçekleştiği tarihin değil suçun unsurlarının oluştuğu, suçun işlendiği tarihin zamanaşımı başlangıcında esas alınması zorunludur.

Ancak, kaynak İtalyan Kanunu'nda cezalandırılabilme şartı taşıyan suçlarda zamanaşımının şartın gerçekleşmesiyle birlikte başlayacağı hususu düzenlenmiştir.¹⁹¹

¹⁹⁰ DÖNMEZER-ERMAN, s.260

¹⁹¹ DÖNMEZER-ERMAN, s. 260

Doktrinde de zamanaşımının şartın gerçekleşmesiyle birlikte başlaması gerektiğini savunan yazarlar fikirlerini, failin ancak şartın gerçekleşmesi ile devlet tarafından cezalandırılabilceği hususuna dayandırmıştır.¹⁹²

Kanımızca da şartları gerçekleşmesi halinde zamanaşımı kurumu ile devletin faili cezalandırma hakkından vazgeçtiği nazara alındığında, cezalandırılabilirliği şarta bağlı suçlarda, şart gerçekleşinceye kadar devletin cezalandırma yetkisi de başlamadığından, zamanaşımının, şartın gerçekleştiği tarihten itibaren başlaması fikri daha yerindedir.

4- Kovuşturma Şartı Taşıyan Suçlarda

Ceza muhakemesi alanına ilişkin olan kovuşturma şartlarının, suçun maddi ve manevi unsurları ile bir ilgisi bulunmamaktadır. Bunlar, ceza muhakemesi faaliyetinin yapılabilmesi için konulmuş şartlardır.¹⁹³

İzin, talep, dava açma süresi gibi bu şartlar, suç ve ceza politikaları gereği, fail hakkında suç şüphesine sahip görevli makamların harekete geçerek ceza muhakemesine başlamalarını şarta bağlar.¹⁹⁴ Bu yönüyle kanunda da aksi yönde düzenleme bulunmamakla, kovuşturması şarta bağlı olan suçlar hakkında da dava zamanaşımı genel hüküm gereği suçun işlendiği günden başlayacaktır.¹⁹⁵

5- Suçun İşlendiği Tarihin Belli Olmaması Halinde

Suçun işlendiği tarihin belli olmadığı hallerde dava zamanaşımı, failin en lehine olan tarihin suçun işlendiği gün olarak kabul edilmesiyle hesaplanır.¹⁹⁶ Failin lehine olan tarihin belirlenmesi yapılırken, daha eski ve daha yeni tarihler arasında daha eski olan tarih suçun işlendiği gün olarak kabul edilerek zamanaşımı hesaplanır.¹⁹⁷

(Kapatılan) Yargıtay 13. Ceza Dairesi'nin 2012/14308 Esas, 2013/23786 Karar sayılı kararında bu durum; ¹⁹⁸“*Ayrıntıları Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun Dairemizce de benimsenen 16.04.2002 tarih ve 5-106/232 sayılı bir kararında da*

¹⁹² TANER, s.33; DÖNMEZER-ERMAN, s.260; KOCA-ÜZÜLMEZ, s.764.

¹⁹³ YENİSEY-NUHOĞLU, s. 621.

¹⁹⁴ YENİSEY-NUHOĞLU, s. 729.

¹⁹⁵ ÖNDER, s.787-788

¹⁹⁶ DÖNMEZER-ERMAN, s.262

¹⁹⁷ DÖNMEZER-ERMAN, s. 262

¹⁹⁸ <https://karararama.yargitay.gov.tr/> E.T: 01/12/2023

belirtildiği üzere, suç tarihinin kesin olarak belirlenemediği hallerde sanık lehine hareket edilmesi gerektiği gözetilerek, gerekçeli karar başlığında “05.10.2007 – 23.10.2007 arası kesin olarak bilinmeyen bir tarihte” olarak yazılan suç tarihinin mahallinde “05.10.2007” olarak düzeltilmesi olanaklı görölmüşür...” şeklinde belirtilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DAVA ZAMANAŞIMI ENGELLERİ

I. GENEL OLARAK

Dava zamanaşımı süresi, suçun işlendiği günden başlayıp herhangi bir engelle karşılaşmaması halinde kanunda öngörülen sürenin dolması ile tamamlanır ve sonuç ve etkilerini doğurur. Ancak kanunda, dava zamanaşımının durması ve kesilmesi halleri, suçun işlenmesi ile başlayan sürenin işlemesine engel haller olarak düzenlenmiştir. Dava zamanaşımının durmasına sebep olan hallerde, sebep gerçekleşinceye kadar işleyen süre baki kalmakla, zamanaşımının durmasına sebep olan halin varlığı süresince işlemeyecek, durma sebebinin ortadan kalkmasıyla, zamanaşımı yönünden duran süre işlemeye devam edecektir. Dava zamanaşımının kesilmesi halinde ise, zamanaşımının kesilmesine sebep olan halin gerçekleşmesi ile suçun işlenmesiyle başlayan zamanaşımı süresi tamamen sıfırlanacak, kanunda öngörülen süre sil baştan işlemeye başlayacaktır. Bu haliyle, zamanaşımının bir engelle karşılaşması halinde, engel ortaya çıkıncaya kadar geçen sürenin, geçmemiş sayılarak yanması ve engelin ortadan kalmasıyla sürenin en baştan işlemeye başlaması haline “zamanaşımının kesilmesi”; engelin gerçekleştiği ana kadar zamanaşımı yönünden geçen sürenin etki ve sonuçlarının korunması ile engelin ortadan kalkmasına kadar etki ve sonuçlarını meydana getirmemesiyle, engelin ortadan kalktığı andan itibaren, zamanaşımının kaldığı yerden itibaren işlemesi suretiyle kanunda bahsi geçen sonuç ve etkileri meydana getirmesi haline “dava zamanaşımının durması” denir.¹⁹⁹ Çalışmamızın bu bölümünde dava zamanaşımının durması ve kesilmesi halleri tek tek incelenecek, dava zamanaşımının durması ve kesilmesi halleri arasındaki farklar ayrı başlık altından incelenecektir.

II. DAVA ZAMANAŞIMININ DURMASI

Dava zamanaşımının durması, kanunda sayılı kamu davasının yürütülmesine engel teşkil eden bazı hallerde, engel halin ortadan çıktığı andan kalkmasına kadar geçen süre zarfında, o ana kadar geçen sürenin saklı kalmasıyla, işlememesi halidir.²⁰⁰

¹⁹⁹ DÖNMEZER-ERMAN, s. 265

²⁰⁰ ÖZBEK- DOĞAN- BACAĞIZ, s.758.

Dava zamanaşımının durma halinde yeniden işlemeye başlaması, engel olan halin ortadan kalkması halinde mümkündür.²⁰¹

Dava zamanaşımının durmasına neden olan hallerde kamu davasının yürütülmesinin yahut soruşturma işlemi yapan savcılık makamının soruşturma işlemlerine devam etmesinin mümkün olmadığı açıktır. Bu nedenle, kovuşturma ya da soruşturmanın yürütülmesine engel teşkil eden halin varlığında ilgili suç için zamanaşımı süresinin de işlememesi düşüncesi oldukça yerindedir. Zira aksi durumda devletin yetkili makamlarının işlenen suç karşısında faaliyetinin devamına engel olunurken, sanık lehine olacak şekilde zamanaşımı süresinin işlemeye devam etmesi birbiri ile tutarsız olacaktır.

Dava zamanaşımının durduran sebepler kanunda sınırlı olarak sayılmakla birlikte zamanaşımının durması hususunda kanunda azami bir süre belirlenmemiştir. Sürenin yeniden işlemeye başlaması için engel halin ortadan kalkması gerektiğinden, kanunda azami bir süre belirlenmemiş olması karşısında, zamanaşımı süresi sınırsız olarak durabilir.²⁰² Bu noktada, kanunda azami süre belirlenmemiş olması hususu, durma sebeplerinin geçici olması ve sanık hakkında bu durumda usul işlemi yapılmadığından aleyhe durum doğurmadığı sebepler ile açıklanmaya çalışılırken, bu görüşlere sanığın suç ithamı baskısı altında kalmasının zarar sayılması gerektiği görüşü ile karşı çıkmıştır.²⁰³

A) Dava Zamanaşımını Durduran Nedenler

Dava zamanaşımını durduran haller kanunlarda sınırlı olarak sayılmıştır. Bu haller yorum ve kıyas yoluyla genişletilemez.

TCK'nın 67. maddesinin 1. fıkrasında, dava zamanaşımı durduran haller; soruşturma ve kovuşturma yapılmasının, izin veya karar alınması; başka bir mercide çözülmesi gereken bir meselenin çözümüne bağlı olduğu haller ve fail hakkında kaçaklık kararı verilmiş olması halleriyle sayılmıştır.

Bunun yanında, mevzuatta dağınık olarak CMK'da ve başkaca özel kanunlarda sayılan durma halleri de bulunmaktadır. Aşağıda yer alan başlıklar altında bu haller ayrı ayrı incelenecektir.

²⁰¹ EREM, s. 896

²⁰² DÖNMEZER-ERMAN, s.279

²⁰³ DÖNMEZER-ERMAN, s. 279

1- TCK’da Düzenlenen Dava Zamanaşımını Durduran Nedenler

a) İzin ya da Karar Alınması

Anayasanın 129. maddesinin son fıkrasında, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin işledikleri iddia edilen suçlarda ceza kovuşturması açılması, kanunda sayılı istisnalar dışında yine kanunda gösterilen idari mercilerden izin alınması şartına bağlanmıştır. TCK’nın 67. maddesinde, Anayasanın 129. maddesi ile aynı doğrultuda yapılan düzenleme ile soruşturma ya da kovuşturma yapılmasının izne bağlı olduğu hallerde, izin veya karar alınıncaya kadar suç faili hakkında işleyen zamanaşımı süresinin duracağı belirlenmiştir.

İzin, savcılık makamı tarafından sorulması üzerine, devlet makamlarından birinin, somut olayda dava açılmasında kamu yararı (maslahata uygunluk) bulunduğu kanaatine varması halinde, kanuni engeli kaldırarak, fail hakkında dava açılmasında bir engel bulunmadığını bildirmesidir.²⁰⁴ İzin, öğretide aktif ve pasif izin şeklinde ayrılmak suretiyle iki grupta incelenmiştir. Aktif izinde, devletin bazı organlarını icra ettikleri görevler bakımından korumak için, kamu görevinin yerine getirilmesinde görevlinin, hakkında görevi dava açılmasından boş yere kaygı duymaması amaçlanmıştır. Pasif izinde ise uygun olmayan hallerde dava açılmaması amaçlanmış, bu durumda icra edilen eylemin mahiyeti esas alınmıştır.²⁰⁵

Dava açılmasının izne bağlı olduğu hallerde de genel hüküm gereği suçun işlenmesi ile zamanaşımı süresi işlemeye başlar. Kanunda, kamu davası açılmasının izne bağlı olduğu hallerde dava zamanaşımının ne zaman duracağı ayrıca düzenlenmemiştir ancak öğretide, savcılık tarafından izin verilmesi talebi ile yetkili makama başvuru yaptığı an zamanaşımının duracağı hususunda görüş birliği bulunmaktadır.²⁰⁶ Duran zamanaşımı süresinin yeniden başlaması için ise yetkili makam tarafından verilen iznin, savcılığa tebliğine gerek bulunmamaktadır. Usule uygun olarak iznin verildiği tarihte duran zamanaşımı süresi kaldığı yerden yeniden işlemeye başlar.²⁰⁷

Savcılığın izin ya da karar verilmesi isteği ile yetkili makama yaptığı başvuru yerinde görülmeksizin reddedilir ise, izin verilmemesine dair karara karşı yapılan itiraz üzerine yapılan inceleme süresince de dava zamanaşımı duracaktır. Çünkü kanun

²⁰⁴ YENİSEY-NUHOĞLU, s. 635

²⁰⁵ YENİSEY-NUHOĞLU, s. 635

²⁰⁶ DÖNMEZER-ERMAN, s.276; EREM-DANIŞMAN-ARTUK, s. 1014; KUNTER, s. 81; ÖNDER, s.792

²⁰⁷ DÖNMEZER-ERMAN, s. 276

metninde açıkça, izin ya da karar alınması gereken hallerde duran zamanaşımının ancak izin ya da kararın alınması ile yeniden işlemeye başlayacağı ifade edilmiştir. Yetkili makamın izin talebini reddetmesi ya da red kararına ilişkin olarak yapılan itirazın yetkili merci tarafından yerinde görülmemesi üzerine verilen karar ile yargılama yapılması imkânı kalmayacağından zamanaşımı hesabı yapılmasına gerek kalmayacaktır.²⁰⁸

Yargıtay 4. Ceza Dairesi 30.09.2009 tarihli kararında; *"Ancak; Dava zamanaşımı süresinin hesaplanmasında zamanaşımını kesen ve durduran nedenlerin gözetilmesinde yasal zorunluluk bulunmaktadır. Y.C.G.K. 28.3.2006 tarih ve 38/94 sayılı kararında dava zamanaşımı süresini durduran nedenleri irdelerken uygulama açısından önemli açıklamalara yer vermiştir. Anılan kararda, " 765 sayılı T.C.Y.'nın zamanaşımını durduran nedenlerle ilgili 107. maddesi ve 5237 sayılı T.C.Y.'da benzer bir düzenleme olan 67/1 maddesinde durdurma nedenleri olarak izin veya karar alınması ya da bekletici sorun sayılmıştır. Bu yasal düzenlemelere göre, suçun işlenmesiyle başlayan dava zamanaşımı süresi, izin veya karar alınması için yetkili mercie başvurulduğu ya da bir bekletici sorunun ortaya çıktığı günde duracak, izin veya kararın alındığı tarihte ya da bekletici sorun çözümlendiğinde, kaldığı yerden işlemeye devam edecektir. Bu nedenle, durma süresinden önce geçmiş olan süre, durma süresinden sonra işleyen zamanaşımı süresine eklenecektir. 4483 sayılı Yasa uyarınca soruşturma izni istenmesi de dava zamanaşımını durduran nedenlerden izin hali ile ilgilidir. Bir memurun işlediği görev suçu nedeniyle Cumhuriyet savcısının yetkili makama soruşturma izni almak için başvurmasıyla dava zamanaşımı duracak, 4483 sayılı Yasada belirtilen yetkili makamın soruşturma izni vermesiyle süre kaldığı yerden işlemeye başlayacaktır. Konu öğretide de aynı şekilde değerlendirilmiştir."* denilmektedir.

İncelenen dosyada, Rize Cumhuriyet Başsavcılığınca görevi savsama suçunu işledikleri iddia edilen sanıklar hakkında 18.4.2005 tarihli iddianame ile kamu davası açıldığı, sanıkların savunmasının 26.7.2005 tarihinde saptandığı, bozma kararı öncesi sanıklar hakkında beraat hükümleri kurulduğu görülmektedir. Dava zamanaşımını kesen en son işlem 26.7.2005 tarihinde gerçekleştirilmiş olup sanıklara yükletilen görevi kötüye kullanma suçuna ilişkin 5 yıllık asli dava zamanaşımı süresinin karar tarihinde dolmadığı belirlenebilmektedir. Somut olayda dava zamanaşımını durduran

²⁰⁸ DÖNMEZER-ERMAN, s.276

neden bulunup bulunmadığına gelince; suç tarihinde sanık Nejat Ural'ın Tarım ve Köyişleri Bakanlığının ilgili kuruluşlarından Çay İşletmeleri (Çaykur) Genel Müdürlüğünde genel müdür, sanık Saadettin Turan'ın ise aynı kurumda proje ve inşaat daire başkanı oldukları, haklarında 4483 sayılı Yasa uyarınca ön inceleme yapılması için ilgili bakan tarafından 30.9.2003 tarihinde ön inceleme görevlendirildiği, ön incelemecinin hazırladığı rapora dayanarak ilgili bakanın, adı geçen sanıklar için 13.11.2003 tarihli soruşturma izni verdiği, sanıkların bu karara itirazını inceleyen Ankara Bölge İdare Mahkemesinin sanık Nejat Ural'ın itirazını 1.12.2004, sanık Saadettin Turan'ın itirazını ise 8.12.2004 tarihinde reddettiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, sanıklar açısından dava zamanaşımı süresi 30.9.2003 tarihinde duracak ve durma sanıkların soruşturma izni verilmesi kararına itirazın bölge idare mahkemesince reddedildiği tarihe kadar devam edecektir. Durma sürelerinin dava zamanaşımı süresinin hesabında dikkate alınmayacağı ve somut olayda 7 yıl 6 aylık mutlak dava zamanaşımı süresinin hüküm tarihi itibarıyla dolmadığı açıktır.

Yerel mahkeme tarafından yapılan açıklamalar ve dava zamanaşımı süresini durduran neden (soruşturma izni) dikkate alınmadan, sanıklar hakkında açılan kamu davalarının dava zamanaşımı süresi dolduğu gerekçesiyle ortadan kaldırılmasına (düşmesine) karar verilmesi,

Yasaya aykırı ve katılan idare vekili ile sanık Saadettin Turan müdafinin temyiz nedenleri yerinde görüldüğünden, tebliğnamedeki onama düşüncesinin reddiyle hükümlerin bozulmasına,"²⁰⁹ dair kararı ile suçun işlenmesiyle başlayan dava zamanaşımı süresi, izin veya karar alınması için yetkili mercie başvurulduğu ya da bir bekletici sorunun ortaya çıktığı günde duracağı, izin veya kararın alındığı tarihte ya da bekletici sorun çözümlendiğinde, kaldığı yerden işlemeye devam edeceği, durma süresinden önce geçmiş olan süre, durma süresinden sonra işleyen zamanaşımı süresine ekleneceği hususları açıklanmıştır.

Kovuşturma aşamasında, yargılaması yapılan suçun vasıf değiştirerek izne tabi olduğu anlaşılması halinde ya da izin yahut karar alınmadan dava açılması halinde, CMK'nın 223/8. maddesi uyarınca durma kararı verilerek, izin verilmesi halinde davaya devam edilmeli, aksi halde düşme kararı verilmelidir. Bu husus Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin 01/11/2022 tarihli kararında; "Sanık hakkında görevi kötüye

²⁰⁹ Yargıtay 4. Ceza Dairesi 2009/15175 Esas, 2009/15263 Karar, 30.09.2009 tarihli kararı(<https://portal.uyap.gov.tr/>)

kullanma suçundan kurulan mahkûmiyet hükmüne yönelik temyiz itirazlarının incelenmesinde ise;

Suç tarihinde Güneri köyü muhtarı olan sanık hakkında tanık Musa Kandemir'den tahsil ettiği 1.300 TL'yi ve köy işlerine harcadığı malzemeleri defter ve belgelere kaydetmediği kabul edilerek zincirleme olarak icrai davranışla görevi kötüye kullanma suçundan mahkumiyet hükmü kurulmuş ise de; dosya içerisinde bulunan Kozan Kaymakamlığının 27/06/2012 tarihli ve 25 sayılı soruşturma izni verilmesi kararında anılan fiillere yer verilmediği ve bu isnatlara yönelik soruşturma izni bulunmadığı, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca sanık hakkında bu eylemler nedeniyle yetkili merciden soruşturma izni alınması gerektiği ancak dosyada izin alındığına ilişkin bilgi ve belge bulunmadığından durma kararı verilerek yetkili merciden soruşturma izni istenmesi ve hasıl olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerektiği gözetilmeden, yargılamaya devam edilerek yazılı şekilde hüküm tesisi”²¹⁰ hükmün bozulmasına konu edilmekle açıklanmıştır.

Gelinen aşama itibariyle, soruşturma ve kovuşturmanın devam için gerekli görülen iznin, suçun zamanaşımına uğramasından önce talep edilmesi gerektiği hususuna değinilmesinde fayda görülmektedir. Zira, zamanaşımının durması sebebi olarak düzenlenen izin halinde, izin talebinde bulunulan zamana kadar işleyen zamanaşımı süresi korunacağından, zamanaşımına uğramış bir suç için izin talebinde bulunulması sonuç olarak bir fark yaratmayacak, zamanaşımının etki ve sonuçları kanunda öngörülen hali ile doğacaktır.

Verilen iznin geri alınıp alınamayacağı hususunda öğretide yapılan tartışma ve değerlendirmeler sonucunda, iznin geri alınmasının mümkün olduğunu savunan görüşe sahip olanlar, izin verilmesini gerektiren sebeplerin, geri alınmasında da haklılık yaratacağını savunmuştur. Diğer yandan, yetkili makamın izin hususunda takdirine dayalı olarak yaptığı değerlendirme uyarınca verdiği kararın, somut olayda koşulların değişmesi geri alınmasının mümkün olduğu da ifade edilmiştir. İznin geri alınmasının mümkün olduğunu savunan görüşün kabulü halinde dahi, bu durumun zamanaşımının durmasına bir etkisi olmadığı kabul edilmelidir.²¹¹

²¹⁰ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 2018/9272 Esas, 2022/12923 Karar, 01/11/2022 tarihli kararı(<https://portal.uyap.gov.tr/>)

²¹¹ KUNTER, s. 88.,

Yetkili makam tarafından verilen iznin geri alınamayacağı görüşüne sahip olanlar ise, böylesine bir durumun izin veren idari makamın izni geri almasının, ceza muhakemesi başladıktan sonra muhakeme üzerinde tasarrufta bulunması anlamına geleceğini ve bu durumun kabul edilemez olduğunu ifade etmişlerdir.²¹²

Mevzuatta dağınık halde bulunan soruşturma ve kovuşturma yapılmasının izne bağlı olduğu hallerden bazıları şunlardır;

5237 sayılı TCK'nın 299. maddesinde düzenlenen "Cumhurbaşkanına Hakaret"; 305. Maddesinde düzenlenen "Savaş hali dışında temel milli yararlar karşı faaliyette bulunmak için yarar sağlama"; 306. Maddede düzenlenen "Yabancı devlet aleyhine asker toplama" suçları yönünden: Bu suçların kovuşturması Adalet Bakanı'nın vereceği izne bağlanmıştır. Askeri ceza kanununa tabi olan kimseler bakımından ise izin vermeye yetkili makam Milli Savunma Bakanıdır. (1637 sayılı Askeri Ceza Kanunu madde 48)

5237 sayılı TCK'nın 301. maddesinde düzenlenen "Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin Kurum ve Organlarını Aşağılama" suçu yönünden; 30/04/2008 tarihli 5759 sayılı kanun ile değişik dördüncü fıkra uyarınca, bu suç nedeniyle soruşturma yapılması Adalet Bakanlığının iznine bağlıdır.

2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun 82. Maddesi uyarınca; "Hakim ve cumhuriyet savcılarının görevden doğan ve görev sırasında işlenen suçları, sıfat ve görevleri gereğine uymayan tutum ve davranışları nedeniyle, haklarında inceleme ve soruşturma yapılması Adalet Bakanlığının iznine bağlıdır. Adalet Bakanı inceleme ve soruşturmayı, adalet müfettişleri veya hakkında soruşturma yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle yaptırabilir."

1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 58. maddesinin birinci fıkrasına göre; "Avukatların avukatlık veya Türkiye Barolar Birliği ya da baroların organlarındaki görevlerinden doğan veya görev sırasında işledikleri suçlardan dolayı haklarında soruşturma, Adalet Bakanlığının vereceği izin üzerine, suçun işlendiği yer Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır."

1512 sayılı Noterlik Kanunu'nun 153. maddesi uyarınca, "Noterlerin görevden doğan veya görev sırasında işledikleri suçlardan dolayı soruşturma yapılabilmesi Adalet Bakanlığının iznine bağlıdır."

²¹² TOROSLU, Nevzat-FEYZİÖĞLU Metin, Ceza Muhakemesi, Ankara 2006, s. 52.

4483 sayılı Memurların ve Diğer Kamu Görevlilerin Yargılanması Hakkında Kanunu'nun 1. maddesi'nde; *"Bu kanunun amacı, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlardan dolayı yargılanabilmeleri için izin vermeye yetkili mercileri belirtmek ve izlenecek usulü düzenlemektir."* Şeklinde hükme yer verilmiştir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 161. maddesinin beşinci bendinde; *"Kanun tarafından kendilerine verilen veya kanun dairesinde kendilerinden istenen adliye adliye ile ilgili görev veya işlerde kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kamu görevlileri ile Cumhuriyet savcılarının sözlü veya yazılı istem ve emirlerini yapmakta kötüye kullanma veya ihmalleri görülen kolluk amir ve memurları hakkında Cumhuriyet savcılarınca doğrudan doğruya soruşturma yapılır en üst dereceli kolluk amirleri hakkında ise, hakimlerin görevlerinden dolayı tabi oldukları yargılama usulleri uygulanır."* yer verilen bu düzenleme ile en üst dereceli kolluk amirleri hakkında izin sisteminin getirilmiş olduğu görülmektedir.

Anayasanın 83. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca; *"Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen milletvekili, meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz."* Milletvekilleri hakkında işledikleri suçtan dava açılabilmesi, dokunulmazlıklarının kaldırılması şartına bağlıdır. Bu durumda savcılık tarafından TBMM'ye başvuru yapıldığı anda dava zamanaşımı duracak, dokunulmazlığın kaldırılması kararı verilmesi akabinde yeniden işlemeye başlayacaktır. Öğretide, ilgili düzenlemenin aslında ceza zamanaşımını ifade etmekte olduğu, ancak hükmün geniş yorumlanması ile dava zamanaşımını da kapsayacak şekilde anlaşılması gerektiği görüşü de yer bulmuştur.²¹³ Yargıtay uygulamasında ise kişinin milletvekili seçilmesiyle birlikte dava zamanaşımının duracağı benimsenmiştir.²¹⁴

b) Bekletici Meselenin Çözümü

5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinin birinci fıkrası ile, soruşturma ve kovuşturma yapılmasının başka bir mercide çözülmesi gereken bir meselenin sonucuna bağlı olduğu hallerde, meselenin çözümüne kadar dava zamanaşımının duracağı belirlenmiştir.

²¹³ DÖNMEZER-ERMAN, s. 276

²¹⁴ Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 15/06/2021 tarih 2021/2857 Esas, 2021/6607 Karar, <https://portal.uyap.gov.tr/>

Ceza mahkemesi tarafından devam eden kamu yargılamasında, başka bir ceza mahkemesi, hukuk mahkemesi ya da idare mahkemesi tarafından çözümlenmesi gereken ve öncelikle halledilmesi gereken bir meseleye rastlanabilir.²¹⁵ Bu durumda bekletici meselenin varlığından söz edilir.

Bekletici mesele yapılması gereken bir meselenin varlığı halinde, başka mercide çözülmesi gereken mesele çözümlenmedikçe, ceza davasında yargılamaya devam etmek mümkün olmayacağından, davanın olduğu yerde durması, beklenen meselenin çözümlenmesine kadar dava zamanaşımının işlememesi gerekmektedir.²¹⁶

Nitekim Yargıtay 8. Ceza Dairesi 14.06.2022 tarihli kararında; *"Bartın Kadastro Mahkemesinin 2013/90 Esas ve 2015/18 Karar sayılı dava dosyasında dava konusu yerle ilgili olarak kadastro tespitinin iptali davasının ön mesele kabul edilerek 10.02.2010 tarihinden itibaren bekletici mesele yapıldığı, mahkemece söz konusu dosyaya ilişkin olarak bekletici mesele kararının kaldırılmadığı ve bu dosyanın kesinleşeceği tarihe kadar TCK'nın 67/1. maddesi uyarınca dava zamanaşımı süresi durduğu gözetilmeden, yazılı şekilde hüküm kurulması,"* hükmün bozulması sebebi yapılmakla, bekletici mesele ara kararı kaldırılmadığı sürece, bekletici mesele yapılan uyuşmazlığın çözümlenmesine kadar dava zamanaşımının işlemeyeceği belirtilmiştir.²¹⁷

Bekletici mesele ile dava zamanaşımının durması halinin meydana gelebilmesi için, çözümlenmesi beklenen meselenin, ceza yargılamasının başlamasına ya da devamına engel mahiyette olması gerekir. Yargılaması yapılan asıl davanın devamı niteliğinde yahut devamı ya da parçası halinde olan, bilirkişi raporu alınması için dosyanın havale edilmesi, alınan karara başka bir merci önünde itiraz edilmesi gibi haller zamanaşımını durdurmayacaktır.²¹⁸ Adli tıptan raporu alınması, kati raporun beklenmesi, dosyanın bilirkişiye tevdi veya bir karara görevli ve yetkili makam nezdinde itiraz edilmesi halleri görülmekte olan ceza davasının bütünlüğü içerisindeki konular olduklarından, bu halde dava zamanaşımı durmaz.

²¹⁵ ÖNDER, s.792

²¹⁶ DÖNMEZER-ERMAN, s. 277

²¹⁷ Yargıtay 8. Ceza Dairesi 2022/866 Esas, 2022/9562 Karar, 14.06.2022 tarihli kararı, (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

²¹⁸ KUNTER, s. 91; DÖNMEZER-ERMAN, s.278

1.Başka Bir Mercide Çözülmesi Kanuni Düzenleme ile Zorunlu Olan Meseleler

Bir sorunun bekletici mesele yapılması kural olarak ihtiyari olsa da bazı hallerde bir sorunun bekletici mesele yapılmasında zorunluluk bulunmamaktadır.²¹⁹

1.a. Uygulanacak Normun Anayasaya Aykırılığı

Anayasanın 152. maddesi uyarınca, davaya bakmakta olan mahkeme tarafından uygulanacak kanun veya bir kanun hükmünün Anayasaya aykırı görülmesi yahut taraflardan birinin bu konuda iddiasının ciddi bulunması halinde Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılabilir. Mahkeme tarafından bu hususun kendi kendine çözülmesi mümkün olmadığından, Anayasa mahkemesi tarafından bir karar verilinceye kadar davanın geri bırakılması zorunlu olacak ve bu süre içerisinde dava zamanaşımı işlemeyecektir.²²⁰

Bu durumda Anayasa Mahkemesi tarafından 5 aylık süre içerisinde bir karar verilmemesi halinde ceza mahkemesi, yürürlükteki kanuna göre yargılamaya devam etmek zorundadır. Anayasa mahkemesi tarafından 5 aylık süre içerisinde bekletici mesele yapılan hususta karar verilmemesi halinde, dosyanın Anayasa Mahkemesine gönderilmesi ile duran zamanaşımı, 5 aylık sürenin dolması ile kaldığı işlemeye başlayacaktır. Buna karşılık 5 aylık süre içerisinde Anayasa Mahkemesi tarafından uyumsuzluk hakkında karar verilmesi halinde dava zamanaşımı Anayasa Mahkemesi kararı tarihinden itibaren işlemeye devam eder.²²¹

1.b. 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 41. Maddesi uyarınca;

Danıştay dışında bir Türk yargı organı önünde yapılmakta olan yargılamada, bir kimsenin Türk vatandaşı olup olmadığı iddiası veya yargı merciinin bu konuda tereddüte düşmesi halinde bu husus İçişleri Bakanlığı'ndan sorulacaktır. İçişleri Bakanlığı tarafından verilen karar, davaya bakmakta olan mahkeme tarafından taraflara tebliğ edilecek, ilgililer tarafından bakanlık kararına karşı bir aylık süre içerisinde Danıştay'a başvuru yapılması mümkün olacaktır. Kanun maddesinin açık hükmü gereği bu hususta Danıştay tarafından bir karar verilinceye kadar görülmekte olan dava duracaktır. Bu halde, Danıştay tarafından müracaatların 3 aylık süre

²¹⁹ YENİSEY-NUHOĞLU, s.165

²²⁰ KOCA-ÜZÜLMEZ, s.768.

²²¹ TAŞDEMİR, s.218

içerisinde kesin olarak karara bağlanması da hükme bağlandığından, uyuşmazlığa bakan mahkemenin taraflara süre vermesi ile duran dava zamanaşımı, 3 aylık sürenin sonunda kaldığı yerden işlemeye devam edecektir.

2. Hâkimin Takdirine Göre Bekletici Mesele Yapılan Haller

Kanunun bekletici mesele yapılmasını zorunlu tuttuğu ve açıkça düzenleme yaptığı haller dışında bir sorunun bekletici mesele yapılması hâkimin takdirindedir.

5271 sayılı CMK'nın 218. maddesinin birinci fıkrası ile ceza hakimine, yüklenen suçun ispatının başka bir mahkemenin görev alanına giren bir sorunun çözümüne bağlı olması halinde, sorunla ilgili olarak görevli mahkemede dava açılması veya açılmış davanın sonuçlanması için bekletici mesele kararı verebilme yetkisi tanınmıştır.

Bekletici meselenin zamanaşımını durdurma sonuç ve etkisini göstermesi için sorunun kamu davasının açılması yahut devamına engel olacak mahiyette olması gerekir.²²²

Bekletici mesele yapılan sorunun, mahkemeyi bağlayıcı nitelikte olması gerekir. Mahkemenin serbestçe takdir hakkı bulunan hallerde bekletici mesele kararı verilse dahi zamanaşımını durdurucu etki doğmayacaktır.²²³

Kanuna aykırı şekilde bekletici mesele yapılması kararı verilen hallerde dava zamanaşımının durması sonucu doğmayacaktır.²²⁴ Örneğin, sanık ya da mağdurun yaşına itiraz edilmesi halinde ceza mahkemesi nispi muhakeme yaparak yaşı düzeltmekle yükümlü olduğundan, hukuk mahkemesinde dava açılmasını isteyemeyecektir. (5271 sayılı CMK, madde 218/2.) Bu durumda, bekletici mesele yapma yasağının varlığından söz edilebilir.²²⁵

Yargıtay'ın uygulaması ile bekletici mesele yapılması gereken haller içtihatlar ile şekillenmiştir. Örneğin,

5941 sayılı Çek Kanunu kapsamında sanığın cezai sorumluluğunun devam edip etmediğinin tespiti açısından, Asliye Ticaret Mahkemesinde devam etmekte olan ilgili konkordato tasdiki yargılaması,²²⁶

²²² TAŞDEMİR, s. 218

²²³ ÖNDER, s. 792.

²²⁴ TANER, Fahri Gökçen, Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Ankara 2008, s.90

²²⁵ TANER: s. 696; YENİSEY-NUHOĞLU: s. 165 ; TOROSLU-FEYZİOĞLU: s. 93.

²²⁶ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 2021/19298 Esas, 2022/3425 Karar, 24/02/2022 tarih

Sanığın dava açıldığı tarihte nüfus kaydında ölü görüldüğü halde, asliye hukuk mahkemesinde devam etmekte olan nüfus kaydında düzeltim davası,²²⁷

Suçta sürüklenen çocuğun, alınan hastane raporuna göre yaşının düzeltilmesi halinde annesi ile arasında 12 yıldan az süre olacağı tespit edildiği halde, suça sürüklenen çocuğun annesi hakkında açılacak yaş düzeltim davasının,²²⁸ CMK'nın 218/1. maddesi uyarınca bekletici mesele yapılması gerektiğine değinilmiştir.

Ceza mahkemesinin bir sorunu bekletici mesele yaptığı andan itibaren duran zamanaşımı, bekletici mesele yapılan uyuşmazlığı çözmekle görevli mahkemenin meseleyi çözümü ile kaldığı yerden işlemeye devam edecektir.

Dava zamanaşımının durması haline ilişkin olarak kanunda azami bir süre belirlenmemiştir.

c) Fail Hakkında Kaçaklık Kararı Verilmiş Olması

Fail hakkında kaçaklık kararının verilmesi ile zamanaşımının durması hali mülga kanunda yer almamakla, ilk kez 5237 sayılı TCK'da düzenlenmiştir. 5237 sayılı TCK'nın 76. maddesi ile *“kanun gereğince kaçak olduğu hususunda karar verilmiş olan suç faili hakkında bu karar kaldırılincaya kadar dava zamanaşımı durur.”* düzenlemesi getirilmiştir.

CMUK döneminde, madde metninde kaçaklık haline ilişkin tanım içeriğine yer verilmemekle birlikte, 223. maddesinin ikinci fıkrasında, kaçak olan sanık hakkında yargılamanın yokluğunda devamı ve bitirilmesine ilişkin ibare yer almaktaydı. Bunun dışında CMUK döneminde kaçaklık hali düzenlemesi bulunmamaktaydı.

Kaçaklık hali ise 5271 sayılı CMK'nın 247. maddesinin birinci fıkrasında *“Hakındaki soruşturmanın veya kovuşturmanın sonuçsuz kalmasını sağlamak amacıyla yurt içinde saklanan veya yabancı ülkede bulunan ve bu nedenle Cumhuriyet savcısı veya mahkeme tarafından kendisine ulaşılmayan kişiye kaçak denir.”* şeklinde tanımlanmıştır.

Kaçak tanımı, maddenin ilk halinde yer almamakla birlikte, 24/11/2016 tarihli 6763 sayılı Kanun'un 32. maddesiyle soruşturma evresini de içerir, 01/02/2018 tarihli 7072 sayılı Kanun'un 11. maddesi ile soruşturmayı sonuçsuz bırakmak maksadıyla

²²⁷ Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2019/2487 Esas, 2019/4981 Karar, 23/05/2019 tarih(<https://portal.uyap.gov.tr/>)

²²⁸ Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 2018/10447 Esas, 2019/3055 Karar, 05/03/2019 tarih(<https://portal.uyap.gov.tr/>)

yurtiçi veya yurtdışında saklanan ve Cumhuriyet Savcısı tarafından kendisine ulaşılmayan kişileri de kapsar şekilde genişletilmiştir. Olağanüstü hâl döneminde hukuki düzenleme haline getirilen bu değişikliklerin kalıcı olmasının, hukuk devleti ilkelerini zedeler nitelikte olduğuna dair ileri sürülen görüşe bu noktada değinmek gerekir.²²⁹

Kaçaklık kararı verilmesi usulü aynı maddenin ikinci fıkrasında gösterilmiştir. Kaçaklık kararı verilmesine dair izlenmesi gereken usulü içeren ikinci fıkra, 25/05/2005 tarihli 5353 sayılı kanunun 31. maddesi ile eklenmiştir. Bu kanunu düzenleme yapılmadan önce madde metninde kaçaklık kararı alınması usulünü düzenleyen bir açıklama bulunmamaktaydı. CMK'nın 247. maddesinin alt komisyon gerekçesinde kaçaklık kararının nasıl alınacağına dair açıklama yer almakta ise de gerekçenin, kanun önüne geçirilmek suretiyle esas alınması mümkün olmadığından meydana gelen boşluk eleştirilmekteydi.²³⁰

Bu nedenle 5271 sayılı CMK'nın mevcut haliyle kaçaklık halinin hem tanımına hem de kararın alınmasına ilişkin usule yönelik olarak içerdiği düzenlemeler önemli ve yenilik katar niteliktedir.

Bu durumda 5271 sayılı CMK'nın 247. maddesinin ikinci fıkrasında gösterilen usulüne uygun olarak kaçaklık kararı verilmesi halinde, kaçaklık kararının verildiği tarihten itibaren kaçaklık kararının kaldırılması anına dek dava zamanaşımı süresi işlemeyecektir.²³¹

2- Dava Zamanaşımının Durmasına Dair TCK Dışındaki Nedenler

a) Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi

2005 yılında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanun'nda yer alarak hukuk sistemimizde yer alan kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu, 5560 sayılı kanun ile CMK'nın 171 ve ÇKK'nın 19. maddesinde yapılan değişiklik ile hem çocuk hem de yetişkinler bakımından uygulanabilir hale getirilmiştir.

5271 sayılı CMK'nın 171. maddesiyle yetişkinler için kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilecek hal ve şartlar düzenlenmiş; ÇKK'nun 19. maddesi ile de çocuklar yönünden kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilmesi şartları CMK'nın ilgili maddesindeki koşulların oluşmasına

²²⁹ YENİSEY-NUHOĞLU, s.855.

²³⁰ ÖZBEK, V. Özer-DOĞAN, Koray- BACAKSIZ, Pınar, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.838.

²³¹ BAKICI, s. 1523

bağlanmıştır. Bu kapsamda, CMK'nın 171. maddesine sayılan koşulların varlığı halinde Cumhuriyet savcısı tarafından yetişkinler için 5; çocuklar için 3 yıl süreyle kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilecektir.

5271 sayılı CMK'nın 171. maddesinin dördüncü fıkrasının son cümlesi ile erteleme süresi boyunca dava zamanaşımının duracağı belirlenmiştir. Bu haliyle suçun işlenmesi ile başlayan dava zamanaşımı süresi, Cumhuriyet savcısı tarafından kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilmesi ile duracaktır. Erteleme süresi içerisinde yeni bir kasıtlı suç işlenmemesi halinde kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilecek aksi halde kamu davası açılacaktır. Erteleme süresi içerisinde yeni bir suç işlendiği halde, ilk suçun işlendiği tarihte işlemeye başlayıp, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilmesiyle duran zamanaşımı, ikinci suçun işlendiği tarihte kaldığı yerden işlemeye devam edecektir.²³²

Kanımızca da devletin, erteleme süresi belirleyerek sanık hakkında cezai işlem yapmak hakkını kullanmadığı süre yönünden, zamanaşımının da işlemeyeceğine dair düzenleme yerindedir.

b) Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması

5237 sayılı TCK'nın 231. maddesinde yazılı şartların gerçekleşmesi halinde mahkeme tarafından, sanıklar hakkında 5; suça sürüklenen çocuklar hakkında 3 yıl süre ile denetimli serbestlik tedbirine hükmedilebilir. (TCK 231/8, ÇKK 23.) Aynı maddenin sekizinci bendine göre denetim süresi içerisinde dava zamanaşımı durur.

Hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararı, itiraza tabi kararlardan olduğundan, suçun işlendiği tarih itibariyle başlayan dava zamanaşımı, mahkeme tarafından verilen bu kararın itiraz edilmeksizin ya da itiraz mercii tarafından itirazın reddine dair karar verilmesi ile kesinleşmesi üzerine durur. Belirlenen denetim süresi içerisinde yeni bir kasti suç işlenmemesi ve yükümlülöklere uygun davranılması halinde, denetim süresi sonunda davanın düşmesine karar verilecektir. Mahkemece belirlenen denetim süresi içerisinde yeniden kasti bir suç işlenmesi halinde ise duran zamanaşımı, ikinci suçun işlendiği tarihten itibaren kaldığı yerden işlemeye devam eder.

²³² CERTEL, s. 80

c) Uzlaşma Teklifinde Bulunulması

5271 sayılı CMK'nın 253. maddesinin yirmi birinci fıkrasında yer alan; *“Şüpheli, mağdur ya da suçtan zarar görenden birine ilk uzlaşma teklifinde bulunulduğu tarihten itibaren, uzlaşma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç, uzlaştırmacının raporunu düzenleyerek Cumhuriyet savcısına verdiği tarihe kadar dava zamanaşımı ile kovuşturma koşulu olan dava süresi işlemez.”* Hükmü 06/12/2006 tarih ve 5560 sayılı kanun değişikliği ile getirilmiştir.

5560 sayılı kanunun gerekçesinde anılan bu hüküm yönünden, uzlaşma süresinde oldukça kısa süreler öngörülmüş ise de bazı dava sürelerinin kısalığı karşısında düzenlemenin önem arz ettiği belirtilmiştir.²³³

CMK'nın 254. maddesinin birinci fıkrası uyarınca kanunun 253. maddesinde yer alan uzlaşmaya ilişkin hükümler, kovuşturma aşamasında da mahkemeler tarafından kıyasen uygulanacaktır. Bu durumda, suçun işlenmesi ile başlayan dava zamanaşımı süresi, şüpheli, mağdur ya da suçtan zarar gören kişilerden birine uzlaşma teklifinde bulunulması ile duracaktır.

Kanuni düzenleme ile zamanaşımının durması haline sınır getirilmiş, “uzlaşma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en geç, uzlaştırmacının raporunu düzenleyerek Cumhuriyet savcısına verdiği” tarihte duran zamanaşımının kaldığı yerden işlemeye başlayacağı belirtilmiştir.

Uzlaşmanın, zamanaşımı süresini durduran bir sebep olarak kanun koyucu tarafından düzenlenmesindeki amaç, uzlaşma sırasında kasıtlı sürecin uzatılması ile dava zamanaşımı süresinin dolmasına neden olunmasının engellenmesidir.²³⁴

d) Görev Uyuşmazlığının Çözümünün Beklenmesi

12/06/1979 tarih ve 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanunun 18/1-2 maddesiyle; *Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulduğu resmi yazı ile kendisine bildirilen yargı mercii, görev konusunda Uyuşmazlık Mahkemesince bir karar verilinceye kadar davanın görülmesini geri bırakır. Bu takdirde zamanaşımı süreleriyle öbür kanuni veya hâkim tarafından verilen süreler, işin yeniden incelenmesine başlanacağı güne kadar durur. Şu kadar ki, Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulduğunu bildiren yazının alındığı günden başlamak üzere altı ay içinde bu*

²³³<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=48045&pkanunnumarasi=5560> E.T. 01/12/2022

²³⁴ TANER, 2008, s.97

mahkemenin kararı gelmezse yargı mercii davayı görmeye devam eder.” Şeklinde yer alan düzenleme ile özel bir durma hali kabul edilmiştir. Aynı madde ile Uyuşmazlık Mahkemesinin kararının beklendiği halde dava zamanaşımının durması azami altı ay olarak belirlenmiş, üst sınır kanun lafzı ile getirilmiştir.

e) Bankacılık Kanunu’ndaki Özel Düzenleme

5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 165. maddesinde; *“dosyanın bilirkişiye teslimi tarihinde dava zamanaşımı duracağı ve bilirkişi raporunun mahkemeye verildiği günden itibaren sürenin yeniden işlemeye başlayacağı”* düzenlenmiştir.

Kanımızca, ilgili kanunda yer alan bu düzenleme, bekletici mesele başlığı altında yapılan incelemelerde ifade edildiği üzere, asıl yargılamanın aşaması niteliğinde olan, yargılamanın devamına engel olmayan hallerin bekletici mesele yapılamayacağı hususu karşısında, yerinde bir düzenleme olarak görülmemektedir. Kanun kapsamı dışında kalan suçların devam eden yargılamasında bilirkişiye başvurulması hali dava zamanaşımının işlemesine engel olmaz iken yalnızca Bankacılık Kanunu kapsamında yapılan bu düzenleme karşısında, kanun gerekçesinde dahi yasa koyucu tarafından bir açıklama yapılmamıştır.

f) Yangın, Yer Sarsıntısı, Seylap veya Heyelan Sebebiyle Mahkeme ve Adliye Dairelerinde Ziyaa Uğrayan Dosyalar Hakkında Yapılacak Muamelelere Dair Kanunda Yer Alan Düzenleme

4473 sayılı kanunun 23/01/2008 tarih 5728 sayılı kanunun 117. maddesi ile değişik 43. maddesi uyarınca, *“Bir doğal veya sosyal felaket nedeniyle ya da başka herhangi bir sebeple belgelerin yok olması veya kaybolması hâlinde dava zamanaşımı süresi dosya kovuşturma işlemlerine devam edecek ölçüde tamamlanuncaya kadar işlemez. Ancak, dosyanın yok edilmesine veya kaybolmasına kasten sebebiyet verilmemiş olması hâlinde bu durma süresi beş yıldan fazla olamaz.”* Şeklinde yer verilen özel düzenleme ile kanuni şartların oluşması halinde zamanaşımının azami 5 yıl duracağının kabul edildiği görülmektedir.²³⁵

²³⁵<https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=54956&pkanunnumarasi=5728> E.T. 01/12/2022

A) Dava Zamanaşımının Durmasının Etkileri

Kanunda sınırlı şekilde sayılı durma sebeplerinin gerçekleşmesiyle, suç tarihi itibarıyla işlemeye başlayan dava zamanaşımı durur, durma sebebinin ortadan kalkmasıyla birlikte süre, kaldığı yerden işlemeye devam eder. Zamanaşımının durması halinde, durma ile engelin ortadan kalkmasıyla yeniden sürenin işlemeye başlaması arasında geçen zaman dilimi, zamanaşımı süresinin hesabında dikkate alınmaz.²³⁶

TCK'da zamanaşımının durması konusunda belirlenmiş azami bir süre bulunmamaktadır. Bu nedenle öğretide, zamanaşımının sınırsız süre ile durabileceği ifade edilmiştir.²³⁷ Ayırksı olarak, Anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvuru yapılması halinde ise 5 aylık azami sürenin belirlenmiş olduğu yukarıda incelenmiştir.

Ancak Dönmezer/Erman tarafından, failin, zamanaşımının durduğu süre suç ithamı altında kalması halinin suç faili yönünden zarar sayılması gerektiği ifade edilmiş, Kunter tarafından ise zamanaşımının durması hali için kanunda azami süre belirlemesi yapılması gerektiği görüşü öne sürülmüştür.²³⁸

İştirak halinde işlenen suçlarda; hâkim tarafından kendisi yönünden durma sebebi meydana gelen sanık hakkında davanın ayrılmış olması hali dışında, duran zamanaşımı şerik olan tüm sanıkları etkileyecektir.²³⁹ 5237 sayılı yasada, durma sebeplerinin şeriklere sirayeti konusunda bir düzenleme yer almamakla birlikte kurumun hukuki niteliğinden, birlikte görülmesi zorunlu olan davalarda durma etkisinin tüm şerikler yönünden meydana geleceği sonucu çıkmaktadır.

Hakkında durma sebebi meydana gelen sanık yönünden ayrılarak görülüp görülmeyeceğini takdir yetkisi davaya bakan hakimdedir. Kanunun, davaların birlikte görülmesini zorunlu kıldığı hallerde dava zamanaşımı tüm sanıklar için duracaktır. Fakat bekletici mesele halinde, yargılamaya devam eden mahkemenin çözümünü beklediği sorun tüm sanıkları etkiler mahiyette olduğundan hepsi yönünden dava zamanaşımı duracaktır. Ancak iştirak halinde işlenen suçlarda durma sebebinin, sadece bir sanıkla ilgili olarak, izin veya karar alınması gibi bir sebeple gerçekleştiği halde, yasada ayırksı bir hüküm bulunmadığından, sadece hakkında durma sebebi

²³⁶ BAKICI, s. 1523

²³⁷ DEMİRBAŞ, s. 784; DÖNMEZER-ERMAN, C. III, s. 279.

²³⁸ KUNTER, s. 78

²³⁹ DÖNMEZER-ERMAN, s. 279

meydana gelen sanık hakkında zamanaşımının duracağı, bu durumda davanın ayrılarak görülmesinin daha uygun olduğu görüşü de öne sürülmüştür.²⁴⁰

I. DAVA ZAMANAŞIMININ KESİLMESİ

Suçun işlendiği tarihte başlayan dava zamanaşımı, bir engelle karşılaşmadığı halde, kanunda öngörülen sürenin dolması ile etki ve sonuçlarını doğuracaktır. Dava zamanaşımının kesen sebepler ise dava zamanaşımı yönünden engel niteliğindedir.

Dönmezer/Erman tarafından, zamanaşımının kesilmesi konusunda öne sürülen üç sistem ve gerekçeleri şu şekilde aktarılmıştır;

Dava zamanaşımının kesilmesinin kabul edilemez olduğunu savunan görüşe göre; zamanaşımının kesilmesi halinin, suçun işlendiği tarihten itibaren zamanaşımının işlemeye başlayacağı yönündeki kurala aykırı olduğu, dava zamanaşımı sürelerinin kanun ile belirlenmesine rağmen, aynı kanun koyucu tarafından sürelerin uzatılmasının çelişki meydana getirecek olduğu ve eşitlik ilkesine aykırı olduğu, zamanaşımının kesilmesi suretiyle, faili kovuşturmak noktasında toplum yararının kalmadığı, delillerin toplanması ve ileri sürülmesinin imkansız hale geldiği noktada, zamanaşımının kesilmesi sebebi dava açılmasının haklılık doğurmayacağı ifade edilmiştir. Bu görüşe sahip yazarlar tarafından zamanaşımı kesen tek neden mahkûmiyet hükmü olarak kabul edilmiştir.²⁴¹

Her türlü usul işleminin dava zamanaşımı kesmesi görüşüne sahip yazarlara göre ise; adalet örgütü tarafından, suçun ve suçlu hakkında soruşturma ya da kovuşturma sürdürülerek, adalet örgütünün hareketsiz kalmadığı süre boyunca zamanaşımının gerçekleştiğinden bahsedilemeyeceği, suçluları meydana çıkarmak ve cezalandırmak için yapılan işlemler sırasında geçen sürenin, cezasızlık kaynağı haline getirilmemesi gerektiği, bu nedenle her türlü usul işleminin zamanaşımını kesici etki yaratması gerekmektedir.²⁴²

Bazı yazarlar tarafından ise; her türlü usul işleminin zamanaşımını kesmesinin kabul edilemeyeceği, bu halde toplum yararı kalmadığı halde ceza davalarına devam edilmesi sonucu doğacağı, zamanın etkisinin tarafların keyfi tutumlarına bırakılmasına neden olacağı, hiçbir suretle zamanaşımının kesilemeyeceği görüşünün de savunulamayacağı zira, bu durumun suçun kesin delillerinin elde edildiği halde suçun

²⁴⁰ BAKICI, s. 1523

²⁴¹ DÖNMEZER-ERMAN, s. 265

²⁴² DÖNMEZER-ERMAN, s. 266

zamanaşımına uğradığının kabulünü zorunlu kılacak olduğu ancak, toplum yararının varlığını gösteren önemli usul işlemlerinin yapıldığı hallerde zamanaşımının dolmuş sayılamayacağı, bu türden usul işlemlerinin ancak hakimlikçe yapılanlardan ibaret olabileceği, kesme halinde zamanaşımı yeniden başlasa dahi belli bir sınırın aşılamayacağını ifade edildiği görülmüştür.²⁴³

Kanımızca, 5237 sayılı TCK'da zamanaşımını kesen sebeplerin sınırlı olarak sayılması ve kesme haline ilişkin olarak azami süre belirlenmiş olması hali, kanun koyucu tarafından, yukarıda incelendiği haliyle her türlü usul işleminin zamanaşımını kesmesinin kabul edilemeyeceği, görüşünün benimsendiğini göstermektedir.

Dava zamanaşımının kesilmesi, kanunda kesme nedeni sayılan bir halin ortaya çıkması ile zamanaşımı yönünden o ana kadar işlemiş olan sürenin işlememiş sayılmasıdır. Dava zamanaşımı kesildiği halde, zamanaşımını kesen sebebin ortadan kalkması ile yasa da belirtilen dava zamanaşımı süreleri hiç işlememiş gibi baştan işlemeye başlayacaktır.²⁴⁴

Dava zamanaşımının kesilmesi, kesme sebebinin meydana geldiği anda zamanaşımı yönünden işleyen süreyi tamamen yok etmek suretiyle, davanın canlandırılması etkisi gösterdiğinden, kesme nedenlerinin kanunda açıkça ve tek tek gösterilmesi gerekmektedir.²⁴⁵ Zamanaşımının kesilmesi sanık aleyhine bir durum olduğundan, kesme sebeplerinin yorum yoluyla genişletilmesi, ceza hukuku ilkelerine aykırı olacaktır.²⁴⁶

A) Dava Zamanaşımını Kesen Nedenler

Dava zamanaşımını kesen nedenler, 5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinin ikinci fıkrasında; bir suçla ilgili olarak, şüpheli veya sanıklardan birinin savcı huzurunda ifadesinin alınması veya sorguya çekilmesi, şüpheli veya sanıklardan biri hakkında tutuklama kararı verilmesi, suçla ilgili olarak iddianame düzenlenmesi ve sanıklardan bir kısmı hakkında da olsa mahkûmiyet kararı verilmesi, olarak sınırlı şekilde sayılmıştır.

²⁴³ DÖNMEZER-ERMAN, s. 266.

²⁴⁴ ÖZBEK-DOĞAN-BACAĞSIZ, s. 443.

²⁴⁵ TANER, 2007, s.101

²⁴⁶ DÖNMEZER-ERMAN, s. 267

a) Şüpheli veya Sanıklardan Birinin Savcı Huzurunda İfadesinin Alınması veya Sorguya Çekilmesi

TCK'nın 67. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “şüpheli”, “sanık”, “ifade” ve “sorgu” kavramları, 5271 sayılı CMK'nın “Tanımlar” başlıklı 2. maddesinde açıklanmıştır. Bu düzenlemeye göre,

a) *Şüpheli: Soruşturma aşamasında suç şüphesi altında bulunan kişiyi,*

b) *Sanık: Kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar, suç şüphesi altında bulunan kişiyi,*

g) *İfade alma: Şüphelinin kolluk görevlileri veya Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesini,*

h) *Sorgu: Şüpheli veya sanığın hâkim veya mahkeme tarafından soruşturma veya kovuşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesini ifade eder.*

TCK'nın 62. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan; “bir suçla ilgili olarak, şüpheli veya sanıklardan birinin savcı huzurunda ifadesinin alınması veya sorguya çekilmesi” ifadesinden, her ne kadar kolluğun da soruşturma aşamasında şüphelinin ifadesini alması mümkün ise de bu durumun zamanaşımının kesilmesi sonucunu doğurmayacaktır.

Sorgu işlemi, CMK'nın 2. maddesinde açıklandığı üzere, hâkim veya mahkeme tarafından icra edilir.

Yetkili makamlar tarafından yapılan sorgu ve ifade işleminin zamanaşımını kesme etkisini doğurması için, failin, soruşturma konusu suçla ilgili olarak şüpheli veya sanık sıfatıyla dinlenmesi gerekmektedir. Tanık sıfatıyla sorgusu yapılan ya da ifadesi alınan bir kişinin daha sonra aynı suçtan sanık ya da şüpheli olduğunun anlaşılması halinde, önceki sorgu şüpheli veya sanık sıfatıyla yapılmadığından zamanaşımı kesilmeyecektir.²⁴⁷

Diğer yandan, ifade ver sorgu işleminin, zamanaşımına konu olan eyleme ilişkin olarak yapılan soruşturma ve kovuşturma kapsamında alınmış olması gerekir. Başka bir suç nedeniyle yapılan işlemler zamanaşımını kesmez.

Cumhuriyet savcısı tarafından ifade alma işlemi ya da hâkim tarafından sorguya çekilmede işlemin şüpheli veya sanığa haklarının hatırlatılması suretiyle yapılması gerekir.²⁴⁸ Sorgusu yapılırken sanığa CMK 147. maddesinde yer alan hakların hiç hatırlatılmaması ya da eksik hatırlatılması halinde hata sanığın kendisi

²⁴⁷ DÖNMEZER-ERMAN, s. 270

²⁴⁸ TAŞDEMİR, s.245

dışında bir sebepten kaynaklandığından sanık aleyhine olan zamanaşımının kesilmesi sonucu doğmaz.²⁴⁹

Sanığın sorgusunun istinabe yoluyla yapılması ya da naip hâkim tarafından işlemin yerine getirilmesi halinde de dava zamanaşımı kesilecektir.²⁵⁰ Ancak CMK 192/6. maddesi uyarınca istinabe yasağı olan hallerde, savunma geçerli olmadığından zamanaşımı kesilmeyecektir.²⁵¹

Sanığın tüm hakları hatırlatılması karşısında susma hakkını kullandığı durumda da zamanaşımı kesilecektir.²⁵²

Usule aykırı olarak iddianame okunmadan savunma alınması, sanığın yaşı gereği kapalı duruşma yapılması gerekirken açık duruşmada savunmasının alınması, zorunlu müdafî atanması gereken hal bulunmakta iken müdafî bulunmaksızın savunma alınması, CMK 176/4 uyarınca sanığa iddianamenin tebliği ile duruşma günü arasında bir haftadan az süre bulunduğu halde savunmasının alınması hallerinde yapılan işlemler usule aykırı olduğundan dava zamanaşımı kesilmez.²⁵³ Ancak duruşmada sanığa soru sorulması, sanığın bozmaya karşı diyeceklerinin sorulması, sanığın ek savunma verilmek maksadıyla dinlenmesi, keşfe davet, yazı ve imza tatbiki için davet, mahkûmiyet hükmü dışındaki kararlar, sanığın yeniden suç işlemesi halleri zamanaşımını kesmez.²⁵⁴

Sanığın sorgusunun görevsiz mahkemede yapılması: Uygulamada sıkça karşılaşılmaması nedeniyle bu hususa ayrıca değinmek gereği duyulmuştur.

1412 sayılı CMUK'un yürürlükte olduğu dönemde, yerleşik Yargıtay uygulaması ile de görevsiz mahkemede yapılan sorgu işleminin zamanaşımını keseceği, görevli mahkemede yeniden savunma alınmasının zamanaşımını kesmeyeceği görüşü benimsenmişti.²⁵⁵ Bu uygulamanın altında, sanığın kendisinde kaynaklanmayan bir sebepten dolayı aleyhine sonuç doğmasının engellenmesi fikri yatmaktaydı.²⁵⁶

5271 sayılı CMK'nın 7. maddesinin birinci fıkrasıyla yürürlüğe giren; *“Yenilenmesi mümkün olmayanlar dışında, görevli olmayan hâkim veya mahkemece*

²⁴⁹ TAŞDEMİR, s.245

²⁵⁰ ÖNDER, s.794

²⁵¹ CERTEL, s. 62

²⁵² DÖNMEZER-ERMAN, s. 270

²⁵³ CERTEL, s. 87-88

²⁵⁴ TAŞDEMİR, s. 246

²⁵⁵ DÖNMEZER-ERMAN, s. 270

²⁵⁶ KUBİLAY, s. 244

yapılan işlemler hükümsüzdür.” hükmü karşısında, görevsiz mahkemede yapılan sorgunun zamanaşımını kesip kesmeyeceği tartışmalı hale gelmiştir. Bu konuda, görevsiz mahkemenin yaptığı sorgu hükümsüz olduğundan hukuken sonuç doğurmayacağı, zamanaşımının kesilmeyeceğini²⁵⁷ beyan edenler olduğu gibi, suçun vasfının değişmesi nedeniyle görevsiz mahkeme tarafından verilen görevsizlik kararı üzerine, üst mahkeme tarafından suç vasfı değişikliği kabul edilir ise, zamanaşımının görevli mahkeme tarafından sorgunun yapıldığı tarih olduğunu savunanlar²⁵⁸ da vardır.

Kanımızca da yerleşik uygulama ve öğretideki açıklamalar uyarınca, 5237 sayılı TCK’nın *yürürlüğe girdiği tarihten öncesine* ilişkin olarak; görevli mahkemenin değişmesi halinde görevsiz mahkeme tarafından yapılan sorgu ile zamanaşımının kesilmiş olduğu, görevsizlik kararı ile dosyanın gönderildiği mahkemede sanığın görevsizlik kararına diyeceklerinin sorulması ve yeniden savunmasının alınması işleminin yeniden zamanaşımını kesme etkisi doğurmayacağı ortadadır.²⁵⁹

Buna karşılık, 5271 sayılı CMK’nın yürürlük tarihinden sonra, görevsiz mahkeme tarafından yapılan işlemlerin hükümsüz sayılması karşısında, mülga kanun dönemindeki uygulama ve yorumun kabul edilemeyeceği, görevsizlik kararı verildiği halde sanığın görevli mahkeme tarafından sorgusunun yapıldığı tarihte zamanaşımının kesildiğini kabul etmek zorunludur. Ancak bu halde de 5320 sayılı Yasasının 4/2. maddesindeki; *"Ancak, Ceza Muhakemesi Kanununun yürürlüğe girmesinden önce soruşturma ve kovuşturma evrelerinde yapılmış işlem ve kararlar hukuki geçerliliklerini sürdürürler"* hükmü karşısında, 01 Haziran 2005 tarihinden önce sanığın sorgusunun görevsiz mahkemede alınması halinin zamanaşımını keseceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Yargıtay 12. Ceza Dairesi, 2021/6838 Esas, 2022/654 Karar, 26/01/2022 tarihli kararında; *"2863 sayılı Kanuna aykırılık suçundan sanık hakkında açılan kamu davasının zamanaşımı nedeniyle düşmesine ilişkin hüküm, katılan vekili tarafından temyiz edilmekle, dosya incelenerek gereği düşünüldü:*

²⁵⁷ KUBİLAY, s. 246

²⁵⁸ CERTEL, s. 87

²⁵⁹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2010/2-136 Esas, 2010/229 Karar, 23.11.2010 tarihli kararı (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

Zamanaşımını en son kesen işlem olarak sanığın görevli mahkemede alınan 06/01/2012 tarihli savunması yerine görevsiz mahkemede alınan 11/01/2010 tarihli savunmasının kabul edilmesi sonuca etkili olmadığından bozma nedeni yapılmamıştır.

Bozma ilamına uyularak yapılan yargılama sonunda, sanık hakkında açılan kamu davasının, savunma tarihinden itibaren 8 yıllık olağan zamanaşımı süresinin karar tarihi itibarıyla dolduğu, gerekçeleri gösterilerek mahkemece düşürülmesine karar verilmesinde isabetsizlik bulunmadığından, katılan vekilinin, verilen kararın usul ve yasaya aykırı olduğuna ilişkin temyiz itirazlarının reddiyle, davanın düşmesine ilişkin hükmün isteme uygun olarak ONANMASINA, 26/01/2022 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.²⁶⁰ şeklindeki ilamı ile 01/06/2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı kanundan sonraki döneme ilişkin tarihte, görevli mahkemede alınan savunmasının kesme tarihi olarak nazara alınması gerektiği açıklanmıştır.

01 Haziran 2005 öncesi ve sonrası dönemde görevsiz mahkeme tarafından yapılan sorgunun dava zamanaşımını kesip kesmeyeceği tartışmasına Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 23.11.2010 tarihli kararında şu şekilde değinilmiştir;

"Suç tarihinin 10.03.2004, iddianame havale tarihinin 16.04.2004, sanığın suç niteliğinin değişmesi gerekçesiyle 22.10.2004 tarihinde görevsizlik kararı veren Menderes Sulh Ceza Mahkemesinde savunma yaptığı tarihin 11.06.2004, görevsizlik kararı üzerine sanığın görevli Menderes Asliye Ceza Mahkemesince yeniden savunmasına başvurulduğu tarihin ise 12.05.2005 olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, görevli mahkemece verilen beraat hükmü 31.05.2007, Özel Daire onama kararı da 11.05.2010 tarihlidir.

01 Haziran 2005 tarihinden önceki Ceza Genel Kurulu kararlarında duraksamasız olarak kabul edildiği üzere; zamanaşımını kesen sorgu, görevsiz mahkemece usulüne uygun olarak yapılmış olan savunma alma işlemidir, görevsizlik kararı üzerine görevli mahkemece yapılan savunma alma işlemi ise bu anlamda sorgu değildir ve zamanaşımını kesmez. (Ceza Genel Kurulunun 25.06.1996/108-158, 02.02.1999/334-5 ve 25.09.2001/168-171 gün ve sayılı kararları) Bu konuda öğretide de aynı görüş hakimdir. (Dönmezer-Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C.3, s.266 vd.)

Buna karşılık; 01 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı CYY'nın 7. maddesinde, "Yenilenmesi mümkün olmayanlar dışında, görevli olmayan hakim

²⁶⁰ Yargıtay 12. Ceza Dairesi, 2021/6838 Esas, 2022/654 Karar, 26/01/2022 tarihli kararı(<https://portal.uyap.gov.tr/>)

veya mahkemece yapılan işlemler hükümsüzdür" şeklindeki düzenlemeye yer verilmiştir.

Buna göre; önceki durumun aksine, 01 Haziran 2005 tarihinden sonra yapılan işlemler açısından, "zamanaşımını kesen sorgunun, görevsiz mahkemece yapılan ifade alma işlemi" olduğunu söylemek mümkün değil ise de; 5320 sayılı Yasasının 4/2. maddesindeki; "Ancak, Ceza Muhakemesi Kanununun yürürlüğe girmesinden önce soruşturma ve kovuşturma evrelerinde yapılmış işlem ve kararlar hukuki geçerliliklerini sürdürürler" hükmü karşısında, görevsiz mahkemedeki ifade alma işleminin 01 Haziran 2005 tarihinden önce, 11.06.2004 tarihinde yapıldığı somut olay açısından, görevsiz mahkemedeki sorgunun geçersiz olduğundan ve zamanaşımını kesmeyeceğinden bahsedilemez.

Ayrıca; Ceza Genel Kurulunun duraksamasız içtihatlarına göre, "zamanaşımının gerçekleşmesi halinde", derhal beraat kararı verilmesini gerektiren haller hariç, öncelikle "beraat" değil, "zamanaşımı nedeniyle düşme" kararı verilmelidir.

Açıklanan nedenlerle; zamanaşımını kesen son işlemin 11.06.2004 tarihinde görevsiz mahkemece yapılan sorgu olduğunun belirlendiği olayda, Özel Dairece onama kararının verildiği 11.05.2010 tarihinden önce, 11.06.2009 tarihi itibarıyla, sanığa atılı olan ve başka bir suç oluşturması olasılığı bulunmayan eylemin 765 sayılı TCY'nın 491 ve 492. maddelerinde düzenlenen suçlar için öngörülmüş olan 5 yıllık asli zamanaşımı dolmuştur.

Bu itibarla, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı itirazının kabulü ile Özel Daire onama kararının kaldırılmasına, yerel mahkeme hükmünün, zamanaşımının dolması nedeniyle bozulmasına ancak bu husus yeniden yargılamayı gerektirmeyeceğinden "kamu davasının zamanaşımının dolması nedeniyle düşmesine" karar verilmelidir.²⁶¹ Buradan anlaşılabacağı üzere uygulamada da 01 Haziran 2005 tarihinden önce, sanığın sorgusu görevsiz mahkemede yapılmış olsa dahi zamanaşımını kesecektir.

5271 sayılı CMK'nın 20. maddesi uyarınca; "yetkili olmayan hâkim veya mahkemece yapılan işlemler, sadece yetkisizlik nedeniyle hükümsüz sayılamaz." Hükmün lafzına göre, yer bakımından yetkisiz mahkemenin yaptığı sorgu işleminin

²⁶¹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2010/2-136 Esas, 2010/229 Karar, 23.11.2010 tarihli kararı. (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

dava zamanaşımını kesici etkisinin yetkisizlik kararı ile ortadan kalkmayacağı anlaşılmaktadır.

Muhakkik tarafından yapılan işlemler; 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun ile memurlar için özel soruşturma yöntemleri belirlendiği gibi bazı kamu görevlilerinde de işlemler sırasında ifade alma yetkisi verilmiştir. Doktrinde, 4483 sayılı Kanun kapsamında yapılan soruşturmasının hazırlık soruşturması niteliğinde olduğu, TCK'nın 67/2. maddesi uyarınca Cumhuriyet savcısının ifade alma işleminin zamanaşımını keseceği kabul edildiğinden muhakkik tarafından alınan ifadenin de zamanaşımını keseceği, nitekim Yargutay Ceza Genel Kurulu'nun 14/09/1987 gün 199/343 sayılı kararının da aynı doğrultuda olduğunu savunan yazarlar vardır.²⁶² Aksi görüşteki yazarlar tarafından ise, asli görevi ifade almak olan kolluğun yaptığı işlemin bile zamanaşımını kesmediğini, muhakkik tarafından yapılan işlemin de zamanaşımını kesme etkisi doğurmayacağını, 4483 sayılı yasa ile mülga kanundaki tahkik sisteminin terkedilmesiyle izin sistemine geçilmiş olduğunu, izin sisteminde soruşturmanın ancak Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacağını belirtmişlerdir.²⁶³

Bu kapsamda, mülga TCK'da zamanaşımı kesen nedenlere ilişkin düzenlemenin “adli makamlar önünde sorgu” şeklinde kaleme alındığı, muhakkik tarafından yapılan işlemlerin zamanaşımını kesici etki doğurduğuna dair içtihatların da bu kapsamda olduğu ancak 5271 sayılı TCK'nın 67/2. maddesinde zamanaşımını kesen işlemler ve yetkili organların sınırlı olarak tek tek sayılmış olduğu, dolayısıyla 5271 sayılı TCK'nın yürürlük tarihinden itibaren muhakkik tarafından yapılan ifade alma işleminin zamanaşımını kesmeyeceği şeklindeki izah kanımızca daha yerindedir.

b) Şüpheli veya Sanıklardan Biri Hakkında Tutuklama Kararı Verilmesi

Mülga 765 sayılı TCK'da “yakalama, tevkif, celp ve ihzar müzekkereleri” şeklinde sıralanan özgürlüğü bağlayıcı tedbirler kesme nedenleri olarak sayılmışken, 5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinin ikinci fıkrasının b bendinde, yalnızca şüpheli veya sanıklardan biri hakkında tutuklama kararı verilmesinin zamanaşımını keseceği düzenlenmiştir. 5271 sayılı CMK'nın 100. maddesinde sayılan hallerin varlığı halinde, soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının istemi üzerine Sulh Ceza Hâkimi

²⁶² BAKICI, s. 1524

²⁶³ CERTEL, s. 85

tarafından, kovuşturma aşamasında ise Cumhuriyet savcısının istemi üzerine ya da re'sen mahkeme tarafından sanığın tutuklanmasına karar verilebilir.

TCK'nın 67. maddesinin ikinci fıkrasında “*şüpheli veya sanıklardan biri hakkında tutuklama kararı verilmesi*” zamanaşımını kesen neden olarak sayıldığından, tutuklama kararın verildiği gün ve saatte dava zamanaşımı kesilecek, kararın tebliğ edilmesi ya da tutuklama kararının infaz edilmesi beklenmeyecektir.²⁶⁴

Sanık veya şüpheli hakkında verilen tutuklama kararı, yalnızca tutuklanmasına karar verilen suç yönünden zamanaşımını kesecek, tutukluluğun devamına ilişkin kararlar zamanaşımının yeniden kesmeyecektir.²⁶⁵

5271 sayılı CMK'da gıyabi tutuklama müzekkeresi düzenlemesi olanağı bulunmamakla birlikte kanunun 248. maddesinin 5. fıkrası ile “*kaçak hakkında 100'üncü ve sonraki maddeler gereğince, sulh ceza hâkimi veya mahkeme tarafından yokluğunda tutuklama kararı verilebilir.*” İstisna bir hal düzenlenmiştir. Anılan hükme göre kaçak hakkında gıyabi tutuklama kararı verilmesi halinde de kararın verildiği tarihte kaçak sanık yönünden zamanaşımı kesilecektir.

Sanık hakkında gıyabi tutuklama kararı verildiği bu durumda, karara istinaden çıkarılan tutuklama müzekkeresi infaz görmeksizin ya da geri alınmaksızın sanık hakkında yeniden gıyabi tutuklama müzekkeresi çıkarılmasının zamanaşımını yeniden kesmeyecektir.²⁶⁶

Mülga kanunda, tutuklama halinde dava zamanaşımının kesme etkisinin yalnızca hakkında tutuklama kararı verilen sanık yönünden doğacağı kabul edilmesine karşılık, 5237 sayılı TCK ile suçun iştirak halinde işlenmesi ya da birden fazla sanık bulunması halinde zamanaşımının tüm sanıklar yönünden kesileceği, tüm sanıklara sirayet edeceği düzenlenmiştir.²⁶⁷

Yabancı makamlarca, suçlunun Türkiye'ye iadesi amacıyla, Türk makamlarına niyabeten yapılan tutuklama işlemi de dava zamanaşımını keser.²⁶⁸ Yargıtay 10. Ceza Dairesi'nin 17/07/2006 tarihli kararında da atıf yapıldığı üzere Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun ²⁶⁹ 28/03/2000 tarihli kararı ile sanığın yurtdışında yakalanarak

²⁶⁴ TAŞDEMİR, s. 248

²⁶⁵ DÖNMEZER-ERMAN, s. 269

²⁶⁶ BAKICI, s. 1527

²⁶⁷ KOCA-ÜZÜLMEZ, s. 770.

²⁶⁸ TAŞDEMİR, s.284; DEMİRBAŞ, s.785.

²⁶⁹ Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 17/07/2006 tarih, 2006/2404 Esas, 2006/9624 Karar sayılı kararı.

(<https://portal.uyap.gov.tr/>)

Türkiye'ye iade amacıyla niyabeten tutuklama işleminin dava zamanaşımını keseceği uygulamada da benimsenmiştir.

Bu anlamda tutuklama, suçluların iadesi (geri verilmesi) kapsamında gerçekleşebilir. Suçluların iadesi yahut geri verilmesi, yurt dışına kaçmış olan hükümlü hakkında verilmiş bir mahkûmiyet kararının infazı için hükümlünün yahut yargılamasının yapılabilmesi için failin, bulunduğu ülke makamı tarafından, infaz ve yargı yetkisine sahip olan devlete verilmesidir.²⁷⁰ Bu kapsamda geri verme, bir adli yardımlaşma kurumudur.²⁷¹

Devletimiz bakımından suçluların iadesine dair usul ve esaslar, 23/04/2016 tarihinde yürürlüğe giren 6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu; 18/11/1959 tarihli 7376 sayılı kanun ile onaylanan 13/12/1957 tarihli Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve bazı devletler ile yapılan ikili iade sözleşmelerine göre belirlenmektedir.²⁷²

Kovuşturulan kişinin geri verme süreci içerisinde kaçmasını önlemek maksadıyla yapılan tutuklama geri verme tutuklamasıdır. Geri verme tutuklaması CMK hükümlerine göre değil, 6706 sayılı kanun ve ülkemizin taraf olduğu tek ya da çok taraflı uluslararası sözleşme hükümlerine uygun olarak yapılmaktadır. Bu kapsamda tutuklama nedeninin bulunup bulunmadığı ve tutukluluk süreleri de anılan kanun ve sözleşme hükümlerine göre belirlenecektir.²⁷³

6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu'nun Geçici Tutuklama başlıklı 14. maddesi uyarınca;

“(1) İade talebine konu olabilecek bir suçun işlendiğinin kabulü için kuvvetli şüphe bulunması hâlinde, iade talebinin Merkezî Makama ulaşmasından önce, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşma hükümleri veya mütekabiliyet ilkesi çerçevesinde, ilgili devletin talebi ve Merkezî Makamın uygun bulması üzerine kişi geçici olarak tutuklanabilir.

(2) İade talebine konu olabilecek ve 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 12. maddesinin üçüncü fıkrasının (a) bendi kapsamına giren bir suç

²⁷⁰ DEMİRBAŞ, s.193.

²⁷¹ TEZCAN, Durmuş- ERDEM, M. Ruhan, ÖNOK, R. Murat, Uluslararası Ceza Hukuku, 6. Baskı, 2021 Ankara, s.216.

²⁷² SİDAS'a taraf olan devletler ve ikili anlaşmalar için bkz. (<https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/iade-islemininin-hukuki-dayanaklari18022020012050>) E.T. 22/12/2022

²⁷³ TEZCAN-ERDEM-ÖNOK, s. 254.

işlediği yönünde kuvvetli şüphe bulunan kişi, ilgili devletin talebi aranmaksızın geçici olarak tutuklanabilir.

(3) İlgili devletin geçici tutuklama talebi, Merkezî Makam tarafından iade amacıyla yakalanması ve Cumhuriyet başsavcılığına sevki için İçişleri Bakanlığına gönderilir. Yakalanan kişi, geçici tutuklama hususunda karar verilmek üzere en geç yirmi dört saat içinde sulh ceza hâkimi önüne çıkarılır. Sulh ceza hâkimi geçici tutuklanması talep edilen kişiye, rızaya dayalı iade imkânı ile bunun hukukî sonuçları hakkında bilgi verdikten sonra talep hakkında karar verir.

(4) Geçici tutuklama süresi ilgili milletlerarası andlaşma hükümlerine göre belirlenir. Mütakabiliyet ilkesi çerçevesinde kişi, en fazla kırk gün geçici tutuklu kalabilir.

(5) Geçici tutuklama yerine kişinin kaçmasına engel olacak şekilde Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu maddesi uyarınca adlî kontrol kararı verilebilir.

(6) İlgili devlet tarafından dördüncü fıkrada belirtilen süre içinde iade evrakının gönderilmemesi hâlinde geçici tutuklama veya adlî kontrol kararı kaldırılır. Bu durum, iade talebinin alınmasından sonra iade amacıyla koruma tedbirleri uygulanmasına engel teşkil etmez.”

Kanun, 15. maddesindeki düzenleme ile iade talebinde görevli ve yetkili mahkemeyi, kişinin bulunduğu yer ağır ceza mahkemesi olarak belirlemiştir. Kişinin bulunduğu yerin belli olmaması halinde yetkili mahkeme, Ankara ağır ceza mahkemesidir.

Aynı kanunun 16. maddesi uyarınca, iade sürecinde kişinin tutuklanması halinde tutukluluk halinin görevli ve yetkili ağır ceza mahkemesi tarafından en geç 30 günlük süreler içerisinde incelenecektir. Maddenin 4. fıkrası ile geri verme amacıyla gerçekleştirilen geçici tutuklama halinde tutukluluk süresine azami bir sınır getirilmiş, tutukluluk süresinin, kişinin iade talebine konu suçtan dolayı alabileceği veya mahkûm olduğu infaz süresini geçemeyeceği belirlenmiştir.

Taraf olunan ikili sözleşmede, geçici tutuklamaya ilişkin tutukluluk süresinin 6706 sayılı kanunda belirlenen azami süreden fazla olması halinde, ikili sözleşme hükümlerinin uygulanması gerektiği düşünülmektedir. Zira 6706 sayılı kanun, geçici tutuklamaya ilişkin olarak 14. Maddesinin birinci fıkrasında, milletlerarası sözleşme hükümleri ve mütakabiliyet ilkesine atıf yapmaktadır.

c) Suçla İlgili Olarak İddianame Düzenlenmesi

İddianame, soruşturma aşamasının sonunda, şüphelinin, toplanan deliller suç işlediği yönünde yeterli şüphe edinilen Cumhuriyet savcısı tarafından mahkemeye hitaben yazılan bir belgedir. (CMK 170/2.)

5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinin ikinci fıkrasının c bendi ile suçla ilgili olarak iddianame düzenlenmesi dava zamanaşımı kesen hallerden biri olarak kabul edilmiştir. Mülga 765 sayılı TCK'da "mahkeme yazılan iddianamenin" zamanaşımını keseceği kabul edildiğinde, kanunun lafzındaki bu farklılığın zamanaşımının kesilmesi anına ilişkin olarak farklı zaman dilimlerini ifade etmekte olup olmadığı hususu öğretide tartışılmıştır. İddianamenin düzenlendiği tarihte zamanaşımını kesme sonuç ve etkisinin doğacağını savunan yazarlar olduğu²⁷⁴ gibi bu etkinin, iddianamenin ilgili mahkemeye teslimi ile doğacağını savunan yazarlar²⁷⁵ vardır. Ancak, kanunun açık lafzında, iddianamenin düzenlendiği tarihin zamanaşımını keseceğinin belirtildiği, kastedilen iddianamenin mahkemeye sunulduğu ya da mahkeme tarafından iddianamenin kabulünün yapıldığı an olsa idi ilgili maddenin bu şekilde kaleme alınabileceği gözetildiğinde, kanımızca da zamanaşımının kesilmesi etkisi ve sonucu iddianamenin düzenlendiği tarihte meydana gelecektir.

Zamanaşımının kesilmesi için iddianamenin mahkeme tarafından kabulü gerekmediği gibi sanığa tebliğine de gerek yoktur. Cumhuriyet savcısı tarafından, daha önce düzenlenen iddianamede yer almayan bir suç yönünden ek iddianame düzenlenmesi halinde, ek iddianameye konu suç yönünden zamanaşımı, ek iddianamenin düzenlendiği tarihte kesilecektir.²⁷⁶

İddianamenin iadesi halinde; 5237 sayılı CMK'nın 174. maddesinde sayılan hallerde iddianamenin iadesi mümkün olduğundan, iddianamenin iade edilmesi halinde zamanaşımının ne zaman kesilmiş sayılacağı hususuna değinmek gerekmiştir. Bu noktada bazı yazarlar tarafından, TCK'nın 67. maddesinde yalnızca iddianamenin düzenlendiği tarih esas alındığından, düzenlenen iddianamenin iadesi halinde dâhi düzenleme tarihinde zamanaşımının kesileceği²⁷⁷, bazı yazarlar tarafından da iddianamenin mahkeme tarafından iade edilmesi ile ortada sonuç doğuracak bir belge

²⁷⁴ CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT, s. 791.

²⁷⁵ SOYASLAN, Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Ankara 2005, s. 588

²⁷⁶ GÜNAY, Erhan, Uygulamalı Örnekli Dava ve Ceza Zamanaşımı, Memnu Hakların İadesi, Adli Sicil Kayıtlarının Silinmesi, Ankara, 2003, s.60

²⁷⁷ GÜNAY, s.48

bulunmadığından ve soruşturma aşamasına geri dönüldüğünden, iade edilen iddianamenin zamanaşımını kesmeyeceği savunulmuştur.²⁷⁸

Kanımızca da mahkeme tarafından iade edilen iddianamenin düzenlendiği tarihin zamanaşımını keseceği kabul edilemez. Mahkeme tarafından iddianamenin uygun usullerle iadesi halinde, iade edilen iddianame yok hükmünde olacak, şüpheli hakkında yeniden dava açılması için savcılık makamınca yeniden bir iddianame tanzim edilmesi gerekecektir. Mahkemece kabul edilmeksizin iade edilmiş iddianame, doğmadan ortadan kalkmış olup yok hükmündedir.²⁷⁹

İddianamenin iade edildiği tarihten sonra, soruşturmaya devam edilmesi ile ikinci kez iddianame düzenlenerek mahkemeye gönderilmesi mümkün olduğu gibi, ortaya çıkan yeni şartlar ile şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi ya da suçun niteliğinin değişmesi gibi haller de söz konusu olabilecektir. Bu gibi durumların da gerçekleşme ihtimali nazara alındığında, mahkeme tarafından iade edilen iddianamenin zamanaşımını kestiğinin kabul edilmesi yerinde olmayacaktır.

Kanunlarda belirtilen özel usullerle, Cumhuriyet savcısı dışındaki kişilere iddianame benzeri belge düzenleme yetkisi verildiği hallerde, ayrıca bir iddianameye gerek bulunmaksızın belgenin mahkemeye sunulması ile kamu davasının açılması mümkün kılınmıştır.²⁸⁰ Bu halde, iddianame benzeri belgenin mahkemeye sunulması her ne kadar sanık hakkında yargılamaya başlanmasına yeterli ise de belge, CMK'nın 170/2. bendi kapsamında düzenlenmiş bir iddianame niteliğinde olmadığından, TCK'nın 67/2-c. bendi lafzı uyarınca zamanaşımını kesilmeyecektir.²⁸¹

Kanımızca da kesme nedenlerinin kıyas yoluyla genişletilmesi mümkün olmadığından, iddianameye benzer belgeler, zamanaşımını kesme noktasında nazara alınamayacak, hakkında iddianame düzenlenmesi ile dava açılan kişiler ile iddianame benzeri belgeler ile dava açılması mümkün olan kişiler arasındaki eşitlik ancak kanunda bu hususta düzenleme yapılması ile mümkün olacaktır.

d) Sanıklardan Bir Kısmı Hakkında da Olsa Mahkûmiyet Kararı Verilmesi

5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinin birinci fıkrasının d bendi ile “sanıklardan biri hakkında da olsa mahkûmiyet kararı verilmesi” halinde dava zamanaşımının

²⁷⁸ BAKICI, s. 1244

²⁷⁹ ÖZAR, Süleyman, Türk Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Temmuz 2021, Ankara, s.207.

²⁸⁰ 6831 sayılı Orman Kanunu m. 82, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu m.114, 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu m. 53

²⁸¹ CENTEL-ZAFER-ÇAKMUT, sayfa 791

kesileceği belirtilmiştir. Mülga 765 sayılı TCK’da bu hal zamanaşımını kesme etkisi olan hal olarak düzenlenmiştir.

Kanunda hüküm türlerinden yalnızca “mahkûmiyet” kararının zamanaşımını keseceği düzenlendiğinden, 5271 sayılı CMK’nın 223. maddesinde sayılan beraat, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi kararları zamanaşımını kesme etkisi göstermeyecektir. Davaya bakan mahkeme tarafından mahkûmiyet hükmü verilmesi, hükmün sanığa tebliği ya da tefhimi gerekmeksizin zamanaşımını kesecektir.²⁸²

Görevsiz mahkeme tarafından verilen mahkûmiyet hükmünün zamanaşımını kesip kesmeyeceği hususunda öğretide baskın görüş, zamanaşımını kesmeyeceği yönündedir.²⁸³ Yüksek mahkeme tarafından oluşturan içtihatlar da aynı doğrultudadır.²⁸⁴

Yer yönünden yetkisiz mahkeme tarafından verilen mahkûmiyet hükümleri ise 5271 sayılı CMK’nın 20. maddesinde düzenlenen açık hüküm nedeniyle zamanaşımını kesecektir. Zira bu maddede, yetkili hâkim veya mahkeme tarafından yapılan işlemlerin, yalnızca yetkisizlik nedeniyle hükümsüz sayılamayacağı düzenlenmiştir.

Mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesi ile dava zamanaşımının ortadan kalkması ve ceza zamanaşımının başlamasına sebep olacağından, dava zamanaşımını kesen hal, mahkûmiyet hükmünün kesinleşme tarihi değil, kararın verildiği tarihtir.²⁸⁵

Doktrinde, mahkûmiyet hükmünün dava zamanaşımını kesmesi için mahkûmiyet hükmünün Türk yargı makamları tarafından verilmesi gerektiği zira yabancı makamlar tarafından verilen mahkûmiyet kararlarının Türkiye’de sonuç doğurmasının, ilgili kararın kesinleşmiş olmasına şartına bağlı olduğu görüşü yer almıştır. Bu görüş ve açıklama uyarınca yabancı mahkûmiyet kararının kesinleşmesi ile de dava zamanaşımı değil, ceza zamanaşımı kurumunun işleyeceği ifade edilmiştir.²⁸⁶

Ceza yargılaması sonunda verilen bir ülkede verilen kararın diğer ülkelerde de hüküm ifade etmesi kesin hükmün uluslararası planda benimsenmesine bağlı olup, ceza yargılarının uluslararası değeri tartışmasına ilişkin bir konudur.²⁸⁷ Devletler,

²⁸² EREM-DANIŞMAN-ARTUK, s.1017 ; KUNTER, s.97

²⁸³ 477 EREM-DANIŞMAN-ARTUK, 1997, s. 1017; KUNTER, 1946, s. 552; DÖNMEZER-ERMAN, s. 266; ÖNDER, 1989, s. 292.

²⁸⁴ Örneğin CGK, 25.09.2001, 6-168/171 sayılı kararı için bkz. TAŞDEMİR, 2011, s. 27

²⁸⁵ KUNTER s. 96, EREM-DANIŞMAN-ARTUK s.1017, ÖNDER s. 793,

²⁸⁶ ÖNDER, s. 793; TANER, s. 690; DÖNMEZER-ERMAN, s. 268; KUNTER, s.96

²⁸⁷ TEZCAN-ERDEM-ÖNOK, s. 272.

yargılama yetkilerine dayanarak iç hukuk kuralları düzenlemelerinde, yabancı ceza mahkemesi kararlarına aynı etkiyi tanımamaktadır.

Ülkemiz açısından, 08/05/1984 tarihli 3002 sayılı “Türk Vatandaşları Hakkında Yabancı Ülke Mahkemelerinden ve Yabancılar Hakkında Türk Mahkemelerinden Verilen Ceza Mahkumiyetlerinin İnfazına Dair Kanun” ile Türkiye’de mahkûm olan yabancıların cezalarını kendi ülkelerinde, yabancı ülkede mahkûm olan Türklerin ise cezalarını Türkiye’de çekmeleri konusunda ayrıntılı düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Anılan kanun ile yabancı mahkûmiyet kararına, infaz edilecek surette değer verilmesi şartları belirlenmiştir. Kanun, Ceza Kovuşturulmalarının Aktarılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi ve Ceza Yargılarının Uluslararası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi ilkelerinin yerine getirilmesi maksadıyla iç hukukumuzda düzenlenmiştir.²⁸⁸

3002 sayılı kanunun “Yerine Getirme Şartları” başlıklı üçüncü maddesi uyarınca;

“Türk vatandaşları hakkında yabancı ülke mahkemelerinden verilip kesinleşen mahkûmiyetlerin Türkiye’de yerine getirilebilmesi için aşağıdaki şartların bulunması gereklidir.

1. Yabancı ülke yetkili makamınca talepte bulunulması ve talepnameye;

a) Kesinleşen ve infazı gereken mahkûmiyet kararının tasdikli örneğinin ve uygulanan kanun maddeleri metnlerinin,

b) Hükümlünün nakle rıza gösterdiğine dair hakim huzurunda veya irade beyanını tespite yetkili Türk konsolosluk görevlisi tarafından alınmış yazılı beyanının,

c) İnfazı gereken, bakiye cezayı gösteren belgenin,

d) (a), (b) ve (c) bentlerinde sayılan belgelerin Türkçe tercümelerinin, Eklenmesi.

2. Yabancı mahkeme kararında kabul edilen sübut sebeplerine bağlı kalınmak kaydıyla suç konusu fiilin, Türk mevzuatına göre hürriyeti bağlayıcı ceza ve emniyet tedbirini gerektiren bir suç teşkil etmesi,

3. İlgili taraflar arasında ayrıca kararlaştırılmadıkça, talep tarihinde, hükümlünün yerine getirilmesi gereken bakiye en az bir yıl hürriyeti bağlayıcı cezasının bulunması,

²⁸⁸ TEZCAN-ERDEM-ÖNOK, s.276.

4. *Yabancı mahkeme hükmündeki sübut sebeplerine göre Türkiye'de tayin olunacak ceza müeyyidesinin zamanaşımına uğramamış bulunması,*

5. *Hükümlü hakkında mahkûmiyetine esas olan fiil sebebiyle, Türkiye'de ayrıca soruşturma veya kovuşturma yapılmamış olması,*

6. *Mahkûmiyete esas olan fiilin siyasi, askeri veya bunlara murtabit cürümlerden bulunmaması,*

7. *Yerine getirme talebinin Türk hukuk düzenine aykırı düşmemesi. (Ek: 26/6/1996 - 4147/1 md.) Türk vatandaşları hakkında yabancı ülke mahkemelerinden verilip kesinleşen mahkûmiyetlerin Türkiye'de yerine getirilmesi için yukarıdaki şartların bulunması halinde Adalet Bakanlığı da talepte bulunabilir.”*

Kanun 5. maddesi ile yabancı mahkeme ceza ilamına Türkiye’de uygulanacak yaptırımın tayini konusunda, yabancı mahkûmiyet ilamına esas teşkil eden suçun niteliği veya cezanın miktar ve mahiyetine göre görev yönünden tekabül eden Ankara mahkemesini görevli ve yetkili kılmıştır. Yetkili ve görevli mahkeme tarafından bir uyarılama yargılaması yapılarak en geç 15 gün içerisinde 6. madde uyarınca,

“1. Yabancı mahkeme kararında subutu kabul edilen suçta, Türk kanunlarına göre verilmesi gereken ceza müeyyidesi veya bu suçta en yakın ceza müeyyidesi tayin olunur. Bu suretle tayin edilen ceza miktarı yabancı mahkeme kararında tayin edilmiş ceza süresini geçemez. Fiil Türk hukukuna göre daha hafif cezayı gerektirdiği takdirde müeyyide buna göre tayin olunur.

2. Yerine getirmeyi isteyen devlette tutuklulukta veya hükümlülükte geçen süreler cezadan mahsup edilir. Yerine getirme kararının verilmesi sırasında cezadan mahsup işlemi yapılmamış veya mahsup şartları daha sonra ortaya çıkmışsa bu hallerde de mahkemece gerekli karar verilir.”

Mahkeme tarafından kanunun 6. maddesi uyarınca verilen yerine getirme kararına karşı, aynı kanunun 7. maddesi uyarınca, Cumhuriyet savcısı, hükümlü veya vekili tarafından acele itiraz yoluna başvurulabilir.

Sonuç olarak, yabancı mahkemeler tarafından verilen mahkûmiyet kararları iç hukukumuzda kendiliğinden, Türk yargı makamları tarafından mahkûmiyet kararları ile aynı etki ve sonuçları doğurmayacaktır. Bu bağlamda, yabancı mahkûmiyet kararının kendiliğinden dava zamanaşımını kesme etkisi göstereceği de söylenemez. Kanımızca; yukarıda incelenen 3002 sayılı kanun ile yabancı mahkemeler tarafından verilen mahkûmiyet hükümlerinin ülkemizde infazı, bu hususta görevli ve yetkili olan mahkeme tarafından yerine getirme kararı verilmesi şartına bağlandığından, dava

zamanaşımını kesme etkisi de ancak bu halde doğacaktır. Yerine getirme kararı kesin bir hüküm olmayıp itiraza tabi olduğundan doğrudan ceza zamanaşımını başlatmaz.

Talep üzerine yerine getirme kararı veren mahkeme tarafından yapılan yargılamanın, delil değerlendirilmesi yapılan gerçek anlamda bir ceza yargılaması olmaması bu sonucu değiştirmeyecektir. Zira devletlerin yabancı mahkeme kararlarına tanıdığı değer ve etki kendi yargılama erk ve egemenliklerine ilişkindir.

5271 sayılı CMK'nin istinaf başlıklı ikinci bölümünün 272. maddesi devamında, Bölge Adliye Mahkemeleri tarafından re'sen inceleme yapılacak ilk kararlar ile istinaf yoluna başvurulabilecek ilk derece mahkemesi kararları sayılmak suretiyle, bölge adliye mahkemesince yapılacak inceleme neticesinde verilebilecek karar türleri belirlenmiştir. Aynı kanunun 280. maddesinde, bölge adliye mahkemelerinin yaptıkları inceleme sonucunda, "istinaf başvurusunun esastan reddine, hukuka aykırılığın düzeltilmesi ile esastan reddine, hükmün bozulması ile dosyanın yeniden incelenmek ve hükmolunmak üzere ilk derece mahkemesine gönderilmesine veya davanın yeniden görülmesine" karar verebileceği belirtilmiştir. Bölge adliye mahkemesince, duruşma açılarak davanın yeniden görülmesi halinde ilk derece mahkemesi hükmünün yerinde görülerek başvurunun esastan reddi mümkün olduğu gibi, duruşma sonunda ilk derece mahkemesinin kararının kaldırılması ile yeniden hüküm kurulması da mümkündür. Bölge adliye mahkemesince istinaf incelemesi sonucunda, dosyanın kendileri tarafından ele alınması ile yapılacak duruşma sonunda verilen kararın mahkûmiyet olması halinde dava zamanaşımı kesilecektir.

Bölge Adliye Mahkemeleri tarafından temyiz yolu açık olmak üzere verilen kararlar kesin olmadığından, ilk derece mahkemesi hükmü ile dava zamanaşımı kesildiği gibi, kesin nitelikte olmayan bölge adliye mahkemesi kararı ile bir kez daha kesilecektir. Bu noktada, dava zamanaşımını kesme etkisi doğurması için istinaf kararının mahkûmiyete ilişkin olması ve temyiz yolu açık olan kararlardan olması gerekir.

Ancak, CMK'nın temyiz başlıklı 286. maddesinin ikinci fıkrasıyla sayılan hallerde, üçüncü fıkra sayılan istisna haller haricinde, istinaf mahkemesi tarafından verilen kararların kesin olduğu ve bu kararların temyiz yoluna götürülemeyeceği düzenlenmiştir. Bu halde, istinaf mahkemesi kararları hükmün kesinleşmesi etkisi doğuracağından ve ceza zamanaşımı süresini başlatacağından, dava zamanaşımının kesildiğinden bahsedilemeyecektir.

İlk derece mahkemesi tarafından verilen hükmün temyiz incelemesinde Yargıtay tarafından bozularak dosyanın ilk derece mahkemesine geri gönderilmesi halinde, ilk derece mahkemesince bozma üzerine verilen mahkûmiyet hükmü dava zamanaşımını keser. Bu halde bozulmasına karar verilen hükmün dava zamanaşımını kesme etkisi de ortadan kalmayacaktır.²⁸⁹ İlk derece mahkemesi tarafından verilen mahkûmiyet hükmünün Yargıtay'da temyiz incelemesi üzerine bozulması ile dosyanın ilk derece mahkemesine geri gönderildiği halde, ilk derece mahkemesi tarafından bozmaya uyulmayarak, direnme ile aynı yönde karar verilmesi halinde, ikinci kez verilen mahkûmiyet hükmü de dava zamanaşımını kesecektir.²⁹⁰ Zira bu durumda ortaya yeni bir mahkûmiyet hükmü çıkmaktadır.

A) Dava Zamanaşımının Kesilmesinin Sonuçları

a) Dava Zamanaşımı Süreleri Bakımından

5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinin birinci fıkrasında “*Dava zamanaşımı kesildiğinde, zamanaşımı süresi yeniden işlemeye başlar. Dava zamanaşımını kesen birden fazla nedenin bulunması halinde, zamanaşımı süresi son kesme nedeninin gerçekleştiği tarihte yeniden işlemeye başlar. Kesilme halinde, zamanaşımı süresi ilgili suçla ilgili olarak kanunda belirlenen sürenin en fazla yarısına kadar uzar.*” düzenlemesine yer verilmiştir.

Dava zamanaşımının kesilmesinin en önemli sonucu, suçun işlendiği günden itibaren işleyen zamanaşımı süresinin, kesme sebebinin gerçekleştiği gün hiç işlememiş gibi ortadan kalkması ile dava zamanaşımı süresinin en baştan yeniden başlamasıdır. Dava zamanaşımı kesen bir hal bulunması halinde ancak, kesme nedeninin gerçekleştiği günden itibaren kanunda öngörülen dava zamanaşımı süresinin yeniden tamamlanması halinde dava zamanaşımının etki ve sonuçları doğar.

Dava zamanaşımını kesen birden fazla hal bulunması halinde ise, kanunda da açık olarak belirtildiği üzere, en son kesme nedeninin gerçekleştiği tarihten itibaren dava zamanaşımının hesaplanması gerekir.

Dava zamanaşımını kesen sebebin meydana geldiği gün, hiç işlememiş gibi en baştan başlayan zamanaşımı süresine dahil edilecektir. Yani dava zamanaşımının

²⁸⁹ CGK, 2.05.1991, 149/192 (GÜNAY, s. 55)

²⁹⁰ CERTEL, s. 96

kesilmesi halinde yeniden işlemeye başlayan zamanaşımı süresinin ilk günü kesme sebebinin meydana geldiği tarih olacaktır.²⁹¹

Sürelerin hesabı, 5237 sayılı TCK'nın 72. maddesinin birinci fıkrasında yer alan; *“Dava ve ceza zamanaşımı süreleri gün, ay ve yıl hesabıyla belirlenir. Bir gün, yirmidört saat; bir ay, otuz gündür. Yıl, resmi takvime göre hesap edilir. Dava ve ceza zamanaşımı re'sen uygulanır ve bundan şüpheli, sanık ve hükümlü vazgeçemezler.”* düzenlemesine göre yapılacaktır.

13/12/1939 tarih, 1939/25 Esas, 1939/56 Karar sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında²⁹² da hesabın yıl olarak yapılması ile ay üzerinden artırım yapılması gereken durum açıklanmış, seneden sonra gelen bir aşağı zaman dilimi ay olduğundan, senenin baz alınması ile yapılan artırım ve indirimlerin ay üzerinden yapılacağı ifade edilmiştir. Bu durumda 15 senelik zamanaşımı süresi yarı oranında artırıldığında, 22 yıl 6 ay edecektir.

Sanık ya da şüpheli hakkında birden fazla ve farklı suçtan tahkikatın yürütüldüğü hallerde, zamanaşımını kesen neden hangi suça ilişkin olarak meydana gelmiş ise yalnızca o suç bakımından kesme etkisi doğuracaktır.²⁹³ Ancak zincirleme suç halinde, birden fazla suçun aynı suç işleme kararı kapsamında işlenmesi ve kanun gereği ortada cezalandırılması gereken tek suç bulunduğundan, zincire dahil olan bir suç hakkında zamanaşımını kesen sebebin meydana gelmesi, zincirin tümündeki suçlar bakımından da zamanaşımını keser.

Kanunda, dava zamanaşımının kesilmesi halinde uzayan dava zamanaşımı süresi yönünden azami süre belirlenmiştir. Kanun koyucu tarafından, kesme halinde dava zamanaşımı süresinin, en fazla kanunda o suç için öngörülen zamanaşımı süresinin yarısı kadar olabileceği hükme bağlanarak, zamanaşımının sonsuza kadar uzaması engellenmiştir.

Öğretide, dava zamanaşımı süresinin kesme nedeninin meydana gelmesi halinde direkt olarak bir buçuk katına mı çıkacağı, yoksa kanunda gösterilen üst sınırın aşılmaması ile kesildiği kadar mı uzayacağı hususu tartışılmıştır. Baskın görüş, kesme halinde dava zamanaşımının kendiliğinden bir buçuk katına çıkmayacağı, ancak birden fazla kesme sebebi meydana gelse dahi, suça ilişkin kanunda belirlenen dava

²⁹¹ DÖNMEZER-ERMAN, s.272; EREM-DANIŞMAN-ARTUK, s.1019

²⁹² Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 2014/11502 Esas, 2018/7696 Karar, 18/10/2018 tarihli kararından. (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

²⁹³ GÜNAY, s.62

zamanaşımı süresine yarısının eklenmesi ile elde edilen sürenin aşılamayacağı yönündedir.²⁹⁴

Gerçekten de kanuni düzenlemede, dava zamanaşımının kesilmesi halinde süresinin “*en fazla*” yarısına kadar uzayacağı belirtmesine göre, kanun koyucunun da sürenin kendiliğinden bir buçuk katına çıkmasından farklı yönde aşamalı olarak düzenleme yapma amacında olduğu anlaşılmaktadır.

Kanunda amaçlandığı anlaşılan hesap yöntemine bir örnek vermek gerekirse; 8 yıllık zamanaşımına tabi bir suçtan, suçun işlendiği tarihten 2 yıl sonra bir kesme sebebinin meydana geldiği düşünülürse, dava zamanaşımı doğrudan 12 yıl olmayacak; 8 yıllık süreye kesildiği kadar olan 2 yıllık sürenin eklenmesi ile 10 yıl olacaktır. Devamında, 7. yılda bir kesme sebebi daha meydana gelse, TCK’nın 67/4. maddesindeki azami sınır olmasa, zamanaşımı 15 yıla uzayacakken, kesintili zamanaşımı ve üst sınır nedeniyle 12 yılın dolmasıyla dava zamanaşımına uğrayacaktır.

Zamanaşımını kesme nedeni olarak düzenlenen iki kesme nedeni arasında dava zamanaşımı süresinin dolması halinde, bir buçuk kat üzerinden hesaplamaya gerek kalmaksızın dava, zamanaşımına uğrayacaktır.²⁹⁵

b) Suç Ortaklarına Etkisi Bakımından

İştirak halinde işlenen suçlarda zamanaşımının kesilmesinin suç ortaklarına etkisi nesnel ve öznel olmak üzere iki sistem altında değerlendirilmektedir.

Nesnel sistemde, zamanaşımının kesilmesi halinin suça ilişkin olduğu bu nedenle suç ortaklarından herhangi biri hakkında kesme nedeninin meydana gelmesi halinde tüm ortaklar yönünden zamanaşımının kesileceği ifade edilmektedir. Öznel sistemde ise zamanaşımın kesen neden kişiye özgü kabul edilmekle her bir ortak hakkında gerçekleşen kesme nedeninin yalnızca o kişi yönünden sonuç doğurması, diğer ortaklara etki etmemesi söz konusudur.²⁹⁶

765 sayılı mülga kanunun 106. maddesi ile suça iştiraki ne düzeyde olursa olsun tüm suç ortakları bakımından, kaçak ya da hiç ele geçirilmemiş olsalar dahi zamanaşımını kesen işlemin geçerli olacağı düzenlenmişti. Bu düzenleme uyarınca

²⁹⁴ ÖZAR, Süleyman, s.211

²⁹⁵ CGK, 26.1.2010, 4-246/9 (TAŞDEMİR, 2011, s. 299)

²⁹⁶ DÖNMEZER-ERMAN, s. 272.

mülga kanunun nesnel sistemi benimsemiş olduğu anlaşılmakta ise de²⁹⁷ Yargıtay uygulaması ile zamanaşımının kesilmesi yalnızca haklarında soruşturma ve kovuşturma yapılamayan faillere özgü olarak yorumlanmış, bu durum öznel sistemin benimsendiği gerçekliğini doğurmuştur.²⁹⁸

5237 sayılı TCK'nın 67. maddesinde ise şüpheli veya sanıklardan biri hakkında meydana gelen kesme sebebinin iştirak halinde suç işleyenlere etkisi bakımından açık bir düzenleme yapılmamış ise de kanun lafzında *“şüpheli veya sanıklardan birinin, şüpheli veya sanıklardan biri hakkında, sanıklardan bir kısmı hakkında da olsa”* ifadeleri kullanılmasıyla, kesme etkisinin atılı suça iştirak eden tüm suç ortaklarına etki edeceği belirtilmiştir. Maddenin bu şekilde kaleme alınması kesme sebepleri belirlenirken suçun esas alındığı anlaşılmaktadır. Bu durumda yürürlükteki kanun bakımından zamanaşımının suç ortaklarına etkisi bakımından nesnel sistemin benimsenmiştir.

Kanun düzenlemesinde, ortaklığın müşterek ya da dolaylı faillik, azmettirme veya yardım etme şeklinde olması halleri arasında bir ayrım yapılmadığı gözetildiğinde, suça katılmanın önem ve derecesi, kesme nedeninin ortaklara sirayeti hususunda bir fark yaratmayacaktır.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 23.05.2018 tarihli kararında; *"Dava zamanaşımının kesilme nedenleri sayılırken madde metninde kullanılan “şüpheli veya sanıklardan birinin”, “şüpheli veya sanıklardan biri hakkında”, “sanıklardan bir kısmı hakkında da olsa” ibarelerinden dolayı “dava zamanaşımının sirayeti” ilkesinin benimsendiğinin anlaşıldığı, iştirak halinde bir suç işlendiği takdirde şeriklerden biri hakkında dava zamanaşımını kesen işlemler yapılmış ise haklarında madde metninde sayılan işlemler yapılmamış olan şerikler hakkında da dava zamanaşımı süresi kesilmiş olacaktır. Nitekim, Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararları ile öğretide de aynı görüş benimsenmiştir.*

Yapılan açıklamalar ışığında somut olay incelendiğinde; iştirak halinde 6362 sayılı Kanun'un 107/1. maddesinde tanımlı "Piyasa Dolandırıcılığı" suçunu işleyen sanık Ali Akman'ın savunması 03/11/2008 tarihinde alınmış olsa da şeriklerden Serkan Aslan'ın savunmasının 12/06/2009 tarihinde alındığı, tüm sanıklar açısından zamanaşımı sürelerini son kesen sebebin 12/06/2009 tarihindeki Serkan Aslan'ın

²⁹⁷ DÖNMEZER-ERMAN, s.274

²⁹⁸ Yargıtay CGK, 2018/19-587 Esas, 2021/61 Karar, 02/03/2021 tarihli kararından.
(<https://portal.uyap.gov.tr/>)

savunması olduğu, bu tarihten karar tarihine kadar 8 yıllık olağan zamanaşımı süresinin dolmadığı kabul edilmekle...tebliğnameye uygun olarak, ... hükmün onanmasına” ilişkin kararında, kesilme halinin tüm şeriklere sirayet edeceği görüşünü benimsemiştir.²⁹⁹

Bu içtihadı dayanak kılındığı şekilde Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 02.03.2021 tarihli kararında; “Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ise 15.11.2018 tarih ve 87457 sayılı ile; Yapılan açıklamalar ışığında somut olay incelendiğinde; 6362 sayılı Yasa'nın 107/1. maddesine muhalefet suçu için belirlenen ceza miktarına göre, asli zamanaşımı süresinin, TCK'nın 66. maddesi gereğince 8 yıl olarak belirlendiği, sanığın savunması 03.11.2008 tarihinde alındıktan sonra zamanaşımını kesen en son işlemin mahkûmiyet kararının verildiği 07.02.2017 tarihi olduğu gözetilerek, zamanaşımı nedeniyle sanık hakkında 5237 sayılı TCK'nın 66/1-e ve 5271 sayılı CMK'nın 223/8. maddeleri uyarınca davanın düşmesine karar vermesi yerine yazılı şekilde mahkûmiyet kararı verilmesinden dolayı, Yargıtay 19. Ceza Dairesinin anılan ilamındaki 'onama' görüşüne itiraz edilmiştir." görüşüyle itiraz kanun yoluna başvurmuştur.

CMK'nın 308. maddesi uyarınca inceleme yapan Yargıtay 19. Ceza Dairesince 26.11.2018 tarih, 8039-12381 sayılı ve oy çokluğu ile itiraz nedeninin yerinde görülmediğinden bahisle Yargıtay Birinci Başkanlığına gönderilen dosya, Ceza Genel Kurulunca değerlendirilmiş ve açıklanan gerekçelerle karara bağlanmıştır...

Sanık Ali Akman ve inceleme dışı sanık Mehmet Eskioğlu hakkında bilgiye dayalı manipülasyon suçundan kurulan beraat hükümleri Özel Dairece onanmak suretiyle; inceleme dışı sanıklar Deniz Şanti, Serkan Aslan, Sami Aydın, Mehmet Salman, Suzan Akman ve Birol Akman hakkında işleme dayalı manipülasyon suçundan verilen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları, bu kararlara yönelik itirazın mercisince reddedilmesi suretiyle kesinleşmiş olup itirazın kapsamına göre inceleme sanık Ali Akman hakkında piyasa dolandırıcılığı (işleme dayalı manipülasyon) suçundan kurulan mahkûmiyet hükmüyle sınırlı olarak yapılmıştır.

Özel Daire çoğunluğu ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı arasında oluşan ve Ceza Genel Kurulunca çözümlenmesi gereken uyuşmazlık; iştirak hâlinde işlenen suçlarda, ortaklardan birisinin savunmasının alınmasının dava zamanaşımının kesilmesi yönünden diğer ortakları da etkileyip etkilemeyeceği, bu bağlamda sanık

²⁹⁹ YARGITAY 19. Ceza Dairesi, 2018/2514 Esas, 2018/6198 Karar, 23.05.2018 tarihli kararı.

hakkında dava zamanaşımının gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirlenmesine ilişkindir.

...Bu açıklamalar ışığında uyumsuzluk konusu değerlendirildiğinde;

5237 sayılı TCK'da dava zamanaşımının sirayeti konusunda fiile bağlılığı esas alan nesnel ölçütün kabul edildiği, zamanaşımının kesilmesinin suçu işlediği iddia olunan kişiye ya da kişilere ilişkin olmayıp aksine suç konusu fiile ilişkin olduğu, bahse konu suçu oluşturan fiilin objektif olarak şerikler arasındaki bağı ifade ettiği, bu bağın suça iştirak eden kişilerden kaynaklanmayıp aksine ortak katkıda bulunulan fiilin çerçevesinde hüküm ifade ettiği, dolayısıyla objektif bu bağ kapsamında meydana gelen ve dava zamanaşımını kesen nedenlerin, kişilerden bağımsız olarak hukuki sonuç doğuracağı ve fiil nedeniyle birleşen tüm şerikler hakkında da geçerli olacağı anlaşıldığından iştirak hâlinde işlenen suçlarda, ortaklardan birisinin savunmasının alınmasının dava zamanaşımının kesilmesi yönünden diğer ortakları da etkileyeceğinin kabul edilmesinde zorunluluk bulunmaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 14.05.2019 tarihli ve 147-428 sayılı kararında da benzer gerekçelerle aynı sonuca ulaşılmıştır.

Sanık Ali Akman ve inceleme dışı sanıklar Birol Akman, Deniz Şantı, Sami Aydın, Suzan Akman, Mehmet Salman ve Serkan Aslan'ın atılı mülga 2499 sayılı Kanun'un 47/I-A-2. maddesi ile 6362 sayılı Kanun'un 107/1. maddesinde tanımlanan piyasa dolandırıcılığı (işleme dayalı manipülasyon) suçunun gerektirdiği cezanın türü ve üst sınırına göre davanın 5237 sayılı TCK'nın 66/1-e ve 67. maddelerinde öngörülen 8 yıllık olağan, 12 yıllık olağanüstü zamanaşımı süresine tabi bulunduğu, sanık Ali Akman'ın savunmasının 03.11.2008, inceleme dışı sanıklardan son olarak Serkan Aslan'ın 12.06.2009 tarihinde savunmasının alındığı hususları dikkate alındığında sanık Ali Akman hakkında verilen mahkûmiyet kararına kadar tüm sanıklar açısından zamanaşımı sürelerini son kesen sebebin 12.06.2009 tarihindeki Serkan Aslan'ın savunması olduğu, 12.06.2009 tarihinden sonra sanık Ali Akman hakkında verilen 07.02.2017 tarihli mahkûmiyet hükmüne kadar 8 yıllık olağan dava zamanaşımının gerçekleşmediği kabul edilmelidir.

Bu itibarla; haklı bir nedene dayanmayan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı itirazının reddine karar verilmelidir.”³⁰⁰ Şeklindeki açıklamaları ile zamanaşımının kesilmesinin suçu işlediği iddia olunan kişiye ya da kişilere ilişkin olmayıp aksine suç

³⁰⁰ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2018/19-587 Esas, 2021/61 Karar, 02.03.2021 tarihli kararı.

konusu fiile ilişkin olduğundan bahisle, dava zamanaşımının kesilmesinin şeriklere sirayetinin kabul edilmiş olduğu açıklanmıştır.

II. DAVA ZAMANAŞIMININ DURMASI İLE KESİLMESİ ARASINDAKİ FARKLAR

Süreler yönünden; dava zamanaşımının durması halinde, suçun işlendiği andan işlemeye başlayan dava zamanaşımı süresine, durma sebebinin meydana gelmesi ile ortadan kalkması anına kadar işleyen süre dâhil edilerek dava zamanaşımı süresi hesaplanır. Bu sürelerin toplanmasıyla bulunan süre, kanunda o suç için öngörülen dava zamanaşımı süresine ulaştığında kamu davası, zamanaşımı sebebiyle ortadan kalkar. Dava zamanaşımının kesilmesi halinde ise, kesme sebebinin meydana geldiği tarihte kadar işleyen süre, hiç işlememiş gibi yanar ve kesme sebebinin gerçekleştiği tarihten itibaren, dava zamanaşımı süresi yeniden işlemeye başlar. Zamanaşımını durduran sebebin varlığı halinde bir kesme sebebi meydana geldiğinde, birbirine eklenen süreler dâhil hepsini hiç işlememiş gibi yakar.

Adli tahkikat yönünden; zamanaşımını durduran hallerde adli tahkikatın devamını engeller haller meydana gelmektedir. Zamanaşımının kesilmesine neden olan hallerde ise bunun aksine devletin cezalandırma isteğini ortaya koyar şekilde bir hareketlilik, ilerleme ve işlem söz konusudur.

Sebeplerin devamlılığı yönünden; dava zamanaşımının durmasına neden olan haller anlık değildir ve belirli bir zaman alırlar. Bu süreç boyunca da dava zamanaşımının işlemesi durur. Zaman aşımının kesilmesine neden olan haller ise bir an veya kısa sürede yapılan iş ve işlemlerdir.

Azami süre yönünden; Zamanaşımının durması hususunda, sürenin ne kadar duracağı yönünde azami bir süre kanun koyucu tarafından benimsenmemiştir. Bu haliyle teorik olarak dava zamanaşımının sonsuza kadar durması mümkündür. Zamanaşımının kesilmesi ise sanık aleyhine bir durum olduğundan, kanun koyucu tarafından, zamanaşımının kesilmesi halinde, dava zamanaşımı süresinin ancak o suç için kanunda öngörülen sürenin yarısına kadar uzayacağı düzenlenmiştir.

Suç ortaklarına sirayet bakımından; Zamanaşımının durması hali suç ortaklarına sirayet etmez iken, kanun lafzı gereği kesme sebeplerinin bir sanık ya da şüpheli hakkında meydana gelmesi yeterli olup, etkisini tüm şerikler yönünden doğurur.

III. DAVA ZAMANAŞIMININ HUKUKİ SONUÇLARI

TCK'nın 66. maddesinde belirtildiği üzere, suç için kanunda öngörülen dava zamanaşımı süresinin dolması halinde kamu davası düşecektir. Bu noktada, devletin cezalandırma hakkını belirli bir süre kullanılmaması halinde düşen bir hak olmadığı ancak devletin, çeşitli düşüncelerle aradan geçen uzun zamanı nazara alarak, artık yarar görmediğinden cezalandırma yetkisini kullanmaktan vazgeçmesi ile bu hukuki sonucun doğduğu görüşüne iştirak ettiğimize bir kez daha değinilmek istenmiştir.³⁰¹

Dava zamanaşımı süresi soruşturma aşamasında dolduğunda, savcılık makamı tarafından kovuşturmayla yer olmadığı kararı verilmesi gerekir.

Doktrinde, zamanaşımı dolduğu için kamu davası açılmaması yoluna gidilemeyeceğini savunan yazarlar da vardır. Özgenç, bu yöndeki görüşünü, dava zamanaşımı kurumunun, TCK'da davanın düşürülmesini gerektiren kurumlardan bir olarak düzenlenmiş olmasına dayandırmakta, bu halde dava açıldıktan sonra, mahkeme tarafından düşme kararı verilmesi gerektiğini izah etmektedir.³⁰²

Bu noktada şu hususa değinilmesi faydalı görülmektedir ki, dava zamanaşımının gerçekleştiği halde mahkeme tarafından verilecek hükmün, 5271 sayılı CMK'nın 223. maddesinin sekizinci fıkrası uyarınca “kamu davasının düşmesi” olması gerekir. Uygulamada, Yargıtay 11. Ceza Dairesi'nin 07/10/2021 tarihli kararında,

*"Sanıkların üzerlerine atılı çocuğun soybağını değiştirme ve resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan suçlarının Kanunda gerektirdiği cezaların türü ve üst sınırına göre suç tarihinde yürürlükte bulunan ve lehe olan 765 sayılı TCK'nin 102/4 ve 104/2 maddelerinde öngörülen olağanüstü dava zamanaşımı, 04.08.2000 suç tarihinden hüküm tarihine kadar gerçekleştiğinden CMK'nin 223/8. maddesi gereğince kamu davalarının düşmesine karar verilmesi yerine, ortadan kaldırılmasına karar verilmesi," yasaya aykırı bulunmakla, düzelterek onama kararı verildiği görülmektedir.*³⁰³

İddianamedeki anlatım ve sevk maddesine göre dava zamanaşımı süresinin dolmuş olması iddianamenin iadesi sebepleri arasında gösterilmediğinden, mahkeme tarafından iddianame iade edilemeyecektir.³⁰⁴

³⁰¹ DÖNMEZER, Sulhi-ERMAN, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C:III, İstanbul 1997, s.243.

³⁰² ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 18. Baskı, İstanbul 2022, s. 1060.

³⁰³ Yargıtay 11. Ceza Dairesi 2021/384 Esas, 2021/8017 Karar, 07.10.2021 tarihli kararı (<https://portal.uyap.gov.tr/>)

³⁰⁴ CERTEL, s. 103

Zamanaşımı süresi kovuşturma aşamasında dolduğunda ise mahkemeler tarafından kamu davasına devam edilmeksizin derhal düşme kararı verilmesi gerekir. Zamanaşımının gerçekleşmesi halinde düşme kararı verilmesi ile kovuşturmanın sona erdirilmesi esas ise de 5271 sayılı CMK'nın 223. maddesinin dokuzuncu fıkrasında düzenlenen sanık hakkında derhal beraat kararı verilmesi gereken haller istisnadır.

Dava zamanaşımı süresinin dolup dolmadığının yargılamanın tüm aşamalarında re'sen göz önüne alınması gerekir. Sanık ya da şüpheli tarafından dava zamanaşımından vazgeçilmesi ya da karşı koyması imkânı yoktur.

Mahkeme tarafından hükmün verilmesinden sonra ancak kesinleşmesinden önce, davanın zamanaşımına uğradığının tespit edilmesi halinde re'sen veya talep üzerine dosyanın yeniden ele alınmasıyla düşme kararı verilmesi mümkündür. Davanın zamanaşımı nedeniyle düşmesi halinde, sanığa atfedilebilecek kusur bulunmadığından ve hükümlülüğü de meydana gelmediğinden aleyhine yargılama gideri ve vekâlet ücretine hükmedilmeyecektir.

Zamanaşımı nedeniyle düşme kararı verilen hallerde sanık tarafından haksız tutuklandığı iddia edilerek tazminat talep edilemez.³⁰⁵ Zira dava zamanaşımının koşullarının gerçekleşmesi halinde dosyada başkaca delil değerlendirilmesi yapılmaksızın düşme kararı verilir.

Yüksek mahkeme tarafından, önüne gelen dosyada dava zamanaşımının olduğu tespit edildiğinde, davanın esasına girilmeyecektir. Zamanaşımının uygulanması sanık lehine olup, sanığa külfet de getirmediğinden diğer düşme sebeplerinden önce uygulanması gerekir. Derhal beraat kararı verilmesi gereken hal ise bu kuralın dışındadır.

³⁰⁵ TAŞDEMİR, s. 346-348

SONUÇ

Çalışmamızın aşamalarında değindiğimiz üzere dava zamanaşımının uygulanma koşulları gerçekleştiğinde devletin ceza vermek hakkı sona ermektedir. Bu sona erme hali yine devletin yetkili organı olan yasama organı eliyle düzenlenen kanunlarla belirlendiğinden, zamanaşımı halinde devletin, ceza vermek yetkisi kullanmamak hususunda iradesini ortaya koyduğu şeklinde yorumlanmasında kanımızca bir hata bulunmamaktadır.

Zamanaşımının esasını izah eden teorilerin incelenmesi ile de ortaya koyulduğu üzere bu kurum değişik yönlerden eleştiriye de uğramıştır. Eleştirilere dair esas gerekçenin, zamanaşımının uygulanması ile sanık ya da şüphelinin adaletten kaçmasına mahal verilmesine neden olunmaması üzerinde toplandığı görülmektedir.

Sanığın cezalandırılmasında asıl amaç işlenen suç ile bozulan toplumsal düzenin yeniden kurulmasıdır. Bu noktada devletin ceza vermek hakkını kullanması ile umulan bir sosyal yarar vardır. Bunun yanında, suçun sanık tarafından işlendiği yönünde kanaate varılmasına yarayan delillerin, suçun işlenmesinin üzerinden geçen uzun süreye rağmen ilk günkü gibi kalmayacağı da bir gerçektir. Suç tarihinden sonra aradan belli bir süre geçmesi ile suçun asıl mağdurları tarafından bile olayın meydana geliş şeklinin unutulduğu, mağdurun, sanığın cezalandırılmasına dair istemi kalmadığı hallere uygulamada da sıklıkla karşılaşılmaktadır. Bu bakımdan tarafımızca da zamanaşımı lehine değerlendirme yapılmakla, sanığın cezalandırılmasında artık bir fayda kalmadığı halde yargılamanın devamı da gereksiz olacaktır.

Dava zamanaşımı sürelerinin uzun tutulması, zamanaşımına uğramayacak suçların belirlenmesi, kanun koyucu tarafından süre tayinin suçların ağırlıklarına göre yapılması ve dava zamanaşımı engellerinin kabul edilmesiyle, zamanaşımı kurumunun, sanık ya da şüphelinin adaletten kaçmasına yarayan bir düzenleme haline gelmemesi amaçlanmış, yarar ve zarar dengelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın belirli kısımlarında 765 sayılı mülga TCK'ya yapılan atıflarla yapılan incelemeler sonucunda, 5237 sayılı TCK'da zamanaşımı yönünden daha kapsamlı ve ayrıntılı düzenlemeler yapıldığı, zamanaşımı sürelerinin daha uzun tutulduğu görülmüştür. Hukuk güvenliği ilkesine uygun olarak 5237 sayılı kanun döneminde, zamanaşımını kesen ve durduran sebepler yorum ve kıyasa gerek kalmayacak şekilde belirleyici olarak sayılmıştır. Yine yürürlükteki kanunda, Çocuk

Koruma Kanunu ile ortaya koyulan kanun düzenleme ruhuna uygun şekilde çocuklar tarafın işlenen suçlarda zamanaşımı süreleri kısaltılmıştır.

İnsanlığa karşı suçlar, soykırım ve işkence suçlarının zamanaşımına uğramayacağı yönündeki düzenlemeler, uluslararası hukukta bu suçlara karşı sergilenen tavır ve kabul edilen normlara uygun ve oldukça olumludur

Kaçaklık kararı, 5237 sayılı TCK ile zamanaşımını durduran bir sebep olarak düzenlenmiş, 5271 sayılı CMK’da yer alan uzlaşma, kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumlarının da dava zamanaşımı yönünden durma etkisi göstereceği belirlenmiştir.

Genel itibariyle 5237 sayılı TCK’da yapılan düzenlemeler, zamanaşımının teorik olarak kabul edilme gerekçelerine uygun ve olumsuz sonuçlar doğmasını engelleyecek mahiyettedir.

Ancak kurumun, uygulamadaki işlerliğinin ayrıca değerlendirilmesi gerekli görülmektedir.

Adalet Bakanlığı tarafından yayımlanan istatistiki verilere göre³⁰⁶, 2021 yılında, Cumhuriyet Başsavcılıklarınca, faili meçhul olup da zamanaşımı sonuna kadar daimi aramaya alınan toplam 930.624 dosyadan, 836.460’ının zamanaşımı dolduğu için ortadan kaldırıldığı,

Mevcut 4.380.574 faili meçhul dosyadan %19,1’inin yıl içinde zamanaşımından dolayı ortadan kaldırıldığı, %0,2’ sinin yıl içinde faili bulunduğu, %1,9’unda ise diğer kararlar verildiği belirtilmiştir.³⁰⁷

Ceza mahkemelerinde ise; karara bağlanan toplam 5.000.933 dosyadan, 44.735’inin zamanaşımı nedeniyle düşme kararı ile sonuçlandığı³⁰⁸ görülmektedir.

Diğer taraftan, mahkemelerdeki (ceza, hukuk ve idari) hâkim sayısı ve bir hâkime düşen dava sayısı 2012 yılında 1.022 iken, 2021 yılında 756 olarak gösterilmiştir.

Soruşturmanın etkin ve verimli şekilde yapılması ile kovuşturma aşamasında makul sürede yargılanma ilkeleri hukuk devletinde esastır. 5237 sayılı TCK’da yapılan olumlu düzenlemelere rağmen, 2021 yılında ceza mahkemelerinde verilen kararlarının %0,89’unun zamanaşımı nedeniyle düşme kararı olduğu yukarıda yer verilen istatistiklerden anlaşılmaktadır.

³⁰⁶ https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/9092022143819adalet_ist-2021.pdf

³⁰⁷ (Tablo 2.5).

³⁰⁸ s.100

Soruşturma ve kovuşturma aşamasında davaların zamanaşımına uğramasına sebep olan başlıca iki sorun gözlemlenmiştir. Bunlardan birincisi, savunması alınamayan sanıklar hakkında çıkarılan yakalama kararların infaz edilememesi, ikincisi incelenmek üzere uzun süre üst derece mahkemesinde bekleyen dosyalarda, karar tarihinden sonra yürürlüğe giren uzlaşma, basit yargılama gibi usullerin uygulanması gerektiğinden bahisle hükmün bozularak ilk derece mahkemesine geri gönderilmesi halleridir.

Yıllık bazda hâkim başına düşen dosya sayısına dair yukarıda verilen istatistiki veriden anlaşılabacağı üzere, yargılamanın hızlanması önündeki en büyük engelin, iş yoğunluğu ve adalet personelinin sayı ve nitelik bakımından yetersizliği olarak görülmektedir.

Genel olarak istinaf mahkemelerinin kurulmasının sürece işlerlik kazandırdığı ve hız kattığı yadsınamayacak ise de yıllar içinde istinaf aşamasında da dosya sayısında yığılma meydana geldiği ortadadır. İstinaf mahkemeleri tarafından şartları oluşması halinde bile duruşma açılıp karar verilmeksizin, kararların bozularak ilk derece mahkemesine gönderilmesinin, bu mahkemelerin kurulma amacına ters düştüğüne değinilmek istenmiştir.

Savunmasının alınması yönünden hakkında yakalama kararı çıkarılan sanıklar hakkında, soruşturma ve kovuşturma yapan makamlar tarafından yakalamanın kolluk tarafından sağlanmasının beklemesinden başka bir çare bulunmamaktadır. Ancak bu dosyaların zamanaşımına uğrayıncaya kadar incelemesiz kalmasının önlenmesi amacıyla belirli aralıklarla sanıklar hakkında adres ve cezaevi kaydı bulunup bulunmadığı yönünde araştırma yapılmasında fayda bulunduğu gözlemlenmiştir.

Yargılama aşamasında çok sanıklı dosyalarda, savunması alınamayan bir sanık hakkında yakalama kararı çıkarıldığı halde dosyaların tefrik edilerek savunması alınan sanıklar yönünden aşamalar tamamlandığında hüküm kurulduğu görülmektedir. Bu aşamada şu hususa özellikle değinilmek istenmiştir ki; iştirak halinde işlenen suçlarda, zamanaşımı kesen sebeplerin tüm şeriklere sirayet edeceği gözetilerek, sanıklar yönünden dosyalar tefrik edilmeksizin yargılamaya devam edilmesi daha lehe olacaktır.

Zamanaşımı nedeniyle düşme kararı verilen dosyalarda, aradan geçen uzun süre nedeniyle dosyanın taraflarının ilgisinden artık mahrum kaldığı, çoğunlukta bu yönden

verilen hükümlerin de kanun yoluna gidilmeksizin kesinleştiği gözetildiğinde, ilk derece mahkemelerindeki yargı makamlarına, kurumun amaçlandığı şekle uygun işlemesi için önemli görev düşmektedir.

Sonuç olarak, dosyaların zamanaşımına uğramaksızın sonlandırılması ile makul sürede yargılanma, tek başına kanun koyucu tarafından bu amacı sağlayacak nitelikte düzenlemeler yapılmasına bağlı değildir. Ancak, yargı makamlarını yavaşlatan ve işlerliğini engeller nitelikteki sorunların çözülmesi ile iş yükünün azaltılması, adalet personelinin sayı ve nitelik bakımından yeterliliği sağlanması ve kolluk personelinin etkin çalışması sağlanmaksızın uygulamadaki sorunların çözüm bulunulamayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKBULUT, İ. (2018). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- AKINTÜRK, T. A. (2017). *Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku İkinci Cilt*. İstanbul: Beta.
- ALBAYRAK, B. (2020). Ceza Hukukunda Zamanaşımı Kurumu ve İnfaz Zamanaşımı. *Ankara Barosu Dergisi*, 12.
- ALŞAHİN, M. E. (2010). *Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Doktora Tezi*. İstanbul.
- ALŞAHİN, M. E. (2010). *Türk Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Doktora Tezi*. İstanbul.
- ARI, A. (2005). İslam Hukukuna Göre Hukuk ve Ceza Davalarında Zamanaşımı. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. 57-88.
- ARTUÇ, M. (2018). *Hüküm Kurma Sanatı*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- BAĞCI, B. (1999). *Türk Ceza Hukukunda Dava Zamanaşımı ve Müddetler*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- BAKICI, S. (2008). *5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Genel Hükümleri*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- BECCARIA. (2013). *Suçlar ve Cezalar Hakkında*. Ankara: İmge Kitabevi.
- BEKAR, E. (tarih yok). *Ceza Muhakemesinde Hüküm Çeşitleri, E.T. 12/11/2023*. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/327233>. adresinden alındı
- BİLGE, Burak-AŞKIN, Uğur- TOPUZ, Veysel. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma, 2. Baskı*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- BURGUL, F. (2009). *Türk Ceza Kanununda Dava ve Ceza Zamanaşımı, Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- CANİP, C. (2012). *Türk Ceza Kanununda Dava Zamanaşımı*. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi.
- CENTEL, N., ZAFER, H., & ÇAKMUT, Ö. (2020). *Türk Ceza Hukukuna Giriş, 11. Baskı*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- CERTEL, A. (2008). *Ceza Hukukunda Zamanaşımı*. Ankara.
- CİN, H., & AKAGÜNDÜZ, A. (1989). *Türk Hukuk Tarihi*. Konya .
- DEMİR, A. (2019). *Mufassal Türk Hukuk Tarihi*. Ankara: Astana Yayınları.
- DEMİRBAŞ, T. (2022). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- DİNLER, V. (2013). *Devletin Suç İhdas Etme ve Cezalandırma Yetkisinin Sınırı*, Doktora Tezi. Isparta 2013.
- DÖNMEZ, B. (2020). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Çocuklara Özel Soruşturma ve Kovuşturma Kuralları*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- DÖNMEZER, S., & ERMAN, S. (1997). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, Cilt:III*. İstanbul: Beta Yayınları.
- DURAL, M., ÖĞÜZ, T., & GÜMÜŞ, M. (2022). *Türk Özel Hukuku, Cilt III, Aile Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- ERCAN, İ. (2016). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Kuram Kitap Yayıncılık.
- ERDİN, S. (2021). *Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Önödeme*. Ankara : Adalet Yayınevi.
- EREM, F. (1993). *Ceza Kanunu Şerhi, Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- EREM, F., DANIŞMAN, A., & ARTUK, M. (1997). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- ERTOP, E. İ. (2022). *Evlenmenin Hükümsüzlüğü ve Evlenmenin Hükümsüzlüğünün Sonuçları*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi.
- GÜNAY, E. (2003). *Uygulamalı-Örnekli Dava ve Ceza Zamanaşımı Memnu Hakları İadesi Adli Sicil Kayıtlarının Silinmesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- HAFIZOĞULLARI, Zeki - ÖZEN, Muharrem. (2011). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara : Us-a Yayıncılık.
- HAKERİ, H. (2014). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- KILIÇOĞLU, A. M. (2020). *Aile Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- KOCA, M., & ÜZÜLMEZ, İ. (2022). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- KUNTER, N. (1951). *Ceza Hukukunda Zamanaşımı*. İstanbul.
- KUNTER, Nurullah; YENİSEY, Feridun; NUHOĞLU, Ayşe. (2008). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul.
- METİN, Y.; DİNLER, V. (2012). *Devletin Cezalandırma Yetkisinin Anayasal Sınırları, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşunun 50. Yılı Armağanı, .* Ankara.
- ÖNDER, A. (1992). *Ceza Hukuku Genel Hükümler, C: II- III*. İstanbul.
- ÖZAR, S. (2021). *Türk Ceza Hukukunda Zamanaşımı* . Ankara: Adalet Yayınevi.
- ÖZBEK, Veli Özer-DOĞAN, Koray - BACAKSIZ, Pınar. (2022). *Ceza Muhakemesi Hukuku, 15. Baskı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ÖZGENÇ, İ. (2022). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Seçkin Yayınevi.

- ÖZTAN, B. (2015). *Aile Hukuku*. Ankara: Filiz Kitabevi.
- ÖZTÜRK, B., & ERDEM, M. (2022). *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ÖZTÜRK, B., ERDEM, M., & ÖZBEK, V. Ö. (2003). *Ceza Hukuku Genel Hükümler ve Özel Hükümler (Kişiselere ve Mala Karşı Suçlar)*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- ÖZTÜRK, Bahri; DURMUŞ, Tezcan; ERDEM, M. Ruhan; SIRMA GEZER, Özge; SAYGILAR Yasemin F.; ALAN, Esra; ÖZAYDIN, Özdem; ERDEN TÜTÜNCÜ, Efser; ALTINOK VILLEMIN, Derya; TOK, Mehmet Can. (2022). *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Baskı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ÖZTÜRK, M. K. (2022). *Ceza Hukukunda Zincirleme Suç*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- SOYASLAN, D. (2005). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- ŞAHİN, Cumhur - GÖKTÜRK, Neslihan. (2021). *Ceza Muhakemesi Hukuku- I*, 12. baskı. Ankara : Seçkin Yayıncılık.
- ŞAHİN, M. İ. (2019). Şikayet Kurumu, Takibi Şikayete Bağlı Suçlar. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 54-65.
- ŞEN, E., & AKPINAR, S. (tarih yok). *Çocuğun Soybağını Değiştirme Suçu ve Dava Zamanaşımı Sorunu*. <https://www.sen.av.tr/tr/makale/cocugun-soybagini-degistirme-sucu-ve-dava-zamanasimi-sorunu> E.T. 10/11/2023. adresinden alındı
- TANER, F. (2007). *Ceza Hukukunda Zamanaşımı, Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.
- TAŞDEMİR, K. (2011). *Ceza Hukukunda Zamanaşımı*. Ankara: ütopyağrafik.
- TEZCAN, Durmuş- ERDEM, M. Ruhan, ÖNOK, R. Murat. (2021). *Uluslararası Ceza Hukuku, 6. Baskı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- TOROSLU, N. (2010). *Ceza Hukuku Genel Kısım*. Ankara: Savaş Kitap ve Yayınevi.
- UĞUR, H. (2010, Temmuz). Basın Kanununa Göre Dava Açma Sürelerinin Yetersizliği ve Anayasaya Aykırılığı Üzerine Değerlendirmeler. *Terazi Hukuk Dergisi*, s. 105-114.
- ÜNAL, R. (2011). *Ceza Hukukunda Yaptırımın Uygulanması ve İnfaz Öncesi İmkanlar*. Kırıkkale: Yüksek Lisans Tezi.
- YAKUT, E. (2016). *Osmanlı Hukukunda Tazir Cezaları*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yaprak, Ö. (2021, Nisan). Şikâyetle İlişkin Bazı Tespit Ve Değerlendirmeler. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 1641-64.

YENİSEY, Feridun; NUHOĞLU, Ayşe. (2022). *Ceza Muhakemesi Hukuku, 10. Baskı.*

Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ZEVKLİLER, A., ACABEY, M. B., & GÖKYAYLA, K. E. (1997). *Medeni Hukuk.*

Ankara: Savaş Yayınları.

